

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 8 / 2025

СӨЕМГІКӘ

ISSN 0869-1398

МИҢА 45
картлык' якынмы,
еракмы

ирем сөйләшми
араларны
НИЧЕК ЖАЙЛАРГА

жәй сые
ТАШКАБАКТАН
урама

АЙГӨЛ
НУРИСЛАМОВА:

«Идеяләрне миңа табигать үзе бирә».

Хәтер – Хәтер – мәңгелек... мәңгелек...

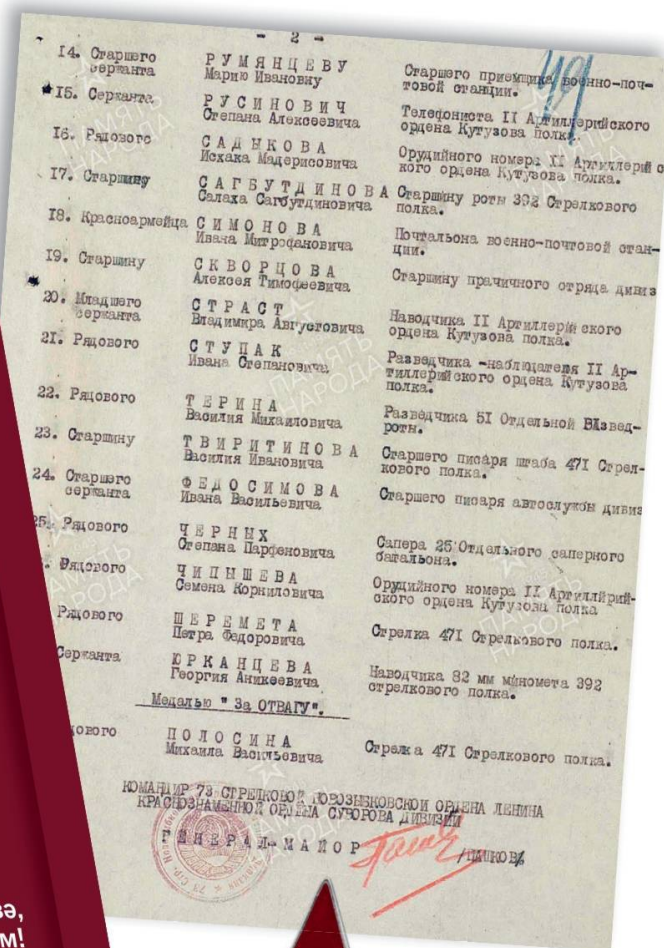
Минем бабам Сәхбетдинов Сәлах Сәхбетдин улы 1914 елның 18 декабрендә Татарстан АССРның Калинин районы Тат. Бүләр авылында туа. Гражданның сугышында һәм СССРны саклау буенча алдагы хәрби хәрәкәтләрдә, Бөек Ватан сугышында катнаша.

Ленин орденлы, Кызыл Байраклы, Суворов орденлы 73 нче укчы дивизиясенең 392 нче укчы полкында рота старшинасы булып хезмәт итә. Хәрби часте 186 тбр. 10 тк. Өч тапкыр – 1941 елда, 1942 елда, 1945 елда яралана. Бабам III дәрәжә Дан ордены белән бүләкләнгән. Түбәндәге батырлыгы өчен: «Куклин шәһәре өчен барган сугышта 20.01.1945 елда Сәхбетдинов Сәлах Сәхбетдин улы алдынгы сызыкта гаять зур батырлык һәм кыюлык күрсәтте. Шәхси батырлыгы белән иптәш Сәхбетдинов үз отделениесен урау юл белән дошманга таба алып китте һәм кинәт паника тудырды. Алар, атып һәм гранаталар ыргытып, дошманны шушы оборона районыннан бәреп чыгардылар. Бу сугышта Сәхбетдинов үзе 8 фрицны үтерә, 2 сен әсир итеп ала һәм сорау алганнан соң атып үтерә», дип язылган бүләкләү кәгазендә. Кызыл Иолдыз ордены белән түбәндәге батырлыгы өчен бүләкләнгән: «1942 елның 22 июненнан хәрәкәттәге армиядә булып, иптәш Сәхбетдинов немец илбасарларына каршы сугышларда күп тапкырлар катнашкан, анда 3 тапкыр яраланган. 186 танк бригадасы составында 1945 елның 15 гыйнварыннан Польша территориясен азат итү өчен барган сугышларда катнашкан, Көнчыгыш Пруссиянең Остероде, Мюльхаузен, Фрауэнвальдс, Фрауэнбург һәм башка шәһәрләрен алу өчен барган сугышларда катнашкан.

392 нче укчы полк командиры подполковник Парфенюк. 1945 елның 19 мае».

Бабамның үткән сугыш юлы: Ленинград–Смоленск–Брянск–Гомель–Минск–Гродно–Гданьск. Бабам 1970 елның 16 февралендә вафат була. Әбием Хәмидә белән җиде бала тәрбияләп үстереләр. Балалары: Флүсә, Фаил, Наил, Фәйрүзә, Роберт, Әлфия, Марсил. Хәтерлим һәм горурланам! Сөз дә Бөек Ватан сугышы вакытында тыныч күк йөзен саклаган батырларыгызны, туганнарыгызны исегездән чыгармагыз!

Бөек Җиңүгә миллионлаган гап-гади кешеләрнең каһарманлыгы бәрабәрәңә ирешә алдык. Алар арасында безнең татар егетләре, татар кызлары да байтак. Минем бабам, синекә, аныкы... Сугыш афәте кагылмаган, сугыш ишек шакымаган капка, гаилә калды микән? Җиңү таңы безгә шуңа да кадерле... Инде бу хакта бүгенге яшьләрбезгә дә аңлатасы, төшендерәсе, күнелләрендә горурлык хисләре уятасы килә. Бу проект – шул хакта. Мондый ядкарлар, бәлки, сезнең гаиләләрдә дә сакланадыр. Юк икән, аларны шушы сайтлардан табып алырга мөмкин: <https://ramyatnaroda.ru>, podvignaroda.ru. Бабаларыгызга орден-медальлар ни өчен бирелде икән? Балалар, оныклар белән бергә утырып эзләп карагыз әле. Әлеге тарихи документларны үз күзләр белән күргәч, Җиңү сүзенә алар инде берничек тә битараф калалмас... Табышларыгызны безнең белән дә уртаклашыгыз. Хатларыгызны көтәбез.

Римма ӘХМӘТХАНОВА.
Актаныш районы, Пучы авылы.

80
ЖИҢҮ!

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2025

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтөнтатар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
давамчысы.

Элемтә, мәгълүмати
технологияләр һәм
массакуләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчеклек буенча
Федераль хезмәтэндә
(Роскомнадзор)
2024 елның
27 апрелендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәу таныклыгы
Эл № ФС 77-87124

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчermәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
жәмгыяте

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасары
Гөлнур Хасәншина 8 (843) 222-09-78

Җаваплы сәркатип

Динара Әхмәт
Әдәби мөхәррир
Эльмира Закирова
Мөхәррирләр
Чулпан Галиәхмәтова

Лилия Гәрәева
Фәгыйлә Шакирова
Сайт мөхәррире
Камилә Димехәмәтова
Дизайнер-верстальщик
Анна Арахамия

Корректор
Фирдәвес Исмәгыйлева
Фотокорреспондент
Анна Арахамия
Гамәли хезмәткәрләр
Ильмира Сөләйманова
Марат Биктимиров

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтәннән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Тышлыкта:
Айгөл Нурисламова
Фото: Анна Арахамия

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы: ПАП рәсми каталогы:
Татарстанда **П2204** (ярты еллык),
П8299 (беръеллык)
Татарстаннан
читтә: **П0279**

Нәшер итүче: «ТАТМЕДИА» АҖ,
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

Кәгазь форматы 60х90^{1/8}
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 01.08.2025 ел.
Чыгу көне: 08.08.2025 ел.
Заказ **М-1501**
Тираж **4469**

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакуләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сююмбик»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗҗәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

30 АВГУСТ – ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ КӨНЕ

Фото: Анна Арахамия

Яңа Казан

Мәхмүт ХӨСӘЕН

*Әкрен генә Идел дулкынында
Ай тирбәлә, кояш чайкала.
Киң жәелеп, фәннәр кочагында
Үсә Казан – нурга бай кала.*

*Бизи аны яңа матур йортлар,
Гөлбакчалар белән урала.
Ялкынланып хезмәт учагында
Үсә Казан – яңа зур кала.*

*Сәйдәш моңы, Тукай, Жәлил жыры
Яңгырап тора әллә кайларга.
Татарстан халкын шатландырып,
Үсә Казан – жырға бай кала.*

*Бәхетле гомергә
Ил белән гел бергә,
Үсә Казан,
Гүзәл Казан,
«Дәртле Казан, моңлы Казан,
Нурлы Казан», яңа Казан.*

«Безнең тышлыкта»

«Казан» агросәнәгать паркында урнашкан «Әлбәттә» брендлы туңдырма сату ноктасына баргач, үзеңне берәзгә гына булса да авылга эләккәндәй хис итәсең. Түшәмгә эленгән хуш исле мәтрүшкәләр бәйләмә тирә-якка ямь генә биреп калмый, авылны, яшел болыннарны искә төшерә.»

14

Балачак тәме
Динара Әхмәт

Татарстанның
йөзе
Чулпан Галиәхмәтова

Йөрәктә туган
сызымнар
Динара Әхмәт

Бер мәхәббәт
тарихы
Гөлнур Сафиуллина

Заман һәм без

Яшәргә
ашыкты

Лилия Гәрәева

«Үземне авыл
кешесе итеп тоям»

Эльмира Закирова

«Үз юлымны,
үз жырымны
эзләп...»

Эльмира Закирова

Алдакчы көзгә
яки 45 тән соң
үзеңне кабул итү

Лилия Гәрәева

Мәдәни тормыш

Ишеттеңме икән
тавышымны?

Наил Касыймов

Балалар
һәм амбицияләр

33

10

Яшәеш

18

Безнең
почта

46

Могжиза

Гөлнур Сафиуллина

48

22

Хужабикә

30

Жәй челләсе.
Ничек сакланырга?

56

Сорау-жавап

57

Сәяхәт
әдәбе

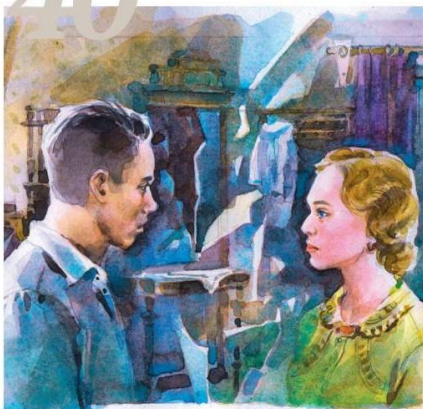
58

38

Бәхетле булырга
рөхсәт ит

59

40

Шуннан соң
пәрдә ябылды...

Мәдинә Маликова

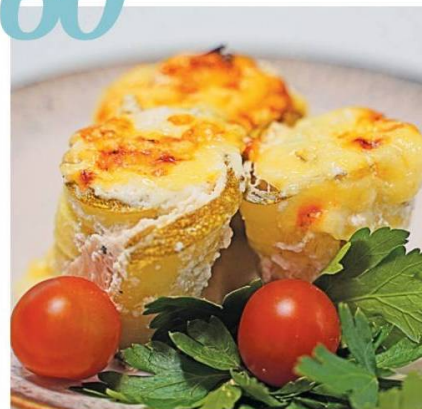
52

Кояш чыгышы
илендә

Энжә Шәйхетдинова

60

Ташкабактан
урама

Лилия Әскәрова

Көн тәртибендә » без булдырабыз

ТАТАРСТАННЫҢ ЙӨЗЕ

АКТУАЛЬ ТЕМА

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА

Яшәү мохите ул өй, эш урыны гына түгел. Ишегаллары, парк-скверлар, урамнар, гаилә белән ял итү урыннары – барысы да шуңа карый. Әнә шулар төзек, уңайлы булса, тормышыбыз тагын да көйләнә, ямьләнә. Ә бу яшәү дәрәжәсе өчен мөһим. Моңы республика житәкчелеге дә аңлый. Соңгы елларда актив рәвештә Татарстан шәһәр-районнарының йөзе үзгәрә. Әмма бу – асфальт, ут баганалары, парклардагы эскәмияләр генә түгел. Кешеләрнең күңелләрендә «Монда хәзер рәхәт» дигән уй тусын да, шушында әйләнеп кайту теләге һәрвакыт булсын. Татарстан Республикасы шәһәрләрен үстерү институты фонды директоры Наилә Зиннәтуллинаның эш кабинетының диварында да «Кешеләр Татарстанны сайласын өчен» дигән сүзләр язылган. Ул житәкләгән команда менә инде тугыз ел әнә шул максатны тормышка ашыра. Алар аңлый: шәһәр мохитен төзү-төзекләндерү генә түгел, әле анда тормыш та кайнап торырга тиеш. Наилә ЗИННӘТУЛЛИНА белән шәһәр мохите, йөрәк белән эшләү, һәм ни өчен матурлыкның һәрвакыт битараф булмаудан башлануы турында сөйләшәбез.

Наилә Мөдәмилевна, амбицияле идеяләрдән торган институт башлангыч мәлләрдә күп кенә район житәкчеләренә баш авыртуы да булды. Әмма туғыз ел эчендә караш үзгәрдә, чөнки сез – жирлекләргә матурлык алып килүчеләр. Кайсы гына шәһәргә йә районга барма – нәтижәләр күз алдында. Шушы вакыттагы иң зур казанышларыгыз турында сөйләгез әле.

– Әйе, башта безгә: «Тагын шушы институт, тагын кызлары-егетләре белән шушы Зиннәтуллина инде», дип карыйлар иде. Аннан соң: «Ярый әле бу юлны сезнең белән үттек, болай эшли алмас идек», – ди башладылар. Еллар бие бер үк эшне башкарган системага килеп кереп: «Сәлам! Менә без килдек, әйдәгез, болай эшли башлыйк», – дип әйтү жиңелләрдән түгел. Миңа калса, эшкә якин килү алымнарын үзгәртү, системада башкачарак эшләү һәм шул ук вакытта закон кысаларында калу белән дә без – яңа сулыш. Тик әллә ниләр уйлап чыгарырга була, әмма ничек кенә талантлы булсак та, район житәкчеләре һәм аның командасыннан башка берни эшли алмыйбыз, чөнки юридик, икътисадый һәм башка җаваплылык алар җилкәсендә. Шуңа без дустанә мөнәсәбәттә хезмәттәшлек итәбез. Безнең институт 2016 елда ул чактагы Рәис киңәшчесе Наталия Фишман-Бекмамбетова инициативасы белән барлыкка килде. Максатыбыз – республикада уңайлы шәһәр мохите булдыру программасын гамәлгә ашыру иде. Бу вакыт эчендәгә зур уңышыбыз дип иң элек формалашкан команданы билгеләп узар идем. Әле генә институт тәмамлаган йә магистратурада укыган яшьләр безгә зур энтузиазм белән килә. Башлангыч позицияләргә килсәләр дә, алар аңлый: бу үсү урыны. Зур тәҗрибә туплыйсың. Кемнәр белән генә аралашмыйбыз бит: ишегалды жыештыручылардан, «тия генә күрмәгез», дип өй буендагы бакчасын саклаган әбиләрдән башлап Рәис Аппаратына кадәр. Күрәсезме, стенада эленеп торган плакаттагы сүзләрен: эксперт, революционер, чиновник һәм эшмәкәр. Безнең институт командасы кигән башлыклар болар. Кайчак икесен бергә дә кияргә туры килә әле. Аралаша белү – иң әһәмиятле күнекмә ул. Ә гамәлгә ашырылган проектларыбыз турында сөйләсәк, минем өчен аеруча кадерлесе – Зәңгәр күлләр комплексы. Без анда 2020 елда бәйгедә жиңеп, туристлык-рекреацион кластер эшли башладык. Бу Рәисебезнең хикмәткә ия булуы, алдан күрүчәнлегә нәтижәсә дә. Бәйгедәгә проектлар арасыннан ул нәкъ менә Зәңгәр күлләренекенә игътибар итте. «Егетләр, әйдәгез, менә монда керәбез», – дип нигә әйтүен шунда өч ел эшләгәннән соң гына аңладык. Бер ел эчендә бик зур үзгәрешләр булды анда. Кешеләр бу күлләргә эксплуатация предметы итеп түгел, ә горурлык объекты буларак карый башлады. Су составы, төсә үзгәрдә. Күлләр төбәндәгә зәңгәр балчык тернәкләнде. Килүчеләр өчен уңайлы мохит тудырдык: ашау, киенү-чиенү урыннары, парковка, бәдрәф.

Биредән кешеләр өч хис белән китсен иде: КЫЗЫКСЫНУ, үзләрен кайгыртуларын тою һәм әйләнеп кайтырга теләкләре туу.

Июльнең беренче атнасында гына безнең счетчиклар анда 52 мең кеше килгән күрсәтте. Бу бик зур топографик йөкләмә. Бу әле М7 күпереннән керүчеләр генә, ә Зәңгәр күлләргә төрле яклап барырга мөмкин. Монда ял итеп кайтырга күпләр гадәтләнер дип уйлыйм. Тагын бер горурланган проектыбыз – Казанда ачык һавадагы «Елмай» паркы. Бу бик күңелле урын. Проектны ясаганда балалар психологы, укытучылар, балаларның үзләре белән сөйләштек. Парктагы тимер конструкцияләр балалар өчен генә кебек, анда яшә билгеләнеше дә бар, әмма алар өлкәннәр авырлыгын да күтәрә. Ә балаң белән бергә күңел ачу – иң рәхәте инде. Безнең өчен иң мөһиме: «өченче урыннар»га («өченче урын» ул – җәмәгать урыннары, бар кеше өчен уртак жирләр) чыккан кешеләрен монда кабат әйләнеп кайтырга теләүләре. Биредән кешеләр өч хис белән китсен иде: кызыксыну, үзләрен кайгыртуларын тою һәм кире кайтырга теләкләре туу. Моңың өчен «өченче урыннар» ял итәргә уңайлы һәм аларның эчтәлегә булырга тиеш. Монда тормыш кайнамаса, төзелеш өчен тоткан миллионнар берни тормый. Тагын бер горурланган проектым – «Идел сукмагы». 26 саклаулы табигать территориясен, 100 дән артык мәдәни һәм тарихи ядкарьне берләштергән туристик маршрут ул. Гади итеп кенә әйтсәк, Иделнең биек яры буйлап җәяүләп йөрү. 174 чакрым аралы төзекләндердек. Барып йөрәп кайтырга һәркемгә дә киңәш итәр идем. Искиткеч гүзәллек анда! Минем татар жиремдә менә шушындый урыннар да бар икән дип горурланып карыйсың. Җил, кыр чәчәкләре күзгә иркәли, юл буендагы авылларда әбиләр белән туктап рәхәтләнеп сөйләшсәң, алар сине салкын чышмә суы йә бакчаларында үскән алмалар белән сыйлый... Кешеләргә янәшәләрендә генә булган туристик потенциалны күрсәтү иде максатыбыз, һәм без аңа ирештек кебек. Тагын бер горурлыгым – ишегаллары...

«Безнең ишегалды» программасын гамәлгә ашыра башлауга быел 5 ел да бит әле...

– Әйе. Кешеләр өчен ишегаллары – иң якин урыннарның берсе, хәтта күп фатирлы йортта яшәүчеләр өчен дә. Үзем дә шундый йортта яшим. Әлегә программаны гамәлгә ашыра башлаганчы республикадагы барлык ишегалларына инвентаризация үткәрелде. Ул чакта Татарстанда 9 мең ишегалды территориясә бар иде. 7 меңе программага кертелде, чөнки асфальт торышы начар дип бәяләнде. Алардан

Кешеләргә янәшәләрендә генә булган туристик потенциалны күрсәтү иде максатыбыз, һәм без аңа ирештек кебек.

без 5174 сен төзекләндердек, быел 678 сен тәртипкә китерәбез. Хәзер ишегалларыннан бала коляскасы этеп бернинди каршылыкларсыз паркка барырга, анда көне буге йөрергә була – бар шартлар тудырылган. Ун ел элек бу хакта хыяллана да алмый идек.

Ишегалларын төзекләндерә башлаганчы шунда яшәүчеләр белән аралашсыз, жыелышлар жыйсыз, чөнки, белүемчә, гомумйорт жыелышы протоколына яшәүчеләрнең 50 проценты кул куймыйча эш башланмый. Иң элек нәрсә сорый алар?

– Дөресен әйтергәме? Машина кую урыннары. «Барыбыз да жәяү йөрүчеләр, һәрберебездә дә машина юк, шуңа өстенлекне жәяүлеләргә бирәбез», – дибез аларга. Төзекләндерү болай бара: тротуарларны тәртипкә китерү, яктылык ясау, картайган агачларны кисү, балалар мәйданчыгын булдыру, аннан соң гына машина кую урыннарын билгеләү. Законлаштырылмаган төзелешләр исемлегенә кергән күп гаражларны алырга туры килде. Документлары булганнарына, билгеле, тимибез, аларны тәртипкә китерергә киңәш иттек. Милекчеләр белән жыелышлар өч тапкыр үткәрелә, анда да уртақ фикергә килә алмаган очрактар була: әбиләр, мәсәлән, куркыныч тудырган агачлар киселүен, балалар зонасы булмавын тели. Яшь әниләргә, киресенчә, уен мәйданчыклары кирәк. Тагын шунысы да бар: сөйләшү барышында алар бер-берсе белән таныша, янәшәдә кемнәр яшәвен белә. Тагын ике елдан әлеге программаны төгәлләрбез дип уйлыйм.

Быел Мөслим районында булырга туры килде. Андагы матурлыкны күреп шаккаттык.

Төзекләндерелгән Ык буйлары, ял итәр өчен уңайлы урыннар... Шулай да сезнең институт кәрмәгән район бармы?

– Юк, республиканың 45 районында да парктар һәм скверларны төзекләндерү программасы бугенчә эш бара. Дөрес, финанслау, төзекләндерү төрле дәрәжәдә. Кайчак бу үзгәрешләр шундый кечкенә, алар сизелмәскә дә мөмкин. Әмма без һәр елны һәр муниципалитетта эшлибез. Казан турында әйтеп тә тормыйбыз инде. Соңгы елларда безнең белән эшләүдә Чаллы, Түбән Кама активлашты, Әлмәт шәһәр мохитенә башкача карый башлады. Шулай да минем өчен иң кызыклы очрак Теләче районындагы Баландыш авылы булды. Анда 554 кеше яши. Әле элеккеге район башлыгы да безне гел ул авылга чакыра иде. Анда баргач шаккаттым: яшәү мохитенә

битараф булмаган халык яши бу авылда. Алар жин сызганып эшләргә торалар, теләкләре зур, эшлиләр дә, сорый да беләләр. Әлбәттә, үзләренең инициативалары белән программага да керә алдылар! Баландышлыларның безгә шулай килеп житүе – үрнәк, бигрәк тә урындагы житәкчеләр өчен.

Проектларыгызны гамәлгә ашыру барышында халыкның үзгәрүен тоясызмы?

– Башта, чынлап та, хәзер культураны үзгәртәбез дип тотынган идек, әмма аңладык: без үзгәртә алмыйбыз, ә бары тик үзгәрешләр өчен шартлар гына тудырабыз. Кешеләрне бер кул селтәүдә үзгәртеп булмый, әмма ул үзгәрешләр әкрәнләп күренә башлады. Кеше биргәнә тиз ияләшә. Хәзер бездән сорый ук башладылар. Ишегалларын гына төзекләндерү житми, тәртипкә китерелгән парк-скверлар да, анда бәдрәф тә кирәк. Төрле чаралар үткөрү ихтияжы барлыкка килде. Халык жәмәгать урыннарында күбрәк була башлады.

Халык жәмәгать урыннарына чыгып аралашсын өчен быел Рөстәм Миңнеханов инициативасы белән «Татарстанда жәй» программасы гамәлгә ашырыла. Институт – әлеге проект өчен жаваплыларның берсе дип беләм.

– «Татарстанда жәй» программасы кысаларында уздырылган 2 мең чараның берсе дә махсус уйлап чыгарылмаган, алар һәрвакыт булды, бары тик барысын бер сайтка жыйдык кына. Анда кереп, кайда нәрсә узганын карап, филтрлап була. Әйе, «Күрше фест» – яңа фестиваль, ул районнар арасында шундук популярлык казанды. Рәис грантын отар өчен оешмалардан, активистлардан гаризалар күп килде, шулар арасынан 55 жинүче сайланды. Бу бик матур, жылы фестиваль булып чыкты. Башка чаралар электән үк район мәдәният бүлекләре, мәдәният йортлары, активистлар жәмгыяте тарафыннан үткәрелә иде. Мәсәлән, «Алабугада жәен бергә» инде дүртенче ел үткәрелә. «Смена» жәйге китап фестивале элек Черек күлдә генә уза иде, хәзер ул башка шәһәрләрдә дә оештырыла. Ачык хавада театраль перформансларны караганда шәһәрне йөрәгән белән тоясың кебек. Рөстәм Нургалиевич теләктәшлек белдереп, бу проектны кышын да дәвам итәрбез дип өметләнәм. Безнең Рәис бик кызыксынучан, азартлы. Бу сүзнең яхшы мәгънәсендә, авантюралар һәм тәэссоратлар белән яши. Һәм аңа бу эмоцияләр белән бүләшү бик мөһим. Башкарган эшләребез кешеләргә рәхәтлек китерә икән, ул бәхетле. Шуннан ләззәт таба.

Наилә Мөдәмилевна, татарстанлыларга институтта тагын нинди грандиоз проектлар көтәсе?

– Безнең дөвалау учреждениеләренә кагылышлы аерым юнәлешебез бар. Аларда дөрес мохит булдыруның дөваланучыларга уңай тәәсир ясавы – инде расланган факт. Мәсәлән, Казанда 7 нче шәһәр клиник хастаханәсендә парк булдырдык. Анда пациентлар да, табиблар да чыгып йөри ала, якын-тирәдә яшәүчеләр дә килә.

Мондый мохит бигрәк тә республика клиник онкология диспансеры тирәсендә кирәк.

Анда әлегә утырып еларлык...

– Ул хастаханә яны территориясен дә тәртипкә салырбыз дип өметләнәм. Әйтәм бит, 7 нче шәһәр хастаханәсә тәҗрибәсә бик яхшы булып чыкты. Анда ял итүчеләрдә бер-берсенә карап мотивация туа, йә булганына шөкер итәргә өйрәнәләр. Кукмарада район үзәк хастаханәсә янында да шундый ял итү урыны ясадык. Кече шәһәрләр федераль бәйгесенә Әлмәтнең хастаханә шәһәрчеге буенча проект җибәрдәк. Бу эштә дә Россиядә без беренче булчакбыз. Тагын бер юнәлешбез – урам пространстволары белән эшләү. Әле башкарасы эшләр бик күп. Безнең генә түгел, башка шәһәрләрнең дә үзәктән ераграк булган районнарында мохит белән бәйлә проблема-лар бар.

Ә сезнең өчен мохите буенча идеаль шәһәр бармы?

– (Уйланып торганнан соң.) Дөнья буйлап карасак, жирле халык өчен Амстердам, туристлар өчен – Барселона белән Берлин идеаль. Алар туристларга карата бик дустанә мөнәсәбәттә. Мин Чаллыда тудым, Алабугада үстем, Казанда укыдым. Казан бул-маса, Чаллыда калыр идем. Минем өчен рәхәт шәһәр ул: туп-туры проспект линияләре, комплекслар буенча ориентлашу, алар шакмаклап урнашкан, киң урамнар, индустриаль – барысы да производстводагы кебек төгәл. Социаль инфраструктурасы яхшы, яндагына Кама ага. Искиткеч, яратам... Минем өчен Чаллы – квест-шәһәр. Миңа анда һәрвакыт рәхәт!

Инде үзегез турында сөйләшик. Ник нәкъ менә шәһәр мохите белән бәйлә һөнәрне сайладыгыз?

– Алтынчы сыйныфта безгә физика һәм җәмгыять белеме дәрәсләре керә башлады. Алар икесе ике яссылыкта кебек, ә миңа икесе дә шундый ошый, бик җиңел бирелә. «Мин гуманитармы йә технар-мы», – дип, ул чакта әнине аптыратып бетердем. «Әй, балам укы әле, унынчы класста уйларсың», – дия иде әни. Миңа җәмгыятьнең үзгәрешен өйрәнгән кешеләр, мониторинг, аналитика кызык иде, шул ук вакытта пространство белән бәйлә әйберләр ошый. Шушыларның барысын да берләштергән һөнәр таба алмый интектем. Аннан соң минем бик тә мөстәкыйль буласым килде. Ә моның өчен Казанга китәргә кирәклеген аңлый идем. Имтихан балларым югары булды. Укырга керү өчен баллар системасын бары бер сайтта – Казан дәүләт архитектура-төзелеш университетыныкынгына аңладым. Ә күпләр әлегә уку йортының сайтын иң аңлаешсыз дип әйттеләр. Анда таблицалар күп иде, ә мин аларны бик яратам. Университетта автоюл төзелеш факультетында егетләр генә, архитектура буенча укырга алдан нык-лы әзерлек кирәк. Әле дә хәтерлим: кабул итү ко-миссиясә ябылырга жиде минут вакыт калды, ә мин документларымны кая тапшырырга белмим. Ахырда милеккә экспертиза һәм идарә итү юнәлешен сайла-

дым. Ялгышмаганмын, анда безгә шәһәрне үстерү буенча бик күпне бирделәр, төрле фәннәр керде. Хәтта татар мәдәниятен укыдык. Безнең институтта-гы эш тә шундый ук – күпкырлы. Ә институтка эшкә килүемә рок-музыка сәбәпче. Чынлап! 12 яшьтән үк рок-музыка тыңлый башладым. 2017 елның июнендә Linkin Park төркеменең солисты Честер Беннингтон үз теләге белән дөньядан китте. Елауларымны белсәгез... Казанда хәтер кичәләре уздырдык. Компаниямдә проект тәмамланып, ул чакта эштән киткән идем. Яраткан җырчыбызның исемен мәңгеләштерергә теләдек. Тик мәңгеләштерү түгел, гитара белән кайдагына барып утырсаң та әле халык дружиналары килеп куып җибәрә иде. Һәм без өч активист Миллениум күперә астында яшыл зонасы төзүне сорап, Рәиснең ул чактагы киңәшчесә Наталья Фишманга петиция яздык. Ул шул күпер астына безнең белән очрашуга килде. Сөз нәрсә телсез, дигән сорагына мин, очына-очына, идеямне сөйли башладым. «Син кайда эшлисең соң?» – ди. «Беркайда да эшләмим», – дим. «Алайса иртәгә минем янга кил», – диде һәм мин килдем. 8 ел элек институтта кечкенә позициядән – менеджердан башладым. Ул чакта институтны беркем дә белми иде әле. Барысын да бары бер генә кеше тәкъдим итә иде. Әмма бөтен юнәлешне дә тирәнтен аңлау мөмкин түгел. Хәзер бездә һәр юнәлешнең үз йөзә, үз җитәкчесә бар. Ә мин аларның дуслары, ярдәм итүчеләре булырга тырышам. Рөстәм Нургалиевич янына да һәрвакыт коллегаларым белән йөрергә яратам. Миңа аның аларны күрүе мөһим. Рөстәм Нургалиевич та: «Наилә үзенә дуслары белән» йә «Наилә үзенә институты белән килгән», – ди. Миңа команда булып эшләү ошый. Без һәрвакыт хәрәкәттә, безнең һәрвакыт дедлайн. Барыбыз да үз эше белән мавыккан, хәтта эшләгән кебек тә түгел. Миңа бик ошый, коллегаларымда да шундый ук хис булуына нык шатланам.

Казанда сезнең яраткан урыныгыз бармы?

– Адмиралтея бистәсен яратам. Анда искиткеч атмосфера: ташландык Бишбалта зираты, гарәп имлясе белән язылган борынгы кабер ташлары, шунда ук яңа төзелешләр, яхта клублары, мәчет, чиркәү... Әлегә бистә минем өчен катлам-катлам тарихлы урын. Үзәкне анда берәз сәеррәк тә хис итәсең кебек. Шулай ук Соцгородны яратам. Күптән түгел шәхси коллекцияләр архивынан шәһәрнең элекке генераль планын таптым. Соцгород – шәһәр-бакча буласы булган, тик Бөек Ватан сугышы башла-нып кына башка юнәлеш алган. Искә татар бистәсендәгә Күнче урамында, Тинчурин скверында рәхәт. Һәм, әлбәттә, «Урам» паркын яратам. Чөнки ул минем өчен мөҗизага тиң урын. Әлегә парк безнең петиция аркасында булдырылган яшыл майданы. Бу, беләсезме, нәрсәгә раслама булып тора? Безнең республикада инициативаларны ишетәләр!

ЯШӘРГӘ АШЫКТЫ

Лилия
ГӨРӘЕВА

– Эмильне тапканда миңа 36 яшь иде. Бу дөньяга 34 атналык булып, ашыгып килде ул... 1 кило да 600 грамм гына иде... Сап-сары чәчле, зәп-зәңгәр күзле үзе. Өйгә чыкканчы, хастаханәдә башта бер ай авырлык жыйдык әле. 2 кило 200 грамм булган улыбызны әтисенең кулына салганда: «Менә сезгә тиресе белән сөяге, итен инде үзегез үстерерсез», – дигән иде табиб. Ә ул шундый тиз үсте. Шат күңелле булды, бөтен нәрсәдән яхшылык кына эзләде... Аллаһы Тәгалә аңа гажәеп бер сәләт биргән иде. Ул сәләте үсә-үсә ачылды... ...Эмиль – минем күз алдымда үскән малай. Үз улымнан бер яшкә кечерәк булса да, бер үк елны мәктәпкә керделәр, бер үк университетта юристлыкка укыдылар. Тормышлары шулай янәшә сукмаклардан барганга да, кодаларыбызның улы булганга да якин иттем бугай мин аны. Якин итәрлек егет иде ул. Андыйлар турында «кояш шикелле», диләр. Татарларда сирәк очрый торган аксыл-сары чәчләреннән күзләренә кояш яктылыгы төшә дә, ул яктылык шул зәңгәр күзләрдән тагын да нурланып барган балкый кебек. «Кояш шикелле» дип әйтүчеләр күп булгандыр аңа.

Эмиль Фатыйхов – ефрейтор. 2001 елның 13 июнендә Арча шәһәрәндә туа. 2015 елны Россия дәүләт хокук университетының Казандагы филиалына укырга керә. 2020 елда – Армия сафлары, зенит-ракета гаскәрләрендә хезмәт итә. 11754 нче хәрби часть командирының Мактау кәгазенә лаек була. Кайтканнан соң укуын дәвам итеп, югары белемле юрист дипломы ала. Казанның Совет районы судында судья ярдәмчәсе булып эшли. Соңрак Татарстанның Икътисад министрлыгына урнаша. 2023 елның жәендә Оборона министрлыгы белән килешү төзи. 29660 нчы частьның разведка полкына разведчик-снайпер буларак кабул ителә. «Птичка»ларны (дроннарны хәрбиләр шулай атый) заданигә жибәреп, кире кайтару алар өстендә була. Парлап эшлиләр: берсе дронны алырга киткәндә, икенчесе аны саклап тора. 19 август көнне аларның төркеме бик көчле артиллерия уты астында кала. Янына егетләр йөгереп килгәндә Эмиль әле исән була. «Сулавы кыен. Әниләргә әйтмәгез, башта абыйга шалтыратыгыз», – ди. Өч тапкыр «Лә иләһә иллаллаһ», дип кабатларга өлгерә...

Мәккә шәһәрәндә Эмиль Фатыйхов истәлегенә агач үсә. 5084 нче санлы бу чаганны аның белән бергә мәчеткә йөргән дин кардәшләре исале-савап итеп утырткан.

Россия Президенты Владимир Путин Указы белән 2024 елның 4 октябрендә Эмиль Фатыйховка «Батырлык ордены» бирелә.

Аларның гаиләсе Арчада хөрмәтле, абруйлы гаилә. Эмильнең әти-әнисе Гүзәл Нотфулловна белән Зөфәр Хафизович Фатыйховлар икесе дә гомерләрен медицинага багышлаган кешеләр. Гүзәл апа – менә 35 ел Арча районы хастаханәсендә стоматолог, ә Зөфәр абый 34 ел рентгенолог булып эшләде.

Эмильне искә алсам, күңеләмдә гел бер сурәт жанлана. Ничектер бер өйләренә керергә туры килгән иде. Гүзәл апа аш бүлмәсендә кайнаша. Бүлмә уртасындагы түгәрәк өстәлгә тәрәзәдән мул булып қояш нуры түгелгән. Өстәл артында дәрәс әзерләп утырган Эмиль шул нурга «төшкән дә чумган». Әйтерсең аны қояшның үзәгенә чумырып алганнар. Чәчләре – яктылыктан жем-жем... Тешләре – жем-жем...

Бүген дә шул ук өй, шул ук бүлмә... Гүзәл апа һәм Зөфәр абый белән шул ук өстәл артында Эмильне искә алып утырабыз.

– Икегез дә коңгырт күзле, коңгырт чәчләләр, Эмиль кемгә

охшаган икән? – дим, сүз йомгакын аның бала вакытларына таба төгәрәтәп.

«Йомгагымның» очын Гүзәл апа сүтеп жибәрә:

– Әтисенә Рәсим исемле абыйсына охшаган. Кыяфәте белән генә дә түгел... Рәсим абыйсын бигрәк яратты инде. Үзәра зур мәхәббәт иде аларның (ул яшь аралаш елмаеп куя). 3 яшендә шахмат уйнарга да шул Рәсим абыйсы өйрәтте. Үзеннән зуррак шахмат фигуралары белән уйнап утырганда төшкән бер фотосы да бар әле. Мин аның бала вакытта төшкән фотоларын карарга яратам. Шуларга төбәләм дә, хатирәләремә чумам...

Эмильне тапканда олы улыбыз Адельгә 14 тулып киткән иде инде. Бик сөендә энесе тугач. Гел икәү юындыра идек аны. Кулыннан тотып, йөрергә дә ул өйрәтте Эмильне.

Үзеннән 14 яшькә зуррак абыйсы булганга микән, үзе шулай тизрәк үсәргә ашыктымы, яшь-тәшләреннән алдарак барды аның

үсеше. Әле башка балаларның телләре генә ачылып килә, ул инде өйне «сатып жибәрерлек» итеп сөйләшә белә. Балалар бакчасын бер дә яратмады. Дәү әнисе иртән бакчага илтмәсен өчен, кайларга гына качмый торган иде.

Бер кызык хәлне дә сөйлим әле. Исемә төшсә, гел көләм шунан. Жәй көне иде. Эссе шундый. «Әни, кышкы киёмнәргә қояшка чыгарып киптерик әле», – дидем эшкә киткәндә. Әнием Рауза миңа булышырга, Эмильне қарашырга дип иртүк килә торган иде безгә. Мин киткәч, әни белән икесе бөтен кышкы киёмне қояшка чыгарып тезгәннәр. Кич автобус белән эштән кайтсам, тукталышта Эмиль басып тора. Майкадан гына. Аягында – киез итек. Кулында – көшәкә. Машиналар қычкыртып, баш бармакларын күтәрәп узалар. Минем эштән кайтасымны белеп, қаршыларга чыккан инде үзенчә. «Улым, сал киез итегеңне, ялан-аяк қына кайт», – дип әйтеп

карийм. Юк! «Пычрана бит итеген», – дим. «Дәү әни юа аны», – ди. Кечкенәдән шундый үзсүзле булып үсте ул.

Алты яше тулгач, мәктәпкә барам, дип йөри башлады. «Сине әле мәктәпкә алмыйлар. Портфелең дә юк, форма да бирмиләр...» – дибез. Беләсәңме, нишләгән? Күршебездәге Наилә апаларга кереп: «Мәктәпкә барасым килә, миңа портфель алып кайтып бирә алмыйсыңмы?» – дип сораган. Кемнән сорарга кирәген дә белгән бит – Наилә апаларның Арчада кибетләре бар. Әле дә күз алдымда: яңа портфелен аркасына элеп, урамда басып тора. «Эмиль, – ди Наилә апасы, – бу портфельдә бары «биш»-ле билгеләре генә булырга тиеш». «Сүз бирәм!» – ди Эмиль.

29 август көнне икәү мәктәпкә киттек. «Пробный» көн иде дип хәтерлим. Беренчеләр өч класс булып тезелеп басканнар. Эмиль исемлектә юк, билгеле. Укытучыга әйтәм: «Нишләтик? Безгә 6 яшь. Бакчага йөрисе килми, мәктәпкә барам дип әйтә», – дим. «Бер дә борчылмагыз, – ди Оксана Анатольевна. – Октябрьгә кадәр утырсын. Аннары үзе үк, тизрәк бакчага илтегез, дип әйтәчәк». Сентябрь узды, октябрь... Эмильнең мәктәптән туярлыгы күренми. Беренче ата-аналар жыелышы булды. Балаларның бер минутка ничә сүз укый алуларын тикшергәннәр. Безнең Эмиль 38 сүз укыган.

Шул урында әңгәмәбезгә Зөфәр абый да кушыла. Улының уңышлары турында искә алуы күңелле аңа.

– Уку бик җиңел бирелде Эмильгә. Әллә ни тырышмый да шикелле үзе... «ике»ле куйсалар да, өйдә онытылган дәфтәр-китаплар өчен генә куйдылар бугай аңа. Алар өчен кайгырмый да тагын: «Төзәтәм мин ул «ике»леләрне», – дип, безне дә тынычландыра әле.

Беренче класска кергән елны без аны Казанга Рубинның футбол академиясенә йөртә башла-

дык. Башта атнага дүрт көн иде, аннары – биш, тора-бара алты ук булды. Арча белән Казан арасы 70 чакрым. Ә безнең икебезнең дә эшкә барасы... Эмильне Казанга илтер өчен машина йөртүче ялларга туры килде. Аны анда да башкалар алдында үрнәк итеп куялар, легионер, диләр иде. Горурлана иде шулкадәр.

Ике елдан соң медкомиссия... Табиблар футбол белән шөгыльләнүне тыйды. «Спортчы йөрәге», диделәр. Аортасында ачык тәрәзә, митраль клапан пролапсы... Умырткасында проблемалар... Без аны сизә идек, тиз арый иде ул. Әле анда да спорттан китәсе килмәде. Үзебезнең Арчада йөзүгә йөри башлады.

...Теге вакытта Наилә апасына биргән сүзендә тора Эмиль. Аттестатында бер генә «дүрт»-лесе дә юк, бары «биш»леләр! Әгәр тугызынчы класстан соң мәктәптә укуын дәвам итсә, ул аны алтын медальгә тәмамлаган булыр иде. Ләкин үзсүзле егет монда да үзенчә хәл итә. «Шундый яхшы укыган улыгызынык тугыздан соң җибәрәсез?» – дигән сорауны ул вакытта күпләр бирә аларга. Менә мин дә шул ук сорауны бирәм. Этисенең исә моңа җавабы инде әзер:

– Аның Рәсим абыйсы шикелле юрист буласы килде. Россия дәүләт хокук университетының колледжына тугызынчы класстан соң да кереп буласын үзе каяндыр белешкән. «Ачык ишекләр» көненең дә кайчан узасын ачыклаган. Университет ишекләрен ачып керү белән яктырып китте ул. «Менә бу – минеке! Мин инде үземне студент итеп сизәм», – диде. Алай ошый икән, без каршы килмәдек. Аделә генә ошатмады энесенең бу омтылышын. «Сез аңа ирекне бик иртә бирәсез», – дип ачуланды безне. Бер уйлаган уеннан кире кайтарып булмый иде шул Эмильне. Беркемне тыңламады. Һәр сүзен дәлилләп сөйләште. «Мәктәп миңа бирәсен бирде инде. Тагын ике елымны бушка уздырасым килми», – диде.

Ул елны да бюджет урыннары санаулы булды. 22 урынга гариза язучылар саны йөздән артык. Кабул итү комиссиясендәгеләр Эмильнең кызыл аттестатына гына карап, чынлап та «круглый отличник» булуына ышанмадылар, ахрысы: мәктәптән башка елларның да йомгаклау билгеләрен алып килергә куштылар. Арчаның Эмиль укыган 2 нче мәктәбенә алдагы елларның билгеләрен сорарга киттем. Үзем уйлым: «Бәлки, «дүрт»-леләре дә булгандыр, бездән генә яшергәндер...» Жиденче, сигезенче класслардагы еллык билгеләрен карыйм – барысы да «биш»ле. Бер чиреккә генә бары бер «дүрт»лесе чыккан булган. Икенче чиреккә анысын да «биш»легә төзәткән. Ике оныгыбыз – Аделәнең балалары кайчак шкафтан аның мәктәптә укыгандагы дәфтәрләрен табып алып киләләр. Анда да бары «биш»леләр генә. Колледжда да яхшы укыды. Эшләп укыды: машиналар да юды, шашкаларга да йөрде... Жиденче класста укыганда ук җәйләрен төзелештә эшли иде инде.

...Мин Эмильнең армиягә киткәнен дә яхшы хәтерлим. 2020 ел иде ул. Хәтерлисезме оешмалар өйдән торып эшләүгә күчкән, мәктәпләр тынып калган, студентлар өйләренә таралышкан елны... Ковид вирусы барыбызны өйләргә бикләде. «Эмиль армиягә киткән», дигән хәбәрне ишетеп, бик аптырадым. Шулай армиягә бик барасы килде микәнни? Әле колледжны тәмамлап, диплом алырга да өлгермәгәндер бит...

– Армиягә үзе теләп китте Эмиль. Югыйсә сәламәтлеге буенча армиягә барырлык түгел иде. Жентекләбрәк тикшерсәләр, организмында бик күп кимчелек табарлар иде. Аның тикшеренеп йөрисе, хастаханәләрдә ятасы килмәде. «Барыбер беркая чыгып булмый. Болай өйдә утырдың ни, армиядә булдың ни? Бер елны өйдә әрәм иткәнче, барам да кайтам», – диде...

– Минем ул көнне кичкә кадәр прием иде, – дип дәвам итә иренәң фикерен Гүзәл апа. – Кичке бишенче яртыда шәфкать туташы шалтыратты: «Гүзәл Нотфулловна, сез Эмильнең иртәгә армиягә китәсен беләсезме? Ул менә минем янда, бөтен документларын жыйган, медкомиссия үткән...» Кайтсам, Эмильнең инде чәчен дә кырганнар... Тиз генә туганнарны жыйдык. «Иртәгә Эмильне армиягә озатабыз», дигәнгә берсе дә ышанмый бит әле. Казаннан гаиләсе белән Адель абыйсы кайтып төште. Өчпочмаклар пешереп, чәйләр эчеп, таң атканчы утырдык. Иртәнгә бишенче яртыда Эмильгә инде военкоматта буласы. Казанда аларны ун көн карантинда тоттылар. Табиб эше шул инде: без аны озатырга да бара алмадык, эштән китеп булмады.

Зенит-ракета гаскәрләрендә хезмәт итте. Жиде тонналы йөк машинасына утырттылар. Ефрейтор дәрәжәсе биргәч, ничек сөөнгәнән белсәң! 19 яшьлек малай гына бит. Армия аның өчен ниндидер бер күчеш чоры булды бугай. Мин булдыра алам бит, дип, үз-үзенә раслыйсы килдеме – дөресен әйткәндә, ник шунда ыргылуын без үзөбез дә юньләп аңлап бетермәдек.

Ул гел шат күңелле, тормышны бик ярата һәм азга да рәхмәтле иде. Ярдәм ит, булыш, дигән сүзләр жанының ачкычы булды. Берәрсе ике сум акча сорап торса, кесәсендә булган өч сумын чыгарып бирә. «Ыштансыз», ди безнең халык андыйларны. Армиядә дә шундый булды.

Теләсә кайсы низагны зурга жибәрмичә, дуслык белән төгәлли белә торган сәләт бар иде анда (үсә-үсә ачылган сәләте дип баяшуны әйттем). Эмиль булган жирдә малайлар беркайчан сугышмады. Ул теләсә кем белән уртак тел таба иде. Хәтта үзенә начарлык эшләгәннәрне, аны төртеп егам дип, үзе егылганнарны да кулын биреп тартып торгызды.

Менә бу очрак аны тулысынча ача. Казанда дус егетләре белән кафега кереп утырганнар. Шунда берәү кереп, кайсыныңдыр курткасын алып чыгып киткән. Болар бу кешенең артыннан куа башлаганнар. Башкалар тиз бирешкән, бары Эмиль генә аны Миллениум күперендә куып тоткан. Куып тоткач, берне сугып жибәргәндер дисеңме? Аның урынында башка берәү сугар да иде. Эмильнең үз гомерендә кешегә кул күтәргәне булмады. «Брат, куртканы ник алдың? Проблемаларың булса, әйт, мин сиңа булышырмын», – дигән ул аңа. Хәтта куртканы да кире алмаган. «Ярар, үзең булсын, киеп йөр», – дип биреп калдырган. Моны соңыннан дустаны сөйләде. Юк, ул пай малай түгел, үзен якый белә, ләкин катлаулы ситуацияларне һәрчак әйләнәп уза иде.

Әни жанлы булып үсте. Иртән кухняда иртәнгә ризык пешереп йөрим. Ә ул арттан килә дә кача лап ала. Кайчагында соң гына Казаннан кайтып керә. «Әнием, син ясаган чәйне эчәсем килеп кайттым», – ди. «Әй улым, үзең генә ясап ал инде, – дим. – Иртәгә иртүк торасым бар бит». «Син ясаган чәй башка төрле була», – ди. Шулай дип торганда, ничек каршы киләсең инде? (Гүзәл апа күз яшьләрен яшерер өчен, чәй яңартырга керешә.) Бүленеп калган сүзгә Зөфәр абый белән дәвам итәбез.

– Колледжны тәмамлагач, университетка керергә тәкъдим иткәннәр. Жиде еллык махсус программа белән укуды – дүрт ел колледжда урта хокукый белем алганнан соң өч ел университетта югары белем алырга була иде. «Башта армиягә барып кайтыйм әле», – дип баш тарткан.

«Улым, укуың белән ничек була соң инде?» – дигәч, кайткач хәл итәрмен дигән иде, чынлап та, армиядән кайту белән яңадан имтиханнар тапшырып, укуын университетта дәвам итте. Бу юлы да 20 генә бюджет урыны булган, Эмильне 17 нче кеше итеп алганнар.

Укыганда ук эшкә урнашты. Судья ярдәмчесе булды. Әй, кем генә булып эшләмәде ул: курьер да, машина йөртүче дә... Эштән курыкмады. Максаты – Казанда фатир алу иде.

Ислам дине белән яшәргә тырышты. Кәрим исемле дустаны белән мәчеткә йөрделәр. Намазлы, уразалы булды.

Денис исемле дустаны бар иде аның. Шул егет СВОдан ялга кайткач Эмиль белән очрашкан. Анда китү идеясе Эмильдә шул очрашудан соң ук тугандыр инде. Денис аны үзе хезмәт икән разведка полкына чакырган. Мин командирларга әйтәм, сиңа чакыру жибәрерләр, дигән. Эмильне 29660 нчы частька разведчик-снайпер итеп чакырганнар. Без бу хакта ул көннәрдә бөтенләй белмәдек. Ниятләрен беребезгә дә әйтмәде бит. Ләкин шулай да безнең фатиханы алып китәсе килде. «Әнием, жәннәт – аналарның аяк астында, диләр. Сез минем бу ниятемнән кайтмаганны беләсез. Ләкин сезнең фатиханы алмыйча, мин анда китә алмыйм», – диде.

Кечкенәдән үзсүзле булды шул.. Аның фикерен үзгәртү мөмкин түгел иде. «Монда алтын таулары бирәм дисәгез дә, китчәкмен. Мин булмасам, кем?» – диде. Югыйсә югары белемле юрист, фатиры бар, машина алды, дус булып йөргән кызы бар иде. «Бер елдан кайтам да яучы жибәрәм», – дигән аңа.

«Мин – әзер солдат», – диде. Коткарырга ташлану холкында бар иде. Әле СВОга киткәч тә андагы егетләргә кайгыртты.

...Көтегез, кайтам, дип киткән иде... Кырык көннән үк кайтты... Яучылар жибәрергә өлгермәде...

Сугышчан дуслары белән без гел элемтәдә. Ялга кайтсалар, яныбызга килми калмыйлар. Эмиль турында күп сөйләшәбез. «Аңдый кешеләр сирәк туа», – диләр. Ул бу дөньяга туганда ук ашыгып туган иде... Кыска гына шушы гомерен яшәп калырга дип ашыккан икән...

при мен
с собой!

БАЛАЧАК ТӘМЕ

Динара ӘХМӘТ

Мәтрүшкәле чәй, татлы жир җиләгеннән ясалган кайнатма... Менә шундый җәй тәме, балачак тәме булган тундырма ашап караганыгыз бармы? Әйе, әйе, мәтрүшкәле тундырма! Аның һәр кашыгында – безнең туган жир тәме. Татар акценты белән тундырма җитештерүче Айгөл ханым НУРИСЛАМОВА бу эшен бөтен җанын-тәнен биреп башкара. Тундырма безне болай да балачакка алып кайта. Ә мәтрүшкәле, җиләкле тундырма хәтта аның тәмен искә төшерергә дә ярдәм итә.

Айгөл, ни өчен нәкъ менә тундырма ясыи башладыгыз?

– Бәләкәйдән спорт белән шөгыльләнгән кечкенә кызым тундырма ярата иде. Тренировкадан кайткан саен, кишеттән тундырма алабыз. Составларын укыгач, шикләнеп тә калам. Уйлана башладым: үз балаларым өчен дә, шул ук вакытта татарлыкка да бәйле булган нәрсәдер эшлисез килде. 2019 елда, әле пандемия башланган гына чорда, шушы эшемне башлап җибәрдем. Тундырма сатуга керештем. Бу – бик яхшы сыйфатлы тундырма. Мин аны бары тик натураль продуктлардан гына ясауның ысулын таптым.

Бу эшегезгә кадәр нәрсәләр белән шөгыльләндегез?

– Мин тумышым белән Саба районы Шәмәрдән бистәсеннән. Мәктәпне тәмамлагач, берничә ел Төркиядә яшәдем. Әмма туган ягым гел үзенә тартып торды. Татарстанымны сагынып кайттым. Казаным бик кадерле миңа. 15 елдан артык дөүләт хезмәтендә – Казан шәһәр Думасында оештыру бүлгә җитәкчесе булып эшләдем. Хәзергә көндә Мамадыш муниципаль район Советы депутаты мин. Халыкның яшәү шартларын яхшыртуга зур игътибар бирәм. Омар авылының бер урамында халык олак еллар инде өйләренә су кертәргә хыяллана иде. Минем хыялга да әйләнде ул. Хыялымны тәки чынга ашырдым бит: үз акчама 11 йортка су да керттердем, клубка ремонт та яساتтым.

Ике кызым бар. Балаларым дип яшим. Әйткәнемчә, тундырма ясыи башлавыма да алар сәбәпче. Олы кызым – төп ярдәмчә. Оештыру эшләрен дә алып бара, график та төзи, сату белән дә ярдәм итә, хезмәт хакларын түләү, исәп-хисаплар – эшләре санап бетергесез.

Әти-әнигез дөүләт эшеннән бизнеска күчүегезне ничек кабул итте?

– Минем ике канатым алар. Эшемне дә бернинди кредитлар алмыйча, әти-әнием булышлыгы белән башлап җибәрдем. Аллаһка шөкер, ышанычларын аклый алдым. Эшем алга бара, үсештә. Кечкенәдән

аларның ярдәмен тоеп үстем. Бүгенге уңышларымда әти-әниемнең өлеше баяләп бетергесез.

Айгөл, сез мәтрүшкәле тундырмаларыгыз белән бөтенесен җәлеп иттегез. Бу идея каян килде?

– Без, татарлар, мәтрүшкәле чәй яратабыз бит. Килешсездер, ул тәм безне балачакка алып кайта. Минем әти-әнием Башкортстанның Илеш районыннан. Алар монда юлама белән эшкә җибәрелгәч төпләнеп калган. Минем балачагым исә әби-бабай янында Илештә узды. Андагы рәхәтлек! Бабай белән урманга печән чабарга йөрүм, мәтрүшкә, җиләк җыям. Әби һәр иртә кәжә сөте белән сыйлый. Менә шундый матур хатирәләр һәркайсыбызда бар бит! Шулай бер кич чәй эчеп утырганда, уйларым белән мәтрүшкәле, җиләкле җәйләремә кайттым. Мәтрүшкәле тундырма ясау теләге менә шул чакта кабынды. Татар кешесе күңеленә хуш киләчәк, тәмле дә булачак, дим. Алар бит химия катнаштырып ясалган ризыклар түгел, ә натураль продуктлар. Безнең аяк астында гына үскән табигать байлыкларына яңа төсмер биреп, мәтрүшкә, җиләктән чәй һәм кайнатма гына түгел, тундырма да ясыи алдым. Сөт белән дә шулай ук. Бары тик үзбезнең натураль сөтне генә кулланам. Сыер сөтеннән кала, кәжә һәм лактозасыз сөттән тундырма ясыим. Аллергия булган кешеләр өчен файдалы да, тәмле дә... Кабатлап әйтәм: безне әби-бабайлы чакка алып кайта торган тәм...

Алай да күңелдә халык ничек кабул итәр дигән икеләнү бар иде. Кабул да ителәр, яраттылар да. Ялгышмаганмын. Һәр җитештерүченең – үз тундырмасы. Минекә менә – үземчә! Сатып алуыңа үзе яратканын сайлап алырга гына кала.

Татар акценты белән дә...

– Әйе, тундырма ясыи торган продуктлар – барысы да үзбезнеке. Әйттик, сөтне – Питрәч районыннан, майны – Арчадан, мәтрүшкәне – Тәтешләдән Зөфәр абыйдан, жир җиләген Мамадыштан алам. Карлыган да, сырғанак та Балык Бистәсеннән килә. Шулай ук фисташкалы һәм лимонлы тундырмалар ясыим.

Фотолар: Анна Арахамия һәм шәхси архивтан

Менә ул продуктлар гына Татарстаннан түгел. Аңлаган-сыздыр: мин үзезбезнең кече фермерлар белән эшлим. Аларга бик рәхмәтлемен: һәрвакыт сыйфатлы продукция гына алып киләләр. Иртүк китерәләр, мин шундук тундырма әзерли башлыйм. Катыра-йомшарга торган әйберләр, буяулар кулланмыйм. Барысы да табигый. Фермер хужалыкларында житештерелгән продуктлар – чиста, чын ризыклар. Алар геннарыбызга да туры килә. Шуларны ашарга кирәк. Төрле ГМОлы азыклар ашап йөрүчеләрне кызганам мин. Үзезбездә житештерелгән азык сәламәтлеккә дә файдалы, жанга да ятышлы. Хәлэл сертификатым да бар. Аны миңа Камил хәзрәт Сәмигуллин шәхсән үзе тапшырды. Әйтик, ислам канунары буенча, ризыкны идәнгә куярга ярамый. Тартмаларда, махсус савытлардамы ул, мөһим түгел. Шуңа күрә мин махсус поддоннар кулланам, продуктларны да шунда куям.

Продуктларның сыйфаты ничек тә булса тикшереләме? Тундырманы кайда житештерәсез?

– «Казан» агросәнәгать паркында ясыбыз да, сатабыз да. Безнең агропаркта бирегә кертелә торган продукцияне тикшерүче лаборатория бар. Заман таләпләренә туры килгән мондый лаборатория булу бик тә уңайлы, чөнки сыйфатсыз продукцияне үткәрмиләр. Уңай шартлар (продуктларны саклау, житештерү, сату зоналары, мини-кафе бар) тудырылган урында эшләр – үзе бәхет. Хәзер азык промышленностенда иң куркынычы – төрле инновацияләр дип саным мин. Хәтта шундый тундырмалар уйлап чыгарганнар: алардан тавык ите тәме, бәрәңге тәме килә. Аңлашыла инде, химия кулланылган продуктлар яки микроэлементлар бар анда. Ә мин житештергән тундырмаларда бөтенесе табигый! Бөтенесе табигать байлыгы! Моңа ирешүем белән чиксез горурланам! Монда житештерү зонасы ачык. Тундырманы сатып алучыларның күз алдында ясым. Аларны шулай ук Казан Кремлендә һәм «Туган авылым» территориясендә сатабыз. Туристлар күп йөри торган урыннар. Башкалабыз кунакларын да үзезбезнең тундырмалар белән сыйлыйсыбыз килә.

Айгөл, сезнең брендның исеме дә шактый үзенчәлекле...

– Тундырма ясый башлагач, татарча үзенчәлекле исем эзли башладым. Махсус оешмага исем табарга заказ да бирдем. Күптөрле вариантлар булды. Ниндидер соравыма берсе: «Әлбәттә, дәрәс әйтәсез», – дип җавап бирде. «Әлбәттә» сүзен шундый матур итеп әйтте – шул исемгә тукталдым. Нинди матур, позитив, яхшы мәгънәле татарча сүз! Ул тормышыма да уңай йогынты ясады. Нәрсәдер сорасам, күпләр: «Әлбәттә», – дип, елмаеп җавап бирәләр.

Тундырманы ашавы гына рәхәт кебек. Аны әзерләү авыр процессмы?

– Тундырманың сөт, каймак, майдан торган базасын махсус аппаратта ясау өчен якынча 40 минут вакыт

китә. Аннары берничә сәгать тундырма «сулый». Башка аппаратта тундырманың тәме әзерләнә. Базага ингредиентлар, әйтик, мәтрүшкәдән үзем әзерләгән сироп яки башка тәмләткеч кушыла. 8 минуттан тундырма әзер була һәм шок белән катырыла торган тундыргычка 2 сәгатькә озатыла. Аннары якынча 8–12 сәгатькә гадәти тундыргычка куела. Әзер булгач инде –18 градусты махсус складта саклана. Башка жыләк-жимешләр, шул исәптән, мәтрүшкә дә шунда ук катырып куела. Болай иткәндә, аның тәме яңа өзеп алган кебек саклана. Бер партиядә 60 килограмм тундырма әзерләнә.

Нинди жиһазлар кулланасыз?

– Санкциялар вакытында Италиядә ясалган югары технологияле жиһазлар алдым, түләү белән кыенлыктар булса да, хәл иттем. Хәзер бик яхшы техникаларда эшлим. Жиһазларны бик озак өйрәндем, эзләдем, хәтта Төркиягә берничә тапкыр барырга, алар тәжрибәсен өйрәнергә туры килде. Үзләре килеп, жиһазларны урнаштырып та киттеләр.

Ә конкурентларыгыз бармы соң?

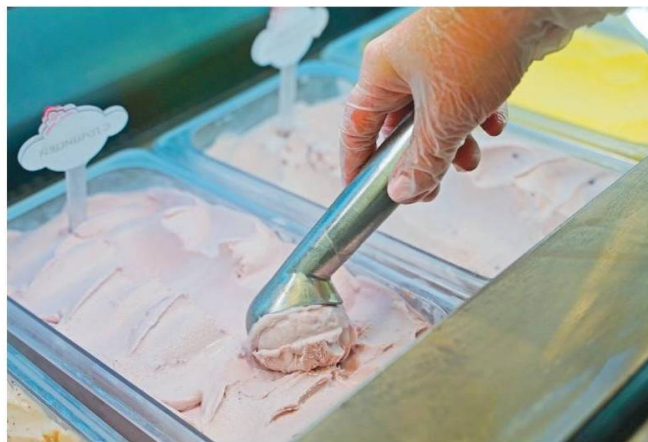
– Юк дип уйлыйм. Хәләт тундырма күп түгел бит. Мин житештергән продукция – уникаль, ассортимент та үзенчәлекле. Татар халкы өчен дә, башкалар өчен якын булган тәмнәр. Мәтрүшкәле тундырмага авторлык хокукларым да бар. Аннары минем кебек житештерүчеләргә ихтыяж зур. Безнең тундырма зур гипермаркет тундыргычларында сыйфатын, төмен югалтып та ятмый инде. Мин әзерлим дә, шунда ук сатып алучыга бирәм. Бернинди тышкы шартлар да минем продукциягә начар йогынты ясамый. Нәтижәдә, натураль продуктлардан, шикәрсез ясалган файдалы ризык беркемне дә битараф калдырмый.

Житештерүне киләчәктә тагын да жәелдерәсегез килмиме?

– Беренчел максат: продукциянең сыйфатын югалтмаска. Үсешнең башка юллары да күп бит. Төрле проектлар белән хезмәттәшлек итәргә була. Тәкъдимнәр килеп тора, алар барысы да кызыклы. Тундырмаларым белән кызыксынган һәр кеше өчен мин ачык, чөнки үз продукциямнең сыйфаты өчен үзем җавап бирәм. Шулай ук заказ бирүчеләрнең тәкъдимен дә истә тотып эшлим. Киләчәктә тундырма тәмнәрен арттыру турында хыялланам. Милли ризыктар әзерләүче кафе-рестораннар белән дә хезмәттәшлек итәргә әзермен. Республикабыз кунаклары да, нәни дусларыбыз да татар акцентлы тундырманы авыз итсен.

Бизнес ачарга теләп тә, кыпчыгы житми торган укучыларыбызга нинди киңәшләр бирер идегез?

– Әгәр сезнең мондый теләгегез бар икән, башкалар сүзен тыңлап торырга кирәкми. Тотыгыз да эшләгез. Холкыгызга, хыялларыгызга, күңел халәтегезгә туры килгән юнәлешне сайлагыз. Тәүлегенә – 24 сәгать, атнасына 7 көн эшләгез!

«ҮЗЕМНЕ АВЫЛ КЕШЕСЕ ИТЕП ТОЯМ»

Дөнья күпкырлы. Без аны еш кына аңлап та бетермибез. Чабабыз, кабаланабыз. Күңел тибрәнүе, жан авазы дигән төшенчәләрнең мәгънәсен аңларга вакытыбыз җитми. Кайвакыт жан авазы кемнең кем баласы икәннен исенә төшерә дә, сискәнеп куябыз. **ТЕЛ УЛ АРАЛАШУ КОРАЛЫ ГЫНА ТҮГЕЛ ИКӘН ЛӘБАСА. УЛ КҮҢЕЛДӨГЕ ЖЫЕЛ- ГАН ИЗГЕ СҮЗЛӘРНЕ АҢЛАТУЧЫ АТА-БАБАЛАР ВАСЫ- ЯТЕ ДӘ ИКӘН.** Үзебез дә аңлап бетермәгән кайтавазларны сиземләү чарасы икән.

Кеше шундый зат ки – аңа бозылып өчен ике-өч ай вакыт җитә, ә **ТӘРТИПЛЕ, ИНСАФЛЫ, НАМУСЛЫ — КЫСКА- СЫ, ТӨПЛЕ КЕШЕ БУЛЫП ЯШӘР ӨЧЕН ГОМЕРЕ ДӘ ЖИТМИ.**

Әнием турында сөйләгәндә, аны искә алганда да, мин һәр- вакыт горурланып, аның безне теләнергә чыгармавына рәхмәт әйтәм. Ачлыктан шешенгәндә дә без теләнмәдек. Теләнчелек психологиясе безгә йокмый калды. Шул мескен- лек, теләнчелектән азат булу бүген мине шәхес итеп саклап килә. **МИН ҮЗЕМНЕ БӨЕК МИЛЛӘТНЕҢ БЕР БАЛАСЫ ДИП, МИЛЛӘТЕМ БЕЛӘН ГОРУРЛАНАМ.**

Әни дә, бүтән туганнар да горурланалар иде нәсел белән. Гомумән, нәсел белән горурлану татар халкына хас сыйфат ул. Хәзер бу сыйфат әкрәнләп югала бара бугай. Нәселен белмәүчеләр артканнан-арта бара. Кем баласы икәннен бел- мәүчеләр һәм белергә дә теләмәүчеләр дөнья тулы. Шуңа күрә дә дөньяның рәте китте. **НӘСЕЛ БЕЛӘН ГОРУРЛАНУ ҮЗ-ҮЗЕҢНЕ ТӘРБИЯЛӘУНЕҢ ИҢ КАМИЛ ФОРМАСЫ- ДЫР УЛ.** Үзеңне һәрвакыт яхшы, уңган, тәртипле, итагать- ле нәселдәшләрнең белән чагыштырып, аларга охшарга, аларның йөзләренә кызыллык китермәскә тырышасың.

Ходай тарафыннан сәләтле итеп яратылган яшьләргә шуны аңлатасым килә. **ХОДАЙ КЕШЕНЕ СӘЛӘТЛЕ ИТЕП ЯРА- ТА, ТАЛАНТЛЫ БУЛУ ҮЗЕҢНӘН ТОРА.** Эшләсәң, тырыш- саң – буласың, авыз ерып, акыл сатып йөрсәң – каласың.

Мине язарга мәҗбүр иткән нәрсә күптәнге тема: аналар һәм балалар мәсьаләсе. Дәрәсрәге, аналарның балаларына мөнәсәбәте. Без бүгенге көндә бала тәрбияләүне мәктәп, эше, милиция эше дип санарга өйрәнәләр барабыз. Ә бит бик күптәнге хакыйкат – **БАЛА КИЛӘЧӘКТӘ ЯШӘР ӨЧЕН ТӨП ЮНӘЛЭШНЕ ГАИЛӘДӘ АЛЫРГА ТИЕШ,** әхлак нормаларын ата-анасының күзәтүе астында үзләш- терә башларга тиеш. Әгәр бала иң бәләкәй чагынан ук гаиләнең әхлак нормаларын үзләштермәсә, аны мәктәп тә, милиция дә төзәтә алмый.

Оныкларым белән еш сөйләшәбез, фикерләшәбез, бәхәслә- шәбез. Алар фикеренчә, безнең буын бөтенләй дәрәс яшәмәгән. Шулайдыр, бүгенге күзлектән чыгып караганда шулай тоеладыр. Әйе, без куркытылган буын. Бүгенге яшьләр белән чагыштырып булмый безне. Без киртәнәң ике ягында. Ләкин моның өчен борчылу урынсыз. **АТАЛАР ҺӘМ БАЛАЛАР ПРОБЛЕМАСЫ – МӘҢГЕЛЕК УЛ. КАРТЛАР АРТКА КАРЫЙ, ЯШЫЛАР — АЛГА.**

Татар карчыклары турында сүз чыкты. Алар безгә әллә үзебез татар булганга сөйкемле күренәләр микән? Аклык бар аларда. Татар карчыгы кара яулык та бәйләми. **ИҢЕНӘ АК ШӘЛ САЛЫП, БАШЫНА АК ЯУЛЫК БӘЙЛӘГӘН КАРЧЫКНЫ КҮРСӘҢ, НИЧ ИКЕЛӘНМИЧӘ ТАТАРЧА ИСӘНЛӘШӘ АЛАСЫҢ.** Уйлашып утырдык: актан киенүнең берәр хикмәте бар микән? Бүтән халыкларда алай түгел бит. Кайбер халыкларда карага төренеп йөрү кабул ителгән, кайсылары кызыл төскә мөкиббән... Бездә ак төс. Нидән икән? Күңелә ак булгангамы? Әллә чисталык билгесеми? Акны карап-юып тормастан, тиз керләнә бит. Шуңа күрә шифаханәләрдә, сырхауханәләрдә актан киенәләр. Алай дисәң, бүтән төснә яратучыларны кимсетү булмасмы? Нич юк, бүтән халыкларны түбәнсетсәң килми. Әмма татар карчыкларының ак шәл ябынып, ак яулык бәйләүләре хак.

Авыл... Күпме сөйләдем, күпме яздым мин аның турында... Гомер үткән саен, сөйләсәң сүзләрем арта гына бара. **КАЯ ГЫНА БАРСАМ ДА, КАЙДА КЕМ БУЛЫП ЭШЛӘСӘМ ДӘ, ҮЗЕМНЕ ҺӘРВАКЫТ АВЫЛ КЕШЕСЕ ИТЕП ХИС ИТӘМ.** Бик күп нәрсәләргә, хәтта илдәге сәясәткә дә беренче чиратта авыл кешесе күзлегеннән карыйм. Вакыты-вакыты белән мин аны идеаллаш- тырам.

Үзгәртеп кору дигән нәрсәләргә зыяны шактый булгандыр. Әмма ул әз-мәз демократия дә алып килде. Һәрхәлдә, мин үземне элеккедән күпкә иреклерәк итеп тоям. Матди тор- мышым элеккедән, бәлки, кайтышрактыр, әмма мин элеккегә кайтмас идем. Курку хисе, әлбәттә, бетмәгән. Ләкин ул, куркудан бигрәк, үз-үзеңне бәла-казалардан сакларга тырышу инстинктыдыр. Язганнарымда мин батыр- рак, кыюрак булырга тырышам. Аннары шунысы да бар бит әле: мәсәлән, нәрсә ул батырлык, кыюлык? Кем ул сорауларга төгәл җавап тапкан? Кайберәүләр әтчәләнүне дә кыюлык дип саныйлар. **МИНЕМ ӨЧЕН БАТЫРЛЫК — ҮЗ ЙӨЗЕҢНЕ САКЛАП КАЛА АЛУ, КОЛ БУЛЫРГА ТЭЛӘМӘ, ВӨҖДАНЫҢА КАРШЫ БАРМАУ, ҮЗЕҢӘ ЙӨКЛӘНГӘН БУРЫЧНЫ ҮТӘУ.**

Күренекле драматург,
прозаик, публицист,
жәмәгәт эшлеклесе, сәясәтче
Туфан МИҢНУЛЛИНның
тормыш кагыйдэләре

Фото: Газинур Хафизов

Базардан бәрәңге сатып алып ашасам, тамагым туймый. Базардан бәрәңге сатып алганда ниндидер җинаять эшлимдер төсле тоела. Чөнки эттән дә ялкау кеше генә авылда бәрәңге утыртмый. Ничек инде ул, аяк астында кап-кара жир ятсын, син аны кысыр калдырып базарга бәрәңге алырга кит. Мин моны аңлый алмыйм, җаным кабул итми. Җирдә ни дә булса үстерергә кирәк, дигән нәрсә каныма сеңгән. Кесәмдә әллә ничә миллион акча йөрсә дә, үзем үстергән бәрәңгене ашау миңа тәмлерәк. Ризык үстерү карап торырга «кара эш» тоелса да, төбөндә иҗат ята. Уңыш җыеп алгач, ул эшнең авырлыгы онытыла. Кара жир өстендә чәчелеп яткан «йодрык кадрәле, йомры гәүдәле, ак тәнле» бәрәңгеләрне күрәсең дә, җанга рәхәт булып китә. Алтын кабыклы суганны кояшта кипсен өчөгә җиргә тезеп саласың да сокланып карап торасың. Беләк бие кишерне җирдән суырып алуы үзе ни тора. Ә кәбестә? Ә помидор!.. Боларны, әгәр тирәннән уйласаң, кеше үз корсагына тутырып куеп мышнап йоклар өчен генә үстерми бит. Ашау тәме белән бергә үстерү тәме дә бар. Үстергәннән кешеләргә бушлай таратып, шуңардан ләззәт алучыларны да беләм мин. **КЕШЕ ИҖАТСЫЗ ЯШИ АЛМЫЙ.** Хезмәт михнәткә әйләнә югыйсә... Базарга барып өч-дүрт кило бәрәңге алып кайтуда нинди иҗат булсын?! Үзе үстереп саткан кешедә иҗат бар, алуыда юк.

Шушы араларда 10 томлык сайланма әсәрләрем басылып чыкты. Белсәгез! Мин аларны алдыма тезеп куям да карап сөенәм. Бу бит минем хезмәтем, үземне күп нәрсәләрдән мәхрүм итеп, еллар бие эшләгәнәм, язганым. **КЕШЕ ҮЗ ЭШЕННӨН ТӨМ ТАБАРГА ТИЕШ, ТӨМ ТАПМАСА, УЛ КОЛ ХЕЗМӨТЕ БАШКАРА ДИП УЙЛЫМ.**

Күпләргә мәгълүм инде, **АКЫЛЛЫ БУЛЫП КҮРЕНҮ ӨЧЕН БИК АЗ СӨЙЛӘШЕРГӘ, ИҢ ЯХШЫСЫ ДӘШМӘСКӘ КИРӘК.** Минем үземнең шул хакыйкәтне санга сукмавым аркасында еш кына ахмакчылар эшләгәнәм бар. Кемнеңдер трибунадан сөйләгән мәгънәсез яки ялган сүзен тыңлап утырам да түзә алмыйм, чәчрәп чыгып кычкырынырга тотынам. Шуңа күрә кайберәүләр миңа кырын карап йөриләр. Акыллы ғына сыман үзе, жүләр сүз сөйли, дип уйлыйлардыр, күрәсең. Акыллылар, мыштым ғына, ни сөйләнсә шуны йотып утыра.

ӨЙЛӘНЭШҮ — ҮЗЕ ЗУР СЫНАУ: ИКЕ ТӨРЛЕ КЕШЕ, ИКЕ ТӨРЛЕ ДӨНЬЯ БЕРЛӘШӘ, БЕР-БЕРСӘ БЕЛӘН ВЛАСТЬ БҮЛЭШӘ. Төрле менталитетта, төрле гореф-гадәтләр нигезендә үскән кешеләр өчен бу бигрәк тә авыр.

Бер хатын-кыз язучы миңа үзара сөйләшкәндә, безне санга сукмыйсыз, юл бирмисез, дип канәгатьсезлек белдергән иде. Ә мин шунда уены-чыны белән: «Әдәбият ул трамвай түгел, торып урын бирергә. Әдәбиятта җенесләр юк. Инде җигелгәнсең икән, эшләргә кирәк», дидем.

■ Бу көннәрдә республикабыз татарның легендар шәхесе, Жәлил, Тукай, Станиславский премияләре лауреаты, Татарстанның халык язучысы Туфан МИҢНУЛЛИНның тууына 90 ел тулуны билгеләп үтә.

ДӨРЕСЕН ӘЙТКӘНДӘ, ТОРМЫШТА ИР-АТ ҺӘМ ХАТЫН-КЫЗ АРАСЫНДА ТИГЕЗ БАЛАНС БУЛЫРГА ТИЕШ. ҺӘРКЕМНЕҢ ҮЗ УРЫНЫ БАР. ХАТЫН-КЫЗНЫҢ ВАЗЫЙФАСЫ — КИЛӘЧӘК БУЫННЫ ТӘРБИЯЛӘУ, ИР-АТНЫКЫ — МАТДИ ЯКТАН ТӘЭМИН ИТҮ.

Балачакта бергә уйнап үскән һәр малай дус була. Олыгайгач башкача: **ДУСЛУК — ҖАВАПЛЫ БУРЫЧ, ДУСТЫҢ ХАКЫНА ҮЗ-ҮЗЕҢНЕ КОРБАН ИТӘ БЕЛЕРГӘ КИРӘК.**

Әгәр дә мин патша булсам, хатын-кызлар өчен махсус югары уку йортлары ачар идем, анда төрле гомуми фәннәр, әхлак-тәрбия дәресләре, сәясәт турында лекцияләр алып барылып иде... **ХАТЫН-КЫЗ АКЫЛЛЫ, БЕЛЕМЛЕ, ТӘРБИЯЛЕ БУЛЫРГА ТИЕШ.** Надан хатын-кызны гомергә яратмадым. Андыйлар белән ни турында сөйләшәсең? Әмма хатын-кыздан ир-ат эшен эшләтмәскә, мәсәлән, зарарлы производстволарга якын да җиһәзмәскә кирәк. Хатын-кыз наз, матурлык чыганагы булырга тиеш ул.

Тормышта баланс бозылганда хатын-кыз кырыслана, ирләргә әверелә. Аннары, тагын бер искәрмә: авыл кызлары шәһәргә килеп бозыла. Чөнки алар ихлас, ышанучан. **КЫЗЛАР, АҢ БУЛЫГЫЗ, ДУС САЙЛЫЙ БЕЛҮ ДӘ БИК МӨҢИМ.** Нинди мохиткә элгәсең, шуңа яраклашырга мәҗбүр буласың ул.

Козловкада хатын-кызлар төрмәсендә булырга туры килде. Мәхбүсәләрнең 75 проценты — 25 яшькә кадәргә яшьләр, күбесе авылдан. Киоскларда эшләп, наркотиклар сатуда элгеп, гаделсез уеннарга катнашып китеп, башка хәйләкәр-рәкләр гаебе аркасында җинаять җаваплылыгына тартылганнары бар. Авылда юләрлек кенә саналган шаярулар шәһәрдә җинаятькә әйләнә. Мин акыл сатарга, вәгазь укырга җыенмыйм. **ЯШЫЛӘР ШАЯРЫРГА, УЙНАРГА, УКЫРГА, БӨТЕН НӘРСӘНӘ ЭШЛӨРГӘ ТИЕШ, ТИК ГАМӘЛЛӘРӘ БАШКАЛАРГА КАЙГЫ КИТЕРЕРЛЕК БУЛМАСЫН.**

ИР КЕШЕ АВЫРЛЫКЛАРГА ӨЗЕР БУЛЫРГА ТИЕШ. Үз-үзен саклау инстинктына да һәм бүтәннәргә, бигрәк тә хатын-кызларны, саклау инстинктына да ия булсын ир-егет.

Җыр икән — җыр булсын, сәхнә түренә менеп, теләсә нинди сүз сөйләүчеләрне өнәим. Чагыштыруым өчен гафу итегез, сәхнә — мәчет мөнбәре кебек үк изге урын. Мәзәкнең үз урыны бар. **Ә СӘХНӘДӘ БЕРӘҮНҖ ДӘ НИ ТЕЛӘСӘ ШУНЫ СӨЙЛӨРГӘ ХАКЫ ЮК.**

Сез трибунадан гел татарча сөйләсез, диләр миңа. **ДӨҮЛӘТ ТЕЛЕ ТРИБУНАДАН ЯҢГЫРАРГА ТИЕШ. БУ ТАБИГИЙ.**

Эльмира ЗАКИРОВА әзерләде.

Бу юл – һәркемнең үзенеке. Монда берәү дә икенчесен кабатламый. Кемдер аңа тормышының түгәрәклегенә, бөтенлегенә рәхмәт йөзеннән баса, икенчеләр – язмыш күтәрә алмастай булып тоелган сынауларын җибәргәч, өченчеләр... «Мин намазга ничек бастым» дигән яңа сәхифәгә хатларыгызны сез дә юллый аласыз. Бәлки, нәкъ менә сез язган юллар кемнеңдер күңеленә кагылып, һәм ул беренче тапкыр кыйблага карап: «Илаһи ният кылдым...» – дип кабатлар...

СЫНАВЫНА ДА РӘХМӘТ

Кытыршы куллары белән башымнан сыйпап, әбием сөйли дә сөйли: «Уң ягындагы фәрештә яхшы гамәлләренче язып бара, сул ягындагысы хаталарыңны, начар гамәлләренче терки. Ахирәттә кылдан да нечкә тиер чыбык кебек сират күпере аша чыгарга кирәк булчак. Үлчәүдә яхшы гамәлләрен күп булса, бу күпердән йөгереп кенә чыгып китәсең – җәннәткә керәсең. Начар гамәлләрен артыбрак китсә, җәһәннәм утына төшеп китәсең...» Мин куркып әбиемә сыенәм, беркайчан да начар булмаска карар кылам... Әниемнең әнисе минем өчен Акъәби булды. Ул намаз укый, ураза тоты иде. Аллаһның барлыгын, берлеген дә безгә кечкенәдән ул сөңдерде. «Бар ярдәмне Аллаһыдан сорарга кирәк. Ул ярдәм итми калмый», – дия иде.

...Миңа 5-6 яшьләр тирәсе. Кышкы караңгы төн. Әтиемнең ашказаны җәрәхәт ачылган, йөзә ап-ак. Ул безне – өч кызын уятып, берәм-берәм күкрәгенә кыса һәм: «Сезне бүтән күрмәм инде», – ди... Өйдән аны ике ягыннан култыклап алып чыгып киттеләр... Мин – кечкенә кызчык – сәгать буе ишекле-түрле йөреп, Аллаһтан ялынып-ялварып, елый-елый әтиемне исән калдыруын сорадым. Әтием өйгә үз аяклары белән кайтты!.. Шуннан соң нинди үтенечем булса да, бер Аллаһка мөрә-жәгать итәргә өйрәндем. Әнием еш авырды, аны югалтудан бик курка идем – гел Раббымнан әниемә гомер сорап ялвардым. «Р» хәрәфен әйтә алмый идем, үртиләр, кимсенәм... Тагын аулакта Аллаһка мөрәжәгать итеп ялварам. Аллаһның кодрәте чиксез: әнием олыгаеп – 74 яшендә, миңа 45 яшь чагында гына вафат булды. Мин дә «р» хәрәфен әйтеп сөйләшә башладым. Могҗиза түгелмени?!

Мин бик юаш, артык тыйнак, урысчалатып әйтсәк «серая мышка» идем. Матурлыгым да, осталыгым да юк, башлы да түгелмен, ләкин бик тырыш идем. Күңелемне биреп, ятлый-ятлый тырышып укыдым. Институтка кердем, авыл хужалыгы институтының икътисадчылар әзерли торган факультетын тәмамладым. Һәр имтиханга кергәндә җидешәр тапкыр «Ихлас» сүрәсен укый идем. Беләм: Аллаһ мине ташламаячак, җиңел сораулар эләгәчәк. Бер тапкыр да бирә алмыйча кире чыкмадым.

Институтны тәмамлап районга кире кайттым, ирем, ике балам, әтеки-әнеки белән яшибез, абзар тулы мал. Күрше авылда баш икътисадчы булып эшлим. 1996 елның июле. Ишегалдына, капка төбенә җәеп киптергән печәнне җыябыз. Берничә хатын-кыз җыелып сөйләшәбез. Мәчет ачу тантанасы булган, дәрәҗәле кунаклар нинди бүләк алып килгән – сүзләре шул хакта. «Шул мәчеткә йөреп, намазга өйрәнәп, биш вакыт намаз укысаң иде ул», – дип әйтеп куйдым. Көзделәр... Ә теләгем фәрештәләрнең «амин» дигән сәгатенә туры килде, күрәсең.

Көзгә юеш көннәрнең берсе. Район газетасының соңгы битендә «Мәчеттә укулар башлана» дигән белдерү күзгә чалынды. Беренче дәрестән соң ук үзем өчен яңалык ачтым: бу – мин теләгән халәт иде. Намазга басуын бастым, тик саклап калу күп көч, сабырлык сорады. Каршылыктар күп булды: өйдә, эштә, урамда... Үземне яктар өчен мөселманча киенергә кирәк икәнән аңладым. Башыма яулык яптым, озын күлмәк кидем. 1998 елның марты иде бу. Миңа иман ныклығы өчен бердәнбер юл булса, бүтәннәргә – үземнән көлүче, гаепләнүчеләргә бойкот иде. Мин баш белгеч, район хакимиятендә эш белән еш буламын, Казанга отчет белән йөрәм, диннең ни икәнән белмәгән элеккеге коммунистлар гаиләсендә яшим. Әлбәттә, бу минем өчен зур батырлык – җиһад иде. Ләкин бер генә тапкыр да бу адымым өчен үкенмәдем,

Гомер юлымда сынаулар булып торды. Бер-бер артлы апам, әнием ахирәткә күчте. Сынмадым, бер Аллаһка сыгындым, аның ярдәменә өмет итеп яшәдем. 2013 елда йөрәк белән үткәч бастым, 2017 елда онкология килеп чыкты. Бер ел эчендә өч операция кичердем. Хәзер авыр эш эшли алмыйм, еш кәефсезләнәм, сәгатьләп дару эчәм, йокысызлыктан интегәм. Ләкин бик бәхетлемен, чөнки мин исән, намазларымны калдырмыйм, изге Коръән китабын укып, күңелемне тынычландырам. Берничә шәкертем бар, аларга дәрәс бирәм, Коръән укырга өйрәтәм. Миңа биргән нигъмәтләре, сынаулары өчен Аллаһка ихлас күңелдән рәхмәт әйтеп шөкер кылам. Гаиләмдә дә бар да яхшы. Улым, киленәм, кызым, киявем – һәммәсә дә игътибарлы, матур яшиләр, балалар үстерәләр. Кызым белән кечкенә улым намазда. Биш оныгым бар. Аларга үземнең дини нәсыйхәтләремне бирәм, кечкенәдән үк Аллаһының барлыгын, берлеген аңлатам. Аллаһы Тәгаләгә: «Миңа биргән иман байлыгын балаларыма һәм оныкларыма да бир!» – дип ялварам. Ирем дә уңай якка үзгәрдә, ул да дин юлына басар дип өметләнәм.

Резеда
ЯКУПОВА.
Әтнә районы,
Яңа Әтнә авылы.

«ҮЗ ЮЛЫМНЫ ҮЗ ЖЫРЫМНЫ ЭЗЛӘП...»

Эльмира
ЗАКИРОВА

Күрешү урынын ул үзе билгеләде. Әйдәгез, Лядской бакчасында очрашабыз, диде. Горький, Гоголь, Шапов, Мөштәри урамнары чатында урнашып, XVIII–XIX гасырның интеллигентлыгын саклаган, Толстой, Шаляпиннар яратып йөргән бу парк фонарьлары, фонтаны, гасырлык биек агачлары, хәтта тиеннәре белән үзенә бер романтик атмосфера тудыра. һәм Ләйсәннең күңел халәтенә бик тә туры килә. Шагыйрь, журналист, тәржемәче Ләйсән ЮНЫСОВА белән аның гомер бәйрәме алдыннан Тормыш, Ижәт, Хыял турында сөйләшәбез, сагынычлы елларны искә төшерәбез...

«Ялкын» редакциясендә бергә бер бۆлмәдә утырып эшләгән чаклар. Үзе дә яшь кенә кыз баладан көтелмәгән фәлсәфи фикерләр, укучылар күңеленә үтәрлек кызыклы темалар ургылып чыга. Үсмерләрнең сердәшенә әйләнәп, алар белән үз кеше булып сөйләшә... Дедлайннарда да исе китмиң, шагыйрьләрне көнләштерерлек шигырьләр яза. Миңа калса, Ахматова, Цветаева чалымнары да тоемлана аларда. Аннары инде баш редакторга аңлатма күтәрәп керә. (Язган әзер мәкаләсенең өйдә онытылып калуы, аны алырга таксидә кайтып китүе, әнисенең мәкаләне каралама дип беләп чүп чиләгенә ташлавы, кабат такси тотып редакциягә ашыгулары... Аңлатма түгел, чып-чын хикәя бу, ди редактор). Күп китаплар укый. (Ләйсән журналистлар, илнең политик элитасы турында «Самиздат» чыгарган битләрдән «Журналист для Брежнева»ны бер төндә үзе укып чыкты, аннары безгә бирде. Шулай ук бер кичкә). Бүләкләр бирергә ярата. (Әти-әниләре белән Дубултыдагы ижат йортына баргач, редакциядәгеләргә Ригадан гәрәбә муенсалар алып кайтканы истә.) Бер-ике көн эшкә килми калгач, үзе дә бездә эшләп йөргән Мөдәррис Әгъләмов «Икенче көн урыны буш» дип шигырь язган иде аңа. Ләйсән өчен ул чын остаз иде...

Ихлас, бала-чага кебек самими, нәфис, зирәк, бай фантазияле...

Хәер, Шагыйрә Асия Юнысованың кызына багышлаган шигыре Ләйсәнне тагын да тулырак ача әле.

Август ае чалымнарын күрәм

Синең холык, буй-сын һәм төстә.

Патшалардай көз атлап йөреш,

Нәзбереклек сүздә һәм хистә!..

Ә Ләйсән әле туры сүзле, үжәт тагын...

Кирелек тә бар үзәндә.

Киредер мин –

Әллә нигә шунда

Кеше салган юлдан йөрмәдем.

Язмышымның талгын агышында

Урын табып кына йөзмәдем.

Ачык ишек көтеп торганда да

Кирелегем куды уратып... – дип язачак ул соңрак.

Шәһәрнең мәданият дөньясында эшләү, «Татэнерго» ачык акционерлык җәмгыятең матбугат секторын житәкләү Ләйсәнне «Сөембикә» журналы редакциясенә баш редактор итеп әзерли. Һәм миңа кабат аның белән бер редакциядә эшләргә туры килде: Ләйсән Рәфикъ кызы әдәби редактор итеп чакырды. Яңа рубрикалар, блоklar, журналны замана хатын-кызларының мәнфәгатьләренә яраклы итеп үзгәртүләр, төрле конкурслар, проектлар... «Сөембикә» журналының 100 еллыгын бәйрәм итүләр... Тик ул бәйрәм тиешле дәрәжәдә үтсә өчен баш редакторның биек үкчәле туфлиләрдән таш түшәлгән юллар буйлап чатыр чабып иганәчеләр эзләнүләре, ачылмастай ишәкләргә ачтырулары да күз алдында әле... Хатын-кыз үзен яратырга тиеш,

дип, туган көннәргә үзе эзләп йөрәп, иясенә туры килерлек итеп, косметика, парфюмерия, бижутериялар сайлаулары... Киноларга, музейларга алып чыгып китүләре... Китап алмашып уку гадәтен керетүләре... (Хәтерлим: Сесилия Ахернның журналист Китти турындагы «Сто имен» романын кулдан-кулга йөртеп укып чыккан идек.) Журналистларның офыкларын киңәйтү, юлларын ачу ниятеннән, Төркиягә, Германиягә командировкага жиберүләре...

Яшәү, мәхәббәт фәлсәфәсе үзгәч булган, кыскаларга-шартларга сыярга теләмәве беркемнекенә охшамаган Ләйсәнне мин бүген яңача ачып утырам.

Тел байлыгым – «нәсел коды» – кан-геннан...

Мин – Казан кызы. 1970 елда туган бала, балалар бакчасында да, мәктәптә дә, хәтта университетта да рус телен өйрәндем. Татар теле дәрәсләрен миңа китап һәм авыл бирде. Әти-әнием һәм Кызылъяр авылында гомере буге татар теле укыткан Фәһимә әбием туган телемне яраттырдылар. Ык буендагы ул авылны, өянкеләргә сагынам. Каникулларда әбием янына кайтам. Өй тулы китап иде анда. Жәйләрем шунда татарча китаплар укып, шул як телендә сөйләшәп үтә иде.

(Ләйсәннең ул авылы шигырьләренә дә күчкән.

Күпме жәйләр үтте елый-көлә,

Күпме язлар ташып түгелде.

Тәрәзләрдән пыш-пыш килә-килә

Озатучы да син түгелме?..)

Телебез байлыгы миңа «нәсел коды» – кан-ген белән дә күчкәндер: мин бит меңнәрчә еллык тарихы булган халык кызы да. Әти белән әнигә рәхмәт, алар мине шәһәрдә үстереп тә, туган телемне камил белерлек өйрәтә алдылар. Хәтерлим, бала вакытта әти миңа кичләрен китап укый иде. Теләсәм-теләмәсәм дә. Шул гадәт гомер буге озата: ашамасам ашамыйм, әмма китап укымыйча йокларга ятмыйм.

Кызым Камилә дә татарлыгы белән горурланып үсте. Балачагында шигырьләр, хикәяләр яза иде. Тик ул лириканы түгел, физиканы сайлады. Университетның физфагын тәмамлады.

Ул программист.

(Камилә әнисе өчен һаман бала әле.

Адымнарда

Каян килгән көче,

Минсез генә юлын узарга?!

Абынганда

Тотып калыр өчен

Кыймый торам кулым сузарга...)

Ике бөлмәле хрущевканың кечкенә генә кухнясы безнең ижат кабинеты иде. Әтием белән әнием журфакка керүемә каршы булды. Кызларын ижат газәпләргә кичереп жәфаланмый, йокысыз төннәр үткәреп мәкалә язып утырмый торган тыныч профессиядә күрәселәргә килде аларның. Икесе дә республикада билгеле журналистлар,

Ямашев премиясе лауреатлары, «Бәллүр каләм» ияләр. Төннәрен шул кысан кухняда үзләренң шедеврларын язганда «Трое суток шагаты, трое суток не спать ради нескольких строчек в газете»ның нәрсә икәнән яхшы беләләр иде, һәрхәлдә.

Этием Рәфикъ Юнысов үз эшенә фанатларча бирелгән кеше иде. Берчак «Татарстан яшьләре»ндә эшләгәндә Иделнең башланган урыныннан Казанга кадәр берүзе (!) жәяү атлап, бөтен кеше егылып укырып репортажлар әзерләгән иде.

(Мин Ләйсәннең әтисенә багышланган шигырен искә төшерәм.

Күпме юллар уздың жәяүләп.

Күпме юллар яздың өздәреп.

Хәтерләсәң, йөрдәк икәүләп

Казан урамнарын бер итеп...)

Әнием Асия Юнысова әле дә үткән чорның «югары журналистикасы»нда калган... Ул озак еллар «Татарстан коммунисты» журналында (кечкенә генә төгәлсезлек тә жиһәргә ярамый КПСС Өлкә комитеты басмасында!) тәржемәче булып эшләү дәверендә буш вакытларында (һаман шул төннәрен инде!) башка газета-журналларга да яза иде. Аннары ул «Ватаным Татарстан» газетасында әдәбият-сәнгать бүлеген җитәкләде. Һәр очеркын ювелир осталыгы белән ачып яза – ЖЗЛ сериясендә чыга диярсен. Бүген дә ул коллегаларын эрудициясе, тирән фикерләре, кабатланмас стиле, гажәеп камил әдәби теле белән сокландыра.

Миннән яхшы врач чыгар иде. Әгәр дә... Әгәр дә мәктәп УПКсында медсестралар әзерләү курсларын үтмәгән булсам. Төрле больницада практика үттек. Стоматологиядә дә, травматологиядә дә, терапиядә дә... Менә шунда врач була алмыйм икән дигән фикергә килдем. Кеше язмышлары өчен җаваплылыкка алынырга куркам икән мин. Бер яшкәнә хатын йөрәге тотып кәргән иде. Врачлар реанимация эшләп карадылар да, тиешле вакыт чыкканын күрәп, салкын канлылык белән кардиостимуляция аппаратын сүндереп кайтып та киттеләр. Хатын әле генә исән иде, инде ул юк. Бу хәл мине шулкадәр тетрәндерде – шок хәлендә калдым. Мин актык минуткача көрәшер идем. Ә алар кайтып китте. Шуны аңладым: мин мондый профессияне сайлый алмыйм икән. Гәрчә укол да ясый, беренче медицина ярдәмен күрсәтә белсәм дә.

Гаиләдә үк җанга сеңгән журналистика

Бәлки, геннар һәм фамилия дә роль уйнагандыр. Казан дәүләт университетының журналистика бүлегенә мин бик җиңел генә кердем. Ә бәлки, «Яш ленинчы» газетасы һәм «Ялкын» журналы оештырган иҗат конкурсларында җиңеп чыгып, «Артек», «Орленок»ларга баруым үзенекен иткәндер. Иҗади конкурсның икенче турында әңгәмә үткәргән имтихан кабул итүчеләр минем үзфикерле булуыма, аныкы итеп дәлилли алуыма бик гажәпләнделәр.

Булгаковның «Соба́чье сердце», Чеховның «Вишневый сад» постановкаларын бер сәхнәдә куеп булганын исбатлап та күрсәттем инде! 80 нче еллар ахыры бу, озак еллар бие рәсми идеологиянең мөһим инструменты булган профессияне тиздән кыю яшьләр басып аласын, халыкны шаккаттыру өчен мөмкин булмаган нәрсәләр турында да язып ташлыйсын әле берәү дә күзаллы алмый иде.

Диплом җитәкчем Флорид Әгъзамов булу белән горурланам! Хәтерлим әле, диплом якларга бер көн кала, фәнни эшем белән танышып чыкты да, такт саклап, бик итагатыңа генә итеп: «Фикерләрег һәм ачышларың бик яхшы, ләкин бу тема буенча башкаларның да сиңа кадәр әйтелгән фикерләрен китерсәң, әйбәт булыр иде. Килешсәңме?» – диде. Һәм мин төн йокламыйча шул кечкенә кухнябызда цитаталар өсти-өсти дипломымны өр-яңадан күчереп яздым. Балалар һәм үсмерләр матбугатындагы һәр сүзнең никадәр тәрбияви көчкә ия булуын аңладым.

Кечкенә генә материал язганда да телнең бөтен арсеналын куллана идек! Без җиңел, рәхәт укыдык. Гитаралар белән җырлап утырулар, үз шигырьләребезне укулар, тормыш турында бәхәс куертулар... Лекцияләр калдыргаласак та, ул теманы сессиягә кадәр барыбер беләбез. Хәтта имтиханнар да күңелле уза иде! Кызу бәхәс-коллоквиумнар рәвешендә. Ләкин без журналист булырга җитди әзерләндәк, җаваплы журналистлар булып чыктык. Жанр һәм стильләргә аерылса, интервьюлар алырга, шәп зарисовкалар, лирик очерклар язарга өйрәндәк, аналитик мәкаләләр һәм җанлы репортажлар әзерләдәк, каләм осталары – журналистика корифейларының тәҗрибәсен, антик чор әдәбиятын, бүгенге әдәбиятны ныклап үзләштердәк. Ул чакта әле: «Нигә инде тел, әдәбият буенча шулкадәр беләм, без бит филологлар түгел!» – дия идек. Ә хәзер өстән-өстән генә, хаталар белән язылган текстны күрәп гажәпкә каласың: ничек шулай мөмкин инде, моны бит журналист яза!

«Татэнерго»да эшләгәндә чактан гына энергетикларның хезмәт батырлыгын юкка чыгармадым! 500 мең вольт көчәнештәге электр үткәргечен ялгаучылар турында материал әзерләгәндә нибары дүрт хәрәфә – «кило»ны язып бетермәгәнмен. Аның каравы, бөтенләй таныш булмаган өлкәгә үзләштереп, шул хакта аңлаешлы, мавыктыргыч итеп тасвирлап бирә алдым. Жылылык чөлтәре компаниясе җитәкчесенә: «Мин инде сине курыкмыйча инженер итеп эшкә ала алам», – дигән сүзләре минем энергетикадагы 10 еллык хезмәтемә иң югары бәя иде.

«Сез шагыйрь, шуны беләсезме?»

Шагыйрәне миндә Мөдәррис Әгъләмов күрәп алды. Ул шигырь язып йөргән кызда шагыйрь күрәргә өметләнде. «Халкыбызның шигъри

дөнъясында якты йолдыз булып калган Сажидә Сөләйманова «шагыйрә» дигән төшенчәне яратмый иде. Ул үзен шагыйрь санады. Һәм үзенең шигъри дөнъясында шул дәрәжәгә иреште дә. Ләйсәнгә дә шуны теләм», – дип язды ул «Казан утлары»нда чыккан шигырьләремә сүз башында. Нечкә лирик күңелле һәм дуамал холыклы шагыйрь миннән китап чыгарырга вәгъдә бирүем турында «расписка» да яздырды әле. Өметле күренгән баланың әдәбияттагы язмышыннан бигрәк, татар халкы, туган тел язмышы өчен борчылгандыр дим. Минем «расписка»ны Мөдәррис абый Аккош күлендәге өендә стенага ук элөп куйган икән – күргән кешеләр шулай диде. Ә аны язганда миңа 19 яшь иде – вәгъдәләр жиңел бирелә һәм тиз онытыла торган чак. Яшь һәм кире идем әле мин, Мөдәррис Әгъләмовның үзе кебек үк, кысаларга да, шартларга да сыярга теләми идем. Биргән сүз – сүз булып, яшь шагыйрә тормыш шаукумында әкреләп өметне дә, шигырьләрен дә югалтып бетергән бала булып калды. Ә Мөдәррис абый да, Зөлфәт абый да инде китеп бардылар. Ике яраткан шагыйрем минем шагыйрь булып житешүемне көтеп ала алмадылар...

(Мөдәррис абыйга багышланган шигырь дә бар:

Яз син, бала, яз, дидең.

Күңеләң тулы наз, дидең.

Язың азган чагында

Үз акылың аз, дидең... –

Шундый усал остаз идең...

Остаз барда яныңда

Остагына яз икән.

...Шагыйрь көне аз икән...)

Үземне беркайчан да шагыйрь дип санамадым. Шагыйрә дигән сүзгә минем сөйми иде. Әдәби түгәрәкләргә йөрмәдем, салфеткаларга язып утырмадым, шигырьләремне сузып көйләп укымадым, ижат газыбында карандаш башын чәйнәп, Пегас та көтеп жәфаланмадым. Юлымда очраганнар белән илһамландым бары, һәм шартлап яңа сүзләр туды. Күбесе яшьлектәге өөрмәле хисләрдә югалды, кайберләре үжәтләнеп хәтергә кереп калды.

Шигырь юлларын санамадым, кулъязмаларымны жыймадым, басылганнарын сакламадым. Шигырь жыентыгым, бәлки, чыкмас та иде. Шагыйрь Сергей Малышев белән юллар кисешмәгән булса...

«Татэнерго»да эшләгәндә, энергетик шагыйрьләренң шигырьләреннән китап чыгарырга булдык. «Идел» журналында эшләүче Сергей Малышевтан шул китапны редакцияләвен сорадык. Арада минем шигырьләр дә бар иде. Беренче булып ул шалтыратты: «Сезнең шигырьләрегез бик ошады. Сез – шагыйрь, шуны беләсезме?» – диде. Башка шигырьләремне дә сорап алды. «Һичшиксез китабыгызны чыгарырга тиешсез. Язучылар берлегенә үзем рекомендация язам», – диде. Ә мин бит ул чакта үземне шагыйрь дип атамадым, шагыйрә булырга да телә-

мәдем. Язганнарымны да альбом шигырьләре, хатын-кыз лирикасы дип йөри идем. Шуңа күрә томанлыгына: «бәлки, кайчан да булса... бәлки, берәр елдан» – дип җавап бирдем. Ул хәзер үк, быел ук чыгарырга кирәк дип кистереп әйтте. Һәм ул китап татарча – «Кирелегем», рус телендә – «Категория состояния» исеме белән бер жыентыкка тупланып дөнъя да күрдә. Китапка рәсемнәрне дә үзем ясадым. Кирелегем – минем характерым ул.

Беркемгә дә охшарга тырышмадым

Минем өчен идеаллар булмады. Миндә андый төшенчә юк. Мин күп кешеләр белән аралаштым, аларга сокландым, күпләр гайрәтемне чигерде. Ләкин беркайчан да менә бу минем кумир, минем идеал дип йөрмәдем. Беркемгә дә охшарга, кемнәрдәдер кабатларга тырышмадым.

Житәкче кеше шундый булырга тиештер инде ул: киң күңелле, һәркемнең җаен, көен табып, аларны ача, эчке дөнъяларын тоя, күрә белә...

Мин кешеләр белән эшләгәндә сабыр була белдем. Юк, беркемнән өйрәнмәдем. Бу сыйфат әбиемнәндер, мөгаен. Ул бик сирәк кыза иде. Кызса инде – каты була: түз генә! «Татэнерго» ачык акционерлык жәмгыяте генераль директоры Илшат Шәех улы Фәрдиев – минем өчен иң яхшы житәкче үрнәге.

«Сөембикә» журналына баш редактор булырга мораль яктан әзер түгел идем әле. Беренче көннәрдә шок хәлендә калдым.

Башта мине гламур журнал ясаячак дип кабул иттеләр. Ышаныч шуның кадәр генә иде. Тора-бара ул шик-шөбһәләр бетте. Мин редактор булып килгәндә шундый чор иде: журналны бүгенге көнгә дә яраклаштырырга, традицияләргә дә тугры калырга кирәк иде. Хатын-кыз журналы дисәләр дә, ир-ат та, яшүсмерләр дә укый. Журналны ватмый-сындырмыйгына заманчалаштырырга кирәк дип таптым.

Минем «Мөхәррир сүзе»н укыгач, «Бусын әтиң яздып биргәндер», – диде әни. Икенче сандагысын әтием укып чыккач, «Бу юлы әниң язган, ахрысы», – диде. Ә мин сөенеп куйдым. Димәк, иң таләпчән, иң кырыс тәнкийтьчеләрем – әтием белән әниемне канәгатьләндерерлек булган.

Мин ижатта. Сайтлар ясыым, тәржемә белән шөгыльләнем. Ике китап тәржемә иттем. Чит илдә юл һәлакәтенә очрап гарип калган хатын-кыз кичерешләре турында язып тәмамлайсым бар. Редакция тормышыннан күләмле әсәр яздым әле менә. Укучыларга кызыклы булыр дип уйлайым. Мәхәббәт тә, командировкалар да, редактор тормышы да бар анда... Көтегез – сезгә җибәрәм.

Ләйсән сабуллашып китеп бара. Тоткарламыйк: хисләрен түкми-чәчми кәгазьгә төшерәсе, әнисе янына барып киләсе, ерак сәфәргә жыенасы, туган көн бәйрәменә әзерләнәсе бар аның. Үз юлыннан, үз жырын эзләп барышы...

ЙӨРӘКТӘ ТУГАН СЫЗЫМНАР

Динара ӘХМӘТ

Ул үз куллары белән әйләнә-тирә дөньяны матурлый.
Сызыклар – изге йортларга, буяулар – җанлы рәсемнәргә,
сүзләр балаларны рухландыру чараларына әйләнә.
Ул – рәссам, архитектор, укытучы һәм әни.
Бүгенге әңгәмәдәшем Лира ГӘРӘЕВАның тормышы –
иҗат һәм мәхәббәт гармониясе. Кайчандыр кәгазьдә
сызым рәвешендә генә булган рәсемнәр хәзерге көндә
Казаныбызның иң зур мәчетләре санала.
Лираның елмаюын да мәчет манарасына төшкән кояш
нурына тигләр идек. Күзләреннән дә ихласлык балкып тора.

Гаиләдән килгән сәләт

«Йокыдан уянуга, әле бер диварда, әле икенчесендә берсеннән-берсе матур рәсемнәр барлыкка килә иде. Без биш бала үстек. Бүлмәбез матур, балаларча булсын өчен, без йоклагач, төн йокыларын калдырып шундый матурлык тудырган әнибез. Ул бит профессиональ рәссам түгел. Хәзерге замандагы кебек мөмкинлекләр дә юк. Ә мин барлык әниләр дә шундый була, дип уйлый идем. Хәзер генә әниемнең нинди ижади, уникаль кеше икәннән аңлайым. Шәмаилләр язу таланты да миңа әниемнән күчкән. Әтием бик матур жырлый. Безгә кечкенәдән татар жырларын өйрәтә үстерде. Әти белән әни безгә ижади яктан үсәргә бернинди киртәләр куймады, киресенчә, һәр идеябезне, хыялны хуплап, ярдәм итеп тордылар. Барыбыз да сәнгать мәктәбен тәмамладык, рәхәтләнеп хезмәт тәрбиясендә чынныктык, дус-тату булдык. Хәзер йортларыбыз бер-беребезгә якын урнашкан. Бер гаилә булып яшибез», – дип, әти-әнисенә рәхмәт әйтүдән башлады сөйләшүне Лира ханым.

Казан шәһәрәндә туып-үскән кызда авыл кызларына хас гадилек, табигатьне, жирне, хайваннарны ярату ярылып ята. Яшәгән йортлары Казан янындагы бер бистәдә урнашканлыктан, алар мал-туар, кош-корт асрап, жәен печән әзерләп, бакчада яшелчә, жиләк-жимеш үстөрәп, урманды себерке жыеп, чын авылча үсәләр. Лира абыйсынан соң туган икенче кыз бала буларак, әти-әнисенә уң кулына өверелә. «Без ирекле булсак та, кырыс тәрбия алып үстек. Урамга уйнарга чыгу өчен исемлек буенча язылган эшләргә эшләр өлгерергә кирәк. Ә инде кичке тугызда өйгә булырга... Эшне ничек эшләп бетерүгә карап уйныйсың инде. Бер сәгәткә, унбиш минутмы... 7 яшемдә ашарга да пешерә, өй эшләргә дә эшли белә идем. Әти-әниемә ярдәм кирәк вакытта сыер да саудым, утын ярдым. Әле ярый шундый тәрбия алганбыз. Кызганыч, яшәгәннәрнең

Күктән иңгән идеяләргә йөрәгем аша уздырып тормышка ашырам. Бу жирдә үземнән соң изгә эшләр калдырасым килә.

күбесе ул чорда дәрәс юлдан китмиңа харап булды. Әтием янында кайнаша идем. Ул тимерне эретеп ябыштырып, төрле өйбәрләр ясып иде. Бервакыт урман, кыр янындагы чүплекләрдән тимер-томыр, иске үтүк, касса аппаратлары алып кайтып, шуларны эретеп ябыштырып, әти һәм абыйем белән зур арт-объект – эт ясаган идек. Мин аны бер кафега алып бардым. Бу эшебезне хужасы югары бәяләп, хәтта акча да түләде. Ә минем максатым: беренче чиратта акча эшләү түгел», – ди әңгәмәдәшем. Аның фикеренчә, матди кыйммәтләрне өстен куйсаң, иңат эше беркайчан да алга бармый. Менә шундый матур уйлары, әти-әнисенә аңа ышанычы, хыялларының тормышка ашаагына өмет чаткыларын кечкенәдән сөндөрәп үстерүләре киләчәк тормышында зур мөмкинлекләр ача.

Кәгазьдәге сызымнар – тапша уелган догалар

Лира Казан дәүләт архитектура һәм төзелеш институтында укый. Студент чорларында ук төрле проектлар эшли. Үз идеяләрен Казан кафеаларын бизәү, матурлау, арт-объектлар ясау аша тормышка ашыра. Кемдер сораганы яки кушканы өчен түгел, ә күңел өчен... Аның эшләре матур һәм үзгәчлекле булуы белән генә түгел, кабатланмас булуы белән игътибарны җәлеп итә. Әле яшь кенә кызының ижади сәләте аңа халыкара фестивальдә жигү яуларга ярдәм итә. Лира беркайда да булмаган коллекция әзерли – тимер акчалардан, гайкалардан һәм агач кисәкләреннән күлмәкләр «тегә».

– Минем шундый оригиналь киём коллекциясе тәкъдим итәсем килде. Бер тиенлекләр табу иң авыры булды. Аларны тишеп, бер-берсенә тимер кыл белән бер-

кетеп утырдым. Күлмәкнең авырлыгы 7 килограмм иде. Модельләргә дә аны күрсәтү жигел булмады. Хәтерлим: кияүгә генә чыккан вакытым, безнең телевизор юк. Ярап, мин аны жигеп алачакмын, дидем иремә. Шушы күлмәкләрем презентациясен «Сам себе режиссер» тапшыруына «А вам слабо?» сәхифәсенә юлладым. Безне Мәскәүгә чакырдылар. Кире кайтканда инде авыр күлмәкләрне генә түгел, телевизорны да күтөрәп кайтасы булды» дип көлеп иске ала ул рәхәт мәшәкәтләрне. Күп тапкырлар республика, ил күләмендә узган конкурс-фестивальләрдә берсеннән-берсе оригиналь проектлары белән жигү яулый. Ә торабара Лираның тормышында бөтенләй уйламаган яктан яңа мөмкинлекләр ачыла. Ул студент вакытта ук остазы белән берлектә Казан мәчетләрен проектлаштыруда катнаша башлый.

– Колшәриф мәчете каршындагы мәйданны проектлаштыруда да өлешем бар. Әйттик, андагы эскәмияләргә эскизын мин ясадым. Нагорный бистәсендә Иман Нуры мәчетен реконструкцияләүдә автордаш буларак катнаштым. Гаилә мәчете проекты – диплом эшем. Гомумән, республикабыз мәчетләре тарихы, архитектурасы белән таныша, аларны төрле проектлар белән чагыштыра идем. Жыелып килгән тәҗрибәм тагын да зур проектны – Залесный бистәсендә Әхмәтзәки мәчетен тормышка ашырырга ярдәм итте. Бу – минем иң яраткан проектым. Мин аны тормышка ашырганда бөтен күңел жылымны салдым, үз балам кебек, тугыз ай эчәндә башкарып чыктым. Мәчетнең эчке бизәлешендә өлешем юк. Тышкы яктан – ул тулысынча минем проект. Һәм мин бик бәхетле. Кайчандыр мондый хыялларны башыма

Ижат ул – ирек, фәлсәфә... Тормышымның, яшәү рәвешемнең аерылгысыз бер өлеше.

да кертмәдем. Аллаһы Тәгалә шундый мөмкинлекләр бирде, шөкер. Әтием: «Синең юлыңа яхшы кешеләр, изге эшләр үзләре чыга», – ди.

Ижат ул – сулыш алу

– Әгәр миңа менә шундый проект әзерлә, менә шундый рәсем яса, дисәләр, мин ул эшне эшли алмыйм. Идея дә, аны башкару юллары да миңа төнлә килә. Йоклаганда. Йоклап китү этабы була бит, миңа менә шул халәттә фикерләр килә башлый. Бу вакытта инде бер кеше дә комачауламый. Ә уйлар килә, килә... Бу ниндидер медитация кебек. Мин ул уйларны истә калдырырга һәм башымда һәр детален ясап бетерергә тырышам. Әгәр шулай эшләмәсәм, тынычлап йоклап китә алмыйм. Аннары иртән мин аны кәгазьгә төшерәм, төзәтәм, тулыландырам. Ижат бит ул тоттың да эшләп куйдың түгел. Ул – тормышның аерылгысыз бер өлеше, – ди Лира ханым.

Язмыш ясаган рәсемнәр

Әгәр тормышны да якты төсле буяулар ярдәмендә пумала белән генә ясап булса, Лира, һичшиксез, бу ижади талантын кулланган булыр иде, мөгаен. Ләкин язмыш аны зур сынаулар алдында калдыра. 20 ел гомер кичергәннән соң, ире белән аерылыша. Ике газиз баласы белән аралашмый торган чорда да сабыр була ул. Тикмәгә генә сабыр төбә – сары алтын, димиләр шул. Берәз вакыт узгач, улы да, кызы да әниләре янына кайта. «Тормышымның ин авыр вакытлары булды ул. Нәрсәләр кичергәнәмне үзем генә беләм, ләкин мин көчле булып калдым. Тышкы яктан йомшак булсам да, эчке дөньяма ныгыды. Мин сынмадым, сыгылмадым. Терәк булган, миңа көч биргән эти-әниәм, туганнарыма рәхмәтлемен», – ди Лира. Улы Касыйм югары уку йорты студенты булырга әзерләнә. Кызы Сәлимә мәктәптә укый. «Һәр эшемдә ярдәмчеләрем», – дип сөенә әниләре. Чөнки балалар әниләренә хайрия остаханәләре, төрле чаралар оештырганда булышалар.

Матурлык тудыручы

Хәзерге көндә дә изге эштә Лира Гәрәева. Ул – мәктәптә укытучы. Дөнья сурәтен кәгазьдә генә түгел, балалар күңелендә ясый, укучыларын да матурлыкны күрергә өйрәтә. «Рәсем ясау, ниндидер кул эшләре башкару ул техника гына түгел, ә күңел халәте. Үзләре тудырган ижат эшенең нәтижәсен күрү – балаларга шундый зур сөенеч. Ә мин аларга карап шатланам, илһамланам. Мәктәпкә дә очраклы рәвештә генә килеп кердем, укытучы һөнәрен үзләштердем һәм инде дистә елга якын укучыларым белән бергә ижат итәм. Минем көннәрем – сызымнар белән акварельләр, мәктәптәге дәресләрем белән өйдәге вак-төяк эшләрем арасындагы бию кебек. Мин тудырган матурлык – ул профессия түгел, ә минем тормышым», – ди рәссам.

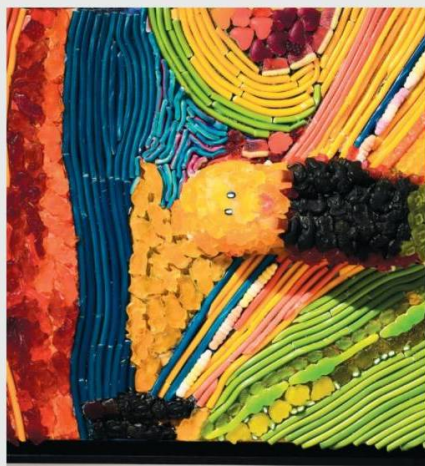
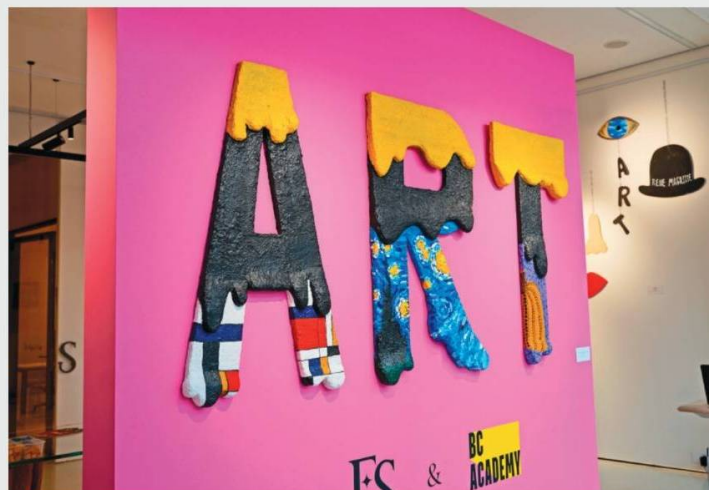
СЭНГАТҮТӘ ЧИКЛӘР ЮК

...Һәм мөмкинлекләр чиксез. Казан үзәгендә урнашкан сәнгать галереяларының берсендә Лира Гәрәева һәм аның «Бала-Сити» халыкара академиясендә белем алучы укучылары тудырган гажәеп эшләрдән кызыклы күргәзмә эшләде.

«THE MAGIC IS YOU» экспозициясендә дөнья сәнгате классикасы балалар фантазиясе белән очрашты. Әйтерсең бу күргәзмә – мөгҗизалар бакчасы, ә балалар – көтелмәгән материаллар һәм техникалар ярдәмендә шул мөгҗизаларны тудыручылар. Монда Ван Гогның «Йолдызлы төн»е сынган карандашлардан, ә Малевич һәм Пикассоның абстракцияләре картон, техноплекс, хәтта иске телефоннар ярдәмендә «жанлана». «Бу проект безнең иҗат остаханәсендә туды. «Бала-Сити» халыкара мәктәбендә уза торган дәресләрдә укучылар рәсем ясау белән генә чикләнми, ә сәнгатьне көндәлек әйберләрдә күрә белә. Без кулланган әйберләр, гадәттә, ташлана: шешә капкачлары, дисклар, тимерчыбык, карандаш калдыкларын җыеп бармыйбыз бит. Бу – табигатьне дә саклау, иҗатка да яңа караш. Рәссамнарның тормыш юлы, иҗаты белән яқыннан танышабыз, сөйләшәбез, яңа техникаларны өйрәнәбез. Дөньякүләм билгеле сәнгать әсәрләрен балалар күзлегеннән тормышка ашыру һәм шундый күргәзмә буларак тәкъдим итү аларга зур мөмкинлек булды», – дип, проект авторы Лира ханым җитәкчеләренә, хезмәттәшләренә, шушы идеяне хуплаган һәркемгә рәхмәт сүзләре җиткерә.

Гажәеп эшләрнең берсе – урамнан табылган төсле пыяла кисәкләреннән эшләнгән «Йолдызлы төн». «Мин бу төсләрне күргәч, шундук «Ван Гог!» дип уйладым! Балалар аны пазл кебек җыеп та куйды», – ди Лира, очраклы рәвештә шул төсле пыялаларны тапканына сөенеп. Монда лего детальләреннән ясалган Казимир Малевич та, карашын сиңа төбәп торучы Мона Лиза да, тимерчыбык һәм гәрәбәдән эшләнгән Сальвадор Дали да, хәтта Лираның тәңкәләрдән «тегелгән» күлмәгә дә бар. «Мункның «Крик» картинасынан гел курка идем. Без аны ашый-ашый ясадык һәм куркуну да җиңдек. Махсус хәлэл мармеладлар алып, балаларга бөтен иҗади сәләтләрен күрсәтү мөмкинлегенә бирдем.

Яшь сәнгать осталары иҗат эшендә заманча технологияләргә дә куллана. Әйтик, бер төркем укучылар «3D Max» программасында модельләр ясай, аннары принтерда бастыра һәм буйый. Шулай итеп, Малевичның «Спортчылар»ы һәм Рене Магриттның сюрреалистик портретлары барлыкка килә. «Мин сәнгатьнең пумала һәм кәгазь генә түгел икәнен күрсәтергә теләдем. Ул – ирек, уен һәм фәлсәфә. Бала пыяла кисәкләреннән Ван Гогны җыйганда, аны кабатлап кына калмый, ә күңел белән тоя. Укучыларымны илһамландырган япон рәссамы Йоко Кусама 96 яшендә дә ясавын дәвам итә. Сәнгатьтә бернинди дә чикләр юк», – ди креатив укытучы. Ә күргәзмә тиздән Дубайга юл алачак.

АЛДАКЧЫ КӨЗГЕ яки 45 тән соң үзенне кабул итү

Лилия ГЭРӘЕВА

– Әни, туган көнеңә үзенчәлекле бүләк ясыйсым килә, – ди беркөнне кызым. – Ләкин аңа синең ризалыгың кирәк. Кызык булып китте, минем ризалыгымнан башка гына биреп булмый торган нинди бүләк икән соң ул? – Әйдә, сиңа блефаропластика ясатабыз, күз кабакларың төшкән бит. Акчасын үзем түлим... Кабаттан япъ-яшь булачаксың, – дип тезде кызым, үзгәреп киткән йөземнән үк ни әйтәсемне чамалап. «Менә... замана шаукымы безнең өйгә дә килеп житте...» дип уйладым мин, кызымның ялкынланып янган күзләренә карап. – Юк, дип кенә әйтмә! Куркыныч операция түгел, мин инде белештем... – дип тынычландырырга ашыкты ул. – Ник, мин шулкадәр карт күренәммени? – дидем, сорауына сорау белән җавап кайтарып... – Ну... сиңа 47 бит инде... – диде ул әйтергә теләгәннән әйтеп үк бетермичә. «Харап икән, 47 имеш! Беләсең килсә, 40 тан соң тормыш әле башлана гына!» Кычкырып әйтмәсәм дә, күңелемнән шулай уйладым.

Борынгы грек мифологиясендәге Ай алиһәсе булган Геката турында ишеткәнегез бармы сезнең? 45–50 дән соң хатын-кызың яшен Геката яшенә тиңләгәннән белә идегезме? Өч төрле йөзе булган: көндезгесе – яшылекне, төнгесе – серлелекне һәм тылсым дөньясын, ә өченчесе рухи мәхәббәтне гәүдәләндергән бу мифологик зат әлеге чорның идеаль символы булып санала. Геката яшенең матурлыгы бер жыерчыгы да булмаган шома биттә, төп-төз аякларда, бер учка жыеп тотарлык нечкә билдә түгел, билгеле. 45 яштың соң хатын-кызың матурлыгы башкада: күзләрдәге зирәкләктә, хәрәкәтләрдәге салмаклыкта һәм нәзакәтлелектә ул. Бу матурлык – озак торып өлгергән шәраб кебек, бар тәме шунда ук ачылып бетми, һәр йотымда яңа бер төсмере тоемлана.

Ләкин ни өчен күпләр Геката яшенә җитүдән курка соң? Табигатьтән безгә исән калу инстинкты бирелгән. Яшылек – яшәү, сәламәтлек, чибәрлек булса, картлык исә яшәү көченең кимүе, матурлыкның сулуы дип кабул ителә.

Игътибар итәсезме: җәмгыятьтә дә хәзер яшылек һәм матурлык культы. Телевизордан, интернеттан, социаль челтәрләрдән безгә яшь күренүең, башкаларны үзең җәлеп иттерүең никадәр әһәмиятле булуын һәр көнне искә төшереп кенә торалар. Кашлар, керфекләр, тырнаклар ясату гына матурлык идеалына ирешү өчен аз бүген. Модалар – тәнне яшәртү чаралары. Күз тирәңдә жыерчыклар күренә башлаганмы – рәхим ит, битенә ботокс кадат! Кабагы салынып төшсә – моны блефаропластика

белән бер көн эчендә хәл итеп була! Иреннәрең ошамый икән – кабартабыз! Билен нечкәрәк күрсәтү өчен кемнәрдер кабыргаларын алдыра. Ябыгыр өчен ашказанын кечерәйтә. Күкрәктә – силиконнар... Паспорттагы яшене яшерер өчен матурлык индустриясе нинди генә чаралар тәкъдим итми! Социаль челтәрләрдәге блогерларга, сәхнәдәге артистларга, телевиденидә шоу-вуменнарга карыйсың да, безнең тормышта табигый матурлыкка бер дә урын калмадымыни инде, дисең. Кайберләре бигрәк артык мавыгып китеп, үз йөzlәрен дә югалта хәтгә.

Хезмәттәш дуслым, «Ватаным Татарстан» газетасында эшләгән журналист **Гөлгенә ШИҖАПОВА** да әнә күптән түгел генә күзләренә блефаропластика ясаткан. Үзе ул моны яшрәк күренергә тырышу белән түгел, күзләренең саулыгы белән бәйләп аңлата.

– Күз кабакларымның салынуы күрергә комачаулый башлаган иде. Табиб киңәше белән бардым бу адымга, – ди ул әлеге операциягә тәваккәлләвенә сәбәпләрен. – Әлбәттә, матурлык турында бөтенләй дә уйламадым дип тә әйтә алмыйм. Минем яшь вакытта да күз кабакларым берәз төшебрәк тора иде, нәселебезгә хас ул. Аннары, мин ике кыз әнисе дә бит әле. Житкән кызларым янында матур булып та күренәсем килә. Бу операцияне алдан ук планлаштырдым. Йөз-битеңне үзгәртүгә ниятләү жиңел әйбер түгел. Сиңа бу ни өчен кирәк, үзеңнең көзгедәге яңа чагылышыңны кабул итә алачаксыңмы? Башта үзең шушы сорауларны биреп карарга кирәк. Икенчедән, операциядән соң тернәкләнү шактый вакыт сорый. Үзеңне шешенгән, битләреңә, күз төпләреңә кан сауған килеш күрүе рәхәт түгел. Битнең шешенкелеге әле 3 айлап барачак.

Күз кабакларымны күтәртүемне беркемнән дә яшермәдем. Үз хәлемне блогымда белдереп бардым. Бу операция белән күпләр кызыксына икән. Минем дә кабакларымны күтәртәсем килә, дип, киңәш сораучылар күп булды. Хәтта авылда яшәүче өлкән яшьтәге апалар да язды. Минә күреп белгәннәр, операциядән соң күзләреңдәге арыганлык бетте, диделәр. Ирем исә, усаллык бетте, ди. Төшенке күз кабакларым мине усалрак итеп күрсәткән, димәк (кәлә).

Быел 45 яшемне бәйрәм иттем. Бу чорга житүем белән үземне бик бәхетле саныйм. Дөресен әйткәндә, картаю алу үзә бәхет бит. Бөтен кешегә дә картлыгын күрү насыйп түгел. Аллаһы Тәгалә гомер бирә икән, син аның һәр этабын кабул итә белергә тиешсең. Һәр чорның үз матурлыгы, үз өстенлеге. Минем хәзер шушы яшемә кадәр жыйган тәжрибәм эшли башлады. Фикерләвем, дөньяны кабул итүем, күп нәрсәләргә мөнәсәбәтем үзгәрдә. Зирәклең килде. Бу кеше сиңа ник кирәк, бу сынау сиңа нәрсә өчен бирелгән – иң элек шушы сорауларга җавап эзлиң.

45 яшь минем өчен гомернең әле бик матур чоры. Жиләк чорым дип тә санамыйм, табигатьне алдый алмыйсың. Бәлки, гомеремнең уртасыдыр... Яшьлегемнең ахыры дип кабул иттем мин аны.

Ай алиһәсе яшендә көзгедәге үз чагылышыңны ничек кабул итәргә дигән сорауны хатын-кыз психологы, эмоция-образ белән эшләүче терапевт **Айсылу ХӨСНЕТДИНОВА**га да бирәм.

– Хатын-кызлар үзләренең тышкы кыяфәтләренә һәрчак артык тәнкыйть белән карый. Яшь вакытта әле бу тәнкыйтьне берәз йомшартып булса (макияж, прическа, киём белән, мәсәлән), олыгая башлагач ул тагын да арта. Эчке тавыш кичәге «мин» белән бүтәнгесен чагыштыра башлай. Әлбәттә, еллар безнең файдага эшләми. Тәнкыйть, гадәттә, уңай якларны алга чыгармый, бары кимчелеккә, житешмәгән (үзе уйлаганча) якларны гына күпертеп күрсәтә. Һәм ул тышкы кыяфәтне генә түгел, тормыштагы барлык өлкәләргә дә тәнкыйтлы. Син нинди кеше, нинди әни, нинди хатын, нинди хезмәткәр, бу яшенә житеп нәрсәләргә ирештәң... Эчке тәнкыйтьче бик уяу: кырыкта да, илледә, алтмышта да үз эшеннән туктамый. Югыйсә безнең күңелдә берничә эго-халәт бар. Аның берсе усал тәнкыйтьче, «нечкәрәк жирдән» каптырып кына алырга торучы булса, икенчесе – үзеңне кызгана һәм ярата торганы.

Үзеңне яратырга кирәк, дигән сүзләргә хәзер еш әйтәләр. Әмма үзеңне ярату ничек булганын күпләр дөрес аңламый. Алар моны тышкы кыяфәтне кайгыртуга – чөч кистерү, макияж, маникюр, матур киём-салым алу гына бәйләп карый. Әйе, хатын-кыз үзен тәрбияләргә, тышкы кыяфәтенә игътибар бирергә тиеш анысы, чөнки боларны аның табигате таләп итә. Әмма моны гына үз-үзеңне ярату дип берничек тә әйтә булмый әле. Үз-үзеңне ярату ул, иң беренче чиратта, үзең комфорт тудыру: үзең теләгән, күңеләң кушкан эш белән шөгыйльләнү, жаныңа якын кешеләр белән аралашу, үзең авырлык китерә торган мөнәсәбәтләрдән арыну... Үзеңне ярату – сәламәтлегеңне кайгырту да. Ә инде башкалар күрсен, ничек яшәргән, дип әйтсән өчен яисә ирем миннән суынмасын дип кенә катлаулы процедуралар ясату берничек тә үзеңне ярату була алмый. Ул операция тормыш сыйфатыңны тагын да яхшыртса гына бу адым үзен аклый ала.

Үзеңне, тышкы кыяфәтеңдәге үзгәрешләргә кабул итә алмауның һәркем өчен үз сәбәпләре бар. Күп вакыт алар бик тирәндә ята һәм тышкы кыяфәткә берничек тә бәйлә булмый. Кемдер башкаларның сүзен күтәрә алмый. Кемдер эшен, популярлыгын (бу бигрәк тә сәхнә кешеләренә хас) югалтудан курка. Ялгызлыктан, ирен югалтудан куркучылар бар. Менә шушы урында туктап, үзең сорау бир: мин нәрсәдән куркам. Аның җавабы шунда ук табылмаска да мөмкин. Монда язмага практика файдалы. Чиста бит аласың да, башыңа нинди җавап

Зөлфия ВӘЛИЕВА,
Татарстанның халык артисты,
К. Тинчурин театры актрисасы,
«Зө-Ләй-Лә» төркеме җырчысы.

Кызыбыз Латыфаны тапканнан соң көзгегә карый алмый башладым. Бу вакытта миңа шул 40-41 яшьләр булгандыр. Фотоларда, телевизор экраннарында – япъ-яшь Зөлфия, ә көзгедән үземне танымыйм. Күз тирәсендә җыерчыклар, күз кабагы салынган... Ул чорда хәтта депрессиягә дә бирелдем. Блефаропластика ясатырга кирәк дигән уй шул чакта туды, һәм мин моңа тәвәккәлләдем. Яшермим, бик курыккан идем. Юкка курыкканмын, авыр булмады. Бер атнадан Нурия Жамали яңа фильмда төшәргә чакырды. Күз кабагыма операция ясатуымны беркемнән дә яшермәдем. Көзгегә караган саен күңелең төшеп яшәгәнче, бер тапкыр моңа тәвәккәлләү яхшырак дип саныйм. Барлык хатын-кызларны да моны ясатыгыз дип өндәим, әлбәттә. Тормышның яме бары тышкы матурлыкка гына бәйле түгел бит. Үз тәнең, Ходай биргән сәламәтлегең рәхмәтле булып яшәргә кирәк дип уйлыйм.

килә, барысын да язасың: картлыктан, кирәксез булудан, көчсез булудан, кешеләр сүзеннән...

45 яштан соң үзеңне кабул итү дигән темага сөйләшәбез икән, башта ресурслар, ягъни энергия темасын да күтәргә кирәк. Үз-үзең кул селтәгән, ничек күренсәм дә ярый, миңа инде барыбер дигән хатын-кызлар да бар. Ләкин бу аңа чынлап та барыбер дигән сүз түгел. Аның әлегә ресурсы юк, аңа әле беренче чиратта ял кирәк.

Моннан икенче сорау туа: ресурсны кайдан алырга? Һәркемнең үз энергия чыганагы. Кем өчендер ул яраткан хобби, кем өчендер якыннар белән аралашу. Табиғатта йөрү, яхшы китап уку да булырга мөмкин. Кемдер ялгызы гына калып, уйланып, үз-үзе белән сөйләшеп туыландыра аны. Гомумән, көнгә бер сәгать кенә ялгызың калып, уйланып алу сәламәтлек өчен дә файдалы. Моңы һәркемгә киңәш итәм.

Үзеңне рухыңа туры килә торган кешеләр белән уратып алу да ресурс бирә. Һәр хатын-кызга үзен аңлый торган хатын-кыз кирәк (ир-атка исә ир-ат). Сине тыңлый, ничек бар шулай кабул итә, тәнкыйтьләми, эчке дөньяңны белә торган хатын-кыз булырга тиеш ул. Бәлки, дус кыз, бәлки, кыз туганың, хезмәттәшең... Андый дустаның яки туганың булмаса, хәзер төрле җәмгыятьләр бар. Үзең туры килә торганың сайлап, алар белән аралашырга, проблемаларың белән бүлешсәң, куркуларың турында сөйләшсәң була.

Яшың елларыңдагы музыканы тыңлау, шул чорда кулланган хушбуйны сөртү дә энергия бирә. Болар – нейромаркерлар һәм алар бик яхшы «эшли».

Үзеңне башкалар белән чагыштырмаса кирәк. Беркем дә башкаларга охшарга тиеш түгел. Һәр кеше

Жир шарында берәү генә. Үзегез алдында бөягезне күтәрер өчен 15 уңышыгызны язып куегыз һәм моны гел туыландырып торыгыз. Уңыш дигәндә мактаулы исемнәр, диплом-грамоталарны гына күздә тотмыйм. Үзегезне җиңеп, кемгәдер «юк» дип әйтә алгансыз икән – бу да уңыш. Күптән алырга хыялланган күлмәгезне алсагыз – аны да язып куегыз. Кайларда булдыгыз, нәрсәгә өйрәндегез – барысын да теркәгез.

Буддизм динендә «көрәшсәң кирәкми, кабул итсәң кирәк» дигән тәғлимат бар. Җәмгыять хатын-кызың матурлыгын үз стандартлары белән бәйли, без инде моңа күнеккән. Кемдер әлеге стандартларга туры килмәсә белән көрәшә. Көрәшсәң кирәкми, үзеңне ничек бар шулай кабул итсәң кирәк. Тормышны көрәшкә сарыф итү – акылсызлык.

45–50 яшь турында әйтмим дә, әле 60 та да кеше җиң сызганып эшли ала. Һәм ул – тормышыңны үзең багышлау чоры. Балалар инде үскән, аларны бакчага илтсә, укытасы, дәрестән карашасы дип борчылырга кирәкми. Элек акчаңны балаларга тотсаң, хәзер инде алар үзләре акча эшли... Инде, ниһаять, үз кызыксынуларың, үз хыялларың белән яшәргә була.

Менә хәзер барыгыз да көзгегә карагыз. Гүя сез анда иң кадерле, иң газиз кешегезне күрәсез. Өйендә җыерчыклар басса да, күз кабагы салынып төшсә дә, сез бит аны барыбер яратасыз. Үзегезне ботакларың җәйгән бер имән итеп күз алдына китерсәң. Кәүсәсен тулы бер гасыр җыерчыклаган зур имән. Менә сез дә шушы имән кебек – табигатьнең матурлыгын һәм көчсез гәүдәләндерәсез. Өйегездәгә һәр сыр, һәр җыерчык – вакыт галиҗәнаплары үзе язган бер тарих ул.

Айгөл БАРИЕВА,
Татарстанның халык артисты,
эстрада җырчысы.

Үз-үзең караган, тәрбияләгән, сәламәтлеген кайгырткан һәркемне бик хөрмәт итәм. Матурлыкны саклау ул шулай ук зур тырышлык таләп итә, ул – бик зур хезмәт. Ялкау булсаң, матурлыкны да, сәламәтлекне дә саклап булмый. Бүген моның өчен бик күп мөмкинлекләр бар. Ләкин һәрнәрсәдә чама булырга тиеш. Үзем операцияләр ясатып битемне үзгәртүгә каршы. Әлһәмдүлилләһ, бер җиремне дә күптән юк. Әти-әниемнән миңа нәрсә күчкән, барысына да канәгать. Тик бу үз матурлыгыма кул селтәдем дигән сүз түгел. Битемнең тиресен бик тәрбиялим. Элек алай ук түгел идем, хәзер моңа зур игътибар бирәм. Ярты елга бер косметологка күренәм, организмны витаминнар белән туыландырам. Без Аллаһы Тәгаләнең биргәннән канәгать булып, аны үзгәртсәң түгел, сакларга тиеш. Бар кешегә дә сау-сәламәт, матур һәм бәхетле булырга язсын.

БАЛАЛАР ҺӘМ АМБИЦИЯЛӘР

«Сюембика» журналы тәкъдим итә

#ЭНИЛӘРМАРАФОНЫ

Татар җылылар өчен аралашу мөһим

БАЛА ҺӘМ АМБИЦИЯЛӘР

«Эниләр марафоны» проектында катнашучыларның төрле темаларга фикер алышып, үз тәҗрибәләре белән уртаклашкан язмаларыннан өзекләр тәкъдим итәбез. Бүгенге фикерләр балалар амбициясе турында.

Лилия ҺАДИУЛЛИНА, Мамадыш районы.

Эх, булсын иде әле шул түгәрәк дигәннәре безнең авылда! Юк шул, юк. Бик теләп йөрерләр иде биюгә дә, башкасына да. Без кызыбызны көнәралаш районга йөртәбез, бассейнга. 4 нче сыйныфта укый. Бик тә ошатып йөри. Ә менә аның үз хыялы – укытучы булу, бизәндерү һәм матур итеп тырнаклар ясау. Шул хыялларын безгә әйткәч, кызыбыз өйрәнә торсын дип, үзбездә укучы да булабыз, бизәнергә дип тә киләбез янына. Ул кагазьдән, пластилиннан тырнаклар да ясап куя. Районыбызда бик күп түгәрәкләр эшли, ләкин авылдан барып йөргәргә җаһазсыз. Киләсе ел өчен аш-су әзерләү, пешерү түгәрәгенә язылып куйдык, йөртеп булыр дип өметләнәм. Аллаһы Тәгалә ташламасын. Бала үзе теләмәсә, мәҗбүр итеп булмый.

Гөлнар ВӘЛИХМӘТОВА, Балык Бистәсе районы.

Амбицияләр – ул кешенең максатларына, хыялларына һәм үз-үзен үстерүгә омтылышы. Кызымны төрле түгәрәкләргә балалар бакчасынан ук йөртәргә тырыштым. Амбицияләр көчле иде... Бию, рәсем ясау, гитара, йөзү, конференсье түгәрәкләренә йөрдә. Эзләнү чоры... Әлбәттә, күңеленә якыны гына калды. Балага үз максатларын билгеләргә һәм аларга ирешү юлларын табарга ярдәм итеп, һәрвакыт мактап, канатландырып тордым. Бу аның үз-үзенә ышанычын арттырды, алга таба атларга омтылышын да көчәйтте дип беләм. Эти-эниләр һәм укытучылар балаларның кызыксынуларын аңлап, аларны үстерергә ярдәм итәргә тиеш. Аларга хата ясаганда ярдәм итәргә, кыенлыкларны җиңәргә өйрәтәргә кирәк. Амбицияләр балаларның шәхси үсешенә этәргеч бирә, үз-үзләренә ышанычын арттыра, киләчәкләре уңышлы булуга юл ача.

Гөлшат СӘМИГУЛЛИНА, Әтнә районы.

Кечкенәдән җыр-моңга гашыйк булдым... Күрше кызларым алдында, өелеп куйган такталар өстенә менеп, янәсә, сәхнә – кулга микрофонга охшатып таяк тотып җырлый идем... Һинд җырларының сүзләрен килештерергә тырышып: «Джими, Джими, Атя, Атя...», «Зу-зу-зуби, зуби, зуби-и-и...» дипләр. Аннан биюләргә китә, үзем алып баручы, үзем җырчы, ара-тирә мәзәкләр, шигырьләр дә сөйләп куям... Мәктәпкә укырга кергәч, бию, сөйләм теле буенча, җыр, шулай ук кул эшләре түгәрәкләренә дә яратып йөрдәм. Спортны үз итем: йөгерү, чаңгы ярышларында катнаштым... «Гөлшат алга китәр ул, амбицияләре көчле», – дип әйтүчеләр булды. Ә нәрсә ул амбиция? Авыл баласы өчен ниндидер ят һәм катлаулы модный сүз... Баксаң, шул ук хыял, теләк икән... Алга куйган максатларыңа омтылу, хыялларыңны тормышка ашыру, чиста, ихлас нияtlәр кылу икән... Миндә шул амбицияләренә күрә белгән эти-эниемә рәхмәт.

Рафилә ФАЗЛЫЙХМӘТОВА, Әгерҗе районы.

Тормышыбызның түрәндә, әлбәттә, беренче урында бала торадыр. Аның хыялларын, теләкләрен тыңлап, үтәргә тырышабыз. Балаларыбыз үзләренә карата җылылык, кайгырту тойсалар гына сайлаган һөнәрнең дәрәҗәсизенә төшенәләрдер. Уку кызымны бер дә куркытмый. Дәрәҗәләренә дә мавыгып әзерләнә. «Укуы авыр түгелме?» – дип сорады бервакыт күрше әби. «Укуы бик тә кызык. Һәр кешенең ниндидер хыялы, нәрсәгәдер омтылышы бар. Шуңа да тырышып укырга кирәк!» Кызым шундый сүзләр әйткәч, минем дә мәктәптә укыган чакларым күз алдыма килеп басты. Күңелдә тырышып укуларым турында горуланып сөйләрлек матур истәлекләр яңара. Һәр яктан уңышлар елмайган чаклар күп булган шул! Хәзер исә каршыма 11 яшьлек кызым миңа карап елмаеп басып тора. Чынлап та, иң зур сөенеч – йөрәгеңне биреп үстергән, сиңа терәк булырдай балаң булу.

#энилармарафоны

Гөлнур САФИУЛЛИНА

– Павильонда иртәдән кичкә кадәр татар көйләре яңгырап тора. Кайдан гына килсәләр дә, татарлар безгә керүгә елмая башлыйлар һәм һәрвакыт туган телебездә исәнләшәләр:

«Исәнмесез!» – диләр... Шунда ук мәтрүшкә исен дә танып алалар. Сочида да үсә мәтрүшкә, әмма Татарстаннан алып килгәнә бөтенләй башка шул...

Кергән кунакларның берсе дә павильоннан чәкчәксез чыкмый. Казанда узган БРИКС саммитынан соң аның белән кызыксынучылар тагын да артты.

«Кавказ халыкларында да бар мондый милли ризык», –

диючеләр дә очрый. Әмма авыз итеп карагач: «Охшаган гына икән шул», – диләр. «Төрле төбәкләрдә

яшәгән татарлар да аны төрлечә ясый. Краснодарда эшлängән чәкчәк тә Казанныкынан аерыла.

Мин моны сезгә азык-төлек производствосы технологи буларак әйтәм», – дим...

Сочига барган һәркем Красная Полянада, Россиянең иң зур тау курортында – «Роза Хутор»да булмыйча калмыйдыр. Ул безнең ил тарихына 2014 елда узган

XXII Кышкы Олимпиаданың башкаласы булып кереп калды.

«Моя Россия» этнопарки да биредә урнашкан. Әңгәмәдәшем шундагы павильоннарның берсе – «Казан» павильоны хужабикәсе Гүзәл Ринат кызы ДАСАЕВА.

БЕР МӘХӘББӘТ ТАРИХЫ

Нәрсәгә генә тотынсам да, минем кулым үзеннән-үзе милли бизәкләр төшерә башлый.

Тормыш шундый кызык: аның кайсы сукмагы кайларга алып кереп китсән беркайчан алдан белмисең. Казан кооператив техникумын тәмамлаган Гүзәл дә бөтен гомере сәүдә өлкәсендә узар дип уйлый. Көмеш бизәнү әйберләре ясау һәм сату белән шөгыльләнгән бер компаниягә склад мәдире булып эшкә урнашканда да тиздән барысы да үзгәрәчеген сизми әле ул. Ә чынлыкта үзенең генә түгел, улы Алмазның да язмышын үзгәртчәк адым була бу. Яңа гына армиядән кайткан, солдатка киткәнче программистка укыган улын үзе янына складка эшкә чакыра ул. Компаниягә вакытлыча гына дип килгән егет көтмәгәндә ювелир эшләнмәләр ясау белән мавыгып китә – бу эшне тирәнтен өйрәнә башлый. Һәм... үз производствосын ача. Аның шәхси фирмасы оешканга инде 7 ел, һәм бүген Алмазның кул астында 77 кеше эшли. Монысы – сүз уңаеннан.

Улы артыннан Гүзәл үзе дә шушы дөньяга кереп китә. Улының һәм республиканың башка һөнәрчеләре әзерләгән эшләнмәләргә Татарстан һөнәрчеләр палатасы исемнән төрле күргәзмәләрдә тәкъдим итә. Командировкалардан кайтып керми: Россиянең төрле төбәкләрендә узган Сабантуйларда, милли чараларда катнаша. Хәния Фәрхи төркеме белән гастрольләргә чыгып китә: концертлар башланар алдыннан тамашачылар алар иңкә иткән милли бизәнү әйберләре белән таныша ала.

Чираттагы шундый командировкаларның берсе була бу. Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгы һөнәрчеләр палатасына чираттагы күргәзмәләргә берсендә катнашырга чакыру жибәрә. Сочидә, «Моя Россия» этнопаркинда узачак икән. Гүзәлдән кала, барырга теләк белдергән осталар табылмый.

Килеп төшүгә гашыйк була Гүзәл. Сочига! «Роза Хутор»га! Юкка гына бу жырларне рус Швейцариясе дип атамыйлар икән... Бик күп осталар бергә җыелган жирдә мохит тә бөтенләй башка – күңел үзеннән-үзе иңкә тартыла. Шундук сөнгәтә

мәктәбендә укып йөргән чаклары искә төшә... Эти-әнисе «кирәк түгел ул сиңа» дип тапканга гына ташлаган бит укуын, күңелендә гел бар ул аның. Бар!

Шул барудан Гүзәл Сочидән кайтмый. Таныш-белешләргә барысы да моны вакытлыча дип уйлый, җитди итеп карамый. Балалары – бигрәк тә. Ә ул тыныч күңел белән кала: улы белән кызы үсеп буй җиткән, озакламый үз тормышларын корачаклар. Инде нәрсә белән шөгыльләнәсен дә белә Гүзәл – нокталы рәсем ясаячак!

– 2016 ел иде бу... Сочидагы әлеге этнопарк Кышкы Олимпия уеннары алдыннан ачыла. Аны бик тиз арада төзиләр һәм килгән кунакларга Россияне менә шулай миниатюр рәвештә күрсәтергә теләләр. 14 регион сайлап алына: Мәскәү, Питер, Суздаль, Киж, Себер, Урал, Бурятия... Паркта һәр төбәкнең исемен йөрткән аерым павильон ачыла. Алар арасында «Казан» павильоны да бар. Ачылышына казаннар килә, олимпиада көннәрендә басып торалар һәм... кире кайтып китәләр. Ноябрьдән башлап апрельгә кадәр монда «үле сезон» – сату бармый, бәлки шуңа калмагандыр, белмим... Мин килгәндә «Казан» павильоны буш иде, дөресрәгә, анда башка төбәк осталары эшли иде. Күрше-тирә павильоннар исә гөрли: аларда осталар да эшли, шул төбәкнең тарихы, мәдәнияте, йолалары да күрсәтелә. «Бурятия» павильонында, мәсәлән, моның белән аларның Мәдәният министрлыгы шөгыльләнә: экспонатлар гел артып, экспозицияләр гел үзгәрәп тора. Ә бездә татар рухы бөтенләй юк...

Бер ел урамда басып эшли Гүзәл. Нокталы рәсем ясау читтән караганда гына җиңел кебек тоела. Нокталар барысы да бертөрле булсын өчен кулың калтырамаска тиеш. Ә бу тәҗрибә белән генә килә. Иң мөһиме – беренче нокта-

ны кую. Аннары ул үз тормышы белән яши кебек: күз алдында милли бизәкләр туа... Туристлар Гүзәл янында да бик еш тукталалар. «Кем ясады? Авторын әйтмәс-сезме?» – диләр. Ул беркайчан да «мин» дими. «Бу юнәлештә махсус белемем булмагач, алган әйберемне мактасалар да, ниндидер бер кыенсыну бар иде күңелдә. Бездән сатып алучылар гына түгел, рәс-самнар да «әйбәт», дип әйтә башлады», – ди Гүзәл, ул көннәрне искә төшереп. Үз эшләрен сату аңа шулай җиңелрәк була – серне артык төпчәнсәләр генә чишә.

«Казан» янәшәсендә утырып, татар кызы булып, эченә уза алма инде?! «Рәхсәт бирә алмыйбыз, чөнки сез мастер-класслар үткәрмисез», – диләр аңа. Шуннан соң яңа һөнәргә – балчыктан әйберләр ясау эшенә өйрәнергә керешә.

– Мастер-класслар уздым, эш кораллары сатып алдым. Моңың никадәр авыр хезмәт икәнән ахыргача чамаламаган булганмын... Булды инде, күз яшьләре дә, нигә тотындым, дип үкенүләр дә... Үзгәртеп ярдәм иткәндер дип уйлыйм. Шуны аңладым: балчык – ул тере, аны сизәргә, тоярга, яратырга кирәк. Менә шуннан соң гына эшем алга китте... Балчык тынычландыра, ул мине дә үзгәртте... Бездән тагын бер нәрсәне аңладым: беркемдә дә булмаган серия эшләргә кирәк миңа. Чүлмәкчеләр бөтен халыкларда да бар, әмма алар барыбер берберсеннән нәрсә белән булса да аерыла.

«Роза Хутор»га барып чыгып, Гүзәл Дасаеваның кул эшләрен күрергә туры килсә, игътибар итмичә калмассыз: аларның барысына да кечкенә генә роза чәчәкләре беркетелгән. Шунда ук сорау туар: бу кадәр чәчәкчелек, вак эшне оста ничекләр башкара икән – бигрәк вак детальләр бит, диярсез. Хәтта керамикалар арасында да:

«Бу розаларны ничек ясыйсыз?» – диючеләр бар икән. Азык-төлек производствосы технологияна укуның менә кайчан кирәге чыга: «кондитерский мешок» ярдәмендә кремны гына түгел, балчыкны да сыгып чыгарырга мөмкин икән. Беркемне кабатламаган роза чәчәкләре шулай туа... (Нигә нәкъ менә розалар икәнә исә сер түгел: «Роза Хутор» территориясендә эшлиләр бит!)

Павильонның эченә узар көн дә житә. Гүзәл инде житәкчеләргә күңелендә йөргән сорауның икенче өлешен бирә: «Ә нигә монда татар дөньясы, Татарстан белән бәйлә бер экспонат та юк?» – ди. «Теләсәгез, экспозиция эшләп карагыз», – дип тәкъдим итәләр аңа.

Теләсәгез!.. Теләктән генә торса икән?! Үзе кеше почмагында яши, этнопаркта аренда өчен түли... Гүзәл төрле оешмаларга хатлар яза башлый. Бу вакыт ул инде Сочи татарларының хөрмәтле аксакалы, татар-мөселман автономиясе рәисе Вәлид ага Ильясов белән танышырга өлгәрә. Дәрәсрәге, паркка ял итәргә килгәч, Вәлид ага аңа үзе килеп дөшә: «Сез әллә Казаннанмы, татармы? Монда да милләттәшләребез бар бит», – ди. Гүзәлгә хатлар язарга ул да булыша: Татарстан мәдәният министрлыгына, Бөгөндөнья татар конгрессына... Теләктәшләр нигәдер бик табылмый. «Грантка гариза биреп карагыз», – дигән җавап кына ала ул. Документларын эзерләп тапшыра һәм 2020 елда 500 мең сумлык грант ота Гүзәл. Тик павильонның майданы 100 квадрат метр! Нәрсә белән тутырырга белмәгәндә ул тагын да зуррак күренә... Димәк, үзенә һәм гади кешеләр ярдәменә өметләнәргә генә кала.

2021 елның башында, Сочи татарлары катнашында, павильонны рәсми рәвештә ачалар. Ул ярым буш була әле. Экренләп экспонатлар туплау башлана.

– Күпләр моны минем бизнес дип уйлар. Әмма бу бизнес кына түгел... Нигә бу урын беркемгә дә кирәкми, дип жаным әрнегәнгә тотындым бу эшкә. Әйтерсез Татарстанда аның хакында бөтенләй онытканнар. Ә бит бу павильон төрле шәһәр-

ләрдән, төрле илләрдән килгән кунаklar өчен безнең республиканың визит карточкасы кебек: ул татарлар, аларның тарихы, мәдәнияте турында сөйләргә тиеш.

Менә шундый җаваплы һәм авыр эшкә тотына Гүзәл. Үзе теләп! Шактый зур чыгымнар сорый торган эш бит: кемдер машина, фатир ала, ә ул экспозиция төзи. Павильондагы һәр экспонат турында озаклап сөйли ала. Менә, мәсәлән, сандык турында. (Татар халкын, татар өен сандыксыз күз алдына китереп буламын?!). Сандыкны сатып алу Сочидә «Миссис Хрустальная корона России-2021» бәйгесе узган көннәргә туры килә. Әлеге матурлык конкурсында Сургуттан татар кызы Розалия Сабитова да катнаша. Сәхнәгә куясы бие сандык белән бәйлә икән. «Роза Хутор»га килгәч, «Казан» павильонында сандыкны күрә дә, шундук: «Биреп тормассызмы икән?» – ди. Бирә, әлбәттә, Гүзәл, әмма башта сандыкны нокталы рәсем белән бизәп чыга әле. Сәхнәдән сандык искиеткеч матур күренә! Хәтта тамаша тәмамлангач: «Сатмассызмы?» – дип килеп сорыйлар. Беррәтгән павильондагы көянтәне, галошларны да шулай бизәп куя Гүзәл. Соңгысын – кызык өчен генә бизи, әмма аны да сатып алырга теләүче табыла.

«Казан» павильоны бүтөн инде тулы. Хәзер анда кергән туристлар Гүзәл Дасаеваның гына түгел, Татарстан осталары эшләгән кул эшләрен дә күрә ала. Башкалар бер-икене генә тәкъдим иткәндә, биредә ун (!) төрле мастер-класс арасынан үз күңеленә хуш килгәннен сайлап алырга була.

– Идеяләр бик күп, гел башкаларда булмаганны уйлап чыгарырга тырышам. Мин павильонда мастер-класска берьюлы 55 кешене утыртырга алам. Берсендә 112 кеше катнашты – бәхет дагасы ясадылар. Бөтен мастер-классларны да үзем үткәрәм. Розаларны алдан ясыим, мастер-класс үткән һәркемгә бүләк анысы. Сочидә кыш көне төрле форум-фестивальләр еш була. Анда катнашучыларны безнең паркка да алып

киләләр. Әгәр Сочида узган чараларда Татарстан да катнашса, еш кына экспозиция белән килүемне, мастер-класслар үткәруемне сорыйлар. Казаннан осталар китертү мәшәкәтле, ә мин һәрвакыт янәшәдә генә. Бөтендөнья татар конгрессы Башкарма комитеты житәкчесе Данис Шакиров эш визиты белән килгәндә, милләттәшләребез өчен чәкчәк ясау буенча мастер-класс үткәруемне сорады. Без аны павильонда уздырдык һәм чәй церемониясе белән тәмамладык. Бердәмлек көнендә шәһәр бәйрәмендә катнаштым. Күн мозаикасы турында сөйләгәннән соң Сочи администрациясе вәкилләренә дә чәй тәкъдим иттек. «Татар чәе бармыни?» – диделәр. «Безнекеләр элек гел үлән чәе генә эчкән. Кара чәйне Ефәк юлы ачылгач кына куша башлаганнар. Гомумән, татарлар чәй ярата. Һәр хужабикәнең үз рецепты: кемдер жир жиләге яфрагын күбрәк салган, кемдер карлыган яфрагын... Шуна алар бер-берсенә чәйгә йөргән», – дип сөйләдем...

Павильонга кергән туристлар арасында татар тарихы белән бәйләсәү бирүчеләр бик күп. Үзем аларга татарларны тәкъдим итеп, «белмим» дип җавап бирү килешми бит. Әгәр нәрсәдер хакында мәгълүматым җитеп бетми икән, кайтуга шул хакта укырга утырам – икенче бер турист бу хакта сорау биргәндә әзер булырга тиешмен. Менә пәхләвәне татарлар арасында «безнеке түгел» диючеләр бар: андыйларга «Татар халык ашлары» китабының шул хакта язылган битен ачып күрсәтәм. Шаккатып: «Карале, ә без белмәдек», – диләр... Павильонга кергән һәр туристан диярлек: «Ә сезнең Казанда булганьгыз бармы?» – дип сорыйм. «Анда барсагыз, менә шуны-шуны карагыз», – дип киңәшләр бирәм. Туган шәһәрәм турында мин бик озак сөйли алам... Шунда күзләре яна башлый: «Һичшиксез барачакбыз!» – диләр.

Гүзәл Дасаеваның Сочида тагын бер зур проекты бар әле – «Гаилә» клубы. Биш ел эшли инде ул. Шушы клубта очрашып, танышып

инде ун пар кавышкан! Юк, димче ролен үзенә алырга җыенмый Гүзәл. Аның максаты башка – милләттәшләребезне очраштыру өчен мәйданчыклар оештыру. Ярдәмчесе Диана Баталова белән ватсапта, телеграмда үз төркемнәрен булдырганнар, анда инде меңнән артык язылучы. Бөтен бәйрәмнәргә бергә үткәрәләр. Фикердәшләр – чыннан да бер зур гаилә кебек. Ай саен бер тапкыр кайда да булса җыелалар. Әле күптән түгел татар пироглары пешерү буенча мастер-класс үткәргәннәр. Катнашырга теләк белдерүчеләр байтак булган. Жиде төрле пирог ясаганнар, алар пешеп чыккач, бергә утырып чәй эчкәннәр. «Мондый чаралар вакытында һәркем үзен башкачарак тотат: ихласрак, гадирәк, ничек бар – шулай... Гаилә корырга уйлаган кешегә сайлаган парын төрле ситуацияләрдә күрергә кирәк», – ди Гүзәл.

...Сочида яши башлавына 9 ел инде аның. Мәхәббәтенең бер тамчы да кимегәне юк! Күңелендә ярату булмаса, бу авырлыктарга түзмәс, барысын да ташлап, кире Казанына кайтып китәр иде күптән. Ә ул әнә яңадан-яңа планнар корат: балалары мастер-класста булганда әти-әниләргә көтеп торырга бер почмак ясыйсы килә. Анда татар телендә чыгучы газета-журналлар да булсын иде, ди. Йөрәкне әрнеткән тагын бер нәрсә бар әле: павильон янәшәсендә үк Сөембикә манарасы буш тора. Өч катлы бина ул. Картиналар галереясы өчен менә дигән урын... Тик мондый зур проектка Татарстан үзе тотынса гына...

– Татарстаннан читтә гомер иткән татарларны павильонга аяк басуга ук таныым. Татар җырын ишетүгә күңелләре тула... Мин тәкъдим иткән мәтрүшкәлә сөтле чәйне ничекләр тәмләп эчүләрен күрсәгез?! Туган як тәме бит анда... Үзләре читтә булса да, тамырлары Татарстанда аларның... Шушы мизгелләр өчен яшим монда, шуңа ташлап китә алмыйм.

Аннан Сочины яратуы да бар бит әле. Ә мәхәббәткә хыянәт итмиләр!

Наил КАСЫЙМОВ

Татарстанның халык шагыйре, Һади Такташ исемендәге әдәби премия лауреаты, популяр җырлар авторы... Чыгышы белән Тукайлар, Сибгат Хәкимнәр ягыннан – Арчадан, Ашытбаштан. Түгелде хисләр, түгелде – / Иң саф, якты хисләрем! / Ялгыз калып, ай нурында / Шигыр җаздым кичләрен... – дип, нечкә күңелле, тирән хисле лирик шагыйрь генә яза аладыр! Шигырләре үзләре үк җырлап тора! «Су буенда учак яна», дип, «Көзләрдә дә язлар кабатлана» дип... Шагыйрь Наил Касыймовны таныдыгызмы? Күп, бик күп шигырләре берәздән җырга әйләнә дә Хәйдәр Бигичев, Винара Ганиева, Зөһрә Шәрифиллина, Зөфәр Хәйретдинов, Рамил Миндияр моңнары-аһәңнәре булып жаннарны иркәли башлый. Тикмәгә генә шагыйрь үзе: «Җыр ул – хиснең балкышы!» димәгәндер инде! Бу көннәрдә шагыйрь Наил Касыймов 70 яшьлек юбилеен билгеләп үтә. Юбиларның җырга күчкән шигырләрен кабат күңелегездән үткәрегез әле, шул моңнар дулкынында тибрәлегез.

ИШЕТТЕНМЕ ИКӘН ТАВЫШЫМНЫ?

Су буенда учак яна

Тып-тын калган төнге авыл,
Йоклый авыл – сүнгән уты.
Кайттым сиңа еллар узгач,
Хәтер уйный, керми йокы.

Су буенда учак яна,
Кем кабызган ул учакны?
Төшсәм әгәр су буена,
Табармын күк балачакны!

Тыныч сулап йоклый авыл,
Йөрмә төнге урамында.
Таныш сукмак, таныш кое –
Утсыз да мин күрәм монда!

Су буенда учак яна,
Сүнмәс микән таңга чаклы?
Урамыңда, туган авылым,
Табармын күк балачакны!

Хәтерләсән, онытмасаң,
Мин башканы өмет итмим.
Ялантәпи урамыңда
Уйнап үскән балаң бит мин!

Су буенда учак яна –
Хатирәләр төсле якты.

Кайттым кебек яшьлегемә...
Табармын күк балачакны!

Кулъяулыгың

Күпме еллар инде үтелсә дә,
Тормыш кырын синсез кичсәм дә,
Аерылганда биргән кулъяулыгың
Йөрәк янымдагы кесәмдә.

Чит-читләре –
зәңгәр челтәр белән,
Хәтерләтә синек күзләренә...
Кабат-кабат укыйм яулыктагы:
«Онытма!» – дип язган сүзләренә.

Ерак еллар аера араларны,
Кулъяулыктар җитмәс ялгарга.
Дәвалыймын сагыну яраларын
Кулъяулыгың каплап ярама.

Күз алдымда син яратып чиккән
Ал чәчәкләр, яшел болын да...
Төсеп итеп саклайм кулъяулыгың
Йөрәгемә кысып, куйнымда.

Авылым тавышлары

Шау-шулы шәһәргә бәйлә
Булса да шул язмышым,

Һәр жәйне, тыңларга сусап,
Кайтам авылым тавышын!

Моңлы сандугач уята
Саф балачак хисләрен.
Яшьлек җырларын яңарта
Тальян моңы кичләрен!

Туйлар уза. Җырлап уза
Кыңгыраулы тавышы.
Авылымның моңнарыннан
Аермасын язмышым!

Җырлый чишмә, сайрый кошлар,
Җырлыйлар арышларым.
Һава сыман кирәк миңа
Авылым тавышлары!

Кайчан гына очрашырбыз?

Якты кояш сине күрә,
Чәчләреңне назлы җилләр генә..
Кояш, җилләр, юл күрсәтеп,
Очраштырмый безне җирдә нигә?

Кайчан гына очрашырбыз?
Онытыр идем сагышымны.
Күкрәгемә кочып, елый-елый,
Тыңлар идем назлы тавышыңны.

Көткән язлар китеп барды,
Синсез генә керәм инде көзгә,
Ялгызлыкның газаплары
Йөрәгемне минем өзә, өзә...

Кемнәр генә сине белә,
Нурлы йөзләреңне көн дә күрә?
Эзләп тапсам сине ал таңнарда,
Уятырмын назлап үбә-үбә.

Кайчан гына очрашырбыз?
Онытыр идем сагышымны.
Моңлы җырлар кебек тыңлар идем,
Тыңлар идем назлы тавышыңны.

Кайтуыңны сагынымын

«Сау бул инде, – дисең, –
сау бул инде!»
Йөрәккәем кинәт туктап куйды.
Куллар инде кулдан аерылды,
Ике канат, гүя, каерылды.

Салкын гына өздең араларны,
Нинди сүзем сине яралады?
Адымнарың йөрәк санап торды:
«Аерылдык, – диде, – аерылды...»

Ишеттеңме икән тавышымны?
Мин көтәрмен һәр көн кавышуны.
Бергә йөргән сукмакларга
табынымын,
Сагынымын, кайтуыңны
сагынымын!

Соңлама!

Күңелемдә нурлар, дөртле моңнар.
Йөрәгемне дөрес аңла да –
Гомер язым шау чәчәктә әле,
Сөйгән ярым, кил син, соңлама!

Ак карларның төсә чәчләремдә –
Кыш житкәнән миннән сорама.
Чал кышларның аклыгында
сер бар –
Сөйгән ярым, кил син, соңлама!

Яфрак үбә эзләр...
Җитте көзләр...
Мәхәббәт үл көздә сынала.
Көзләрдә дә язлар кабатлана –
Сөйгән ярым, соңлама, соңлама!

Соңгы звонок

Еллар шавы баса алмый
Соңгы звонок тавышын.
Һәр көн сине күрә алу
Бәхет иде, классташым.

Көн дә иртән сине көттем,
Алдан килеп дәрәскә.
Юксына ук башлый идем
Мин сине тәнәфестә.

Озын тәнәфес шикелле,
Аерылган елларым...
Башланыр да яңа дәрәс,
Килерсең күк елмаеп!

Соңгы дәрәс, соңгы звонок...
Ник берәз соңламадың?
Сүзсез генә сөеюемне
Күземнән аңламадың.

Мин сине эзләдем

Йолдызлар кабына төннәрән,
Бар алар – яналар көндәз дә.
Мин беләм: каядыр син барын,
Карыйсың, минем күк, йолдызга.

Балачак әкиятә иденмә,
Төшемдә мин сине күрдемме? –
Рәсемен йөрәгем түрәндә
Яшәде, яшәде гомергә!..

Мин сине эзләдем, эзләдем,
Эзләдем эзләрең, йөзләрең.
Күңелем каршыңда тезләнде,
Күргәчтен наз тулы күзләрең.

Туй күлмәге

Туй күлмәге ак ефәктән,
Кызлар, гүя, аккошлар!
Аклык бит ул, сафлык бит ул,
Яусын, әйдә, алкышлар!

Ак күлмәкләр, ак теләкләр
Туйда гомер-гомердән.
Туй күлмәге кигән кызның
Урыны була гел түрдән!

Бәхет бит ул, шатлык бит ул –
Туй күлмәге киюе.
«Иркәм!» – диеп, «Ярым!» – диеп,
Онытылып сөеюе.

Туй күлмәге кигән кыздан
Көнләшепләр үләрлек!
Туй күлмәге бер көнлекме? –
Туй күлмәге – гомерлек!

Алтын балдак

Бәхет тулы туй бокалын ватты
Хыянәтең, җанны телгәләп...
Җиз кыңгырау чыңын хәтерләтеп,
Алтын балдак, төштең тәгәрәп!

Алтын балдак, хыялымны алдап,
Кояш булып яндың офыкта!
Хыянәткә шаһит булган балдак,
Мәхәббәткә булдың зур нокта...

Алтын балдак, алтын балдак...
Язмышларны булмый ялгап.
Алтын балдак, алтын балдак...
Хыянәтне булмый аңлап,
Хыянәтне булмый аңлап...

Ак яулыклы әнием

Чәчләреңә япкан ак яулыгың
Бик килешә, әнкәм, йөзеңә.
Ак яулыгың төсле ак күңелең,
Саф күңелең чагыла күзеңдә.

Ак көннәрең, бәлки, аз булгандыр,
Югалттың шул инде саулыгың.
Кара кайгыларны күрсәң дә син,
Каралтмадың, әнкәм, яулыгың.

Ак төсләреңә әллә күп сөйгәнә –
Чәчләрең дә бүген ак сиңең...
Күңел күгемдә син – якты кояш,
Ак яулыклы әнием минем!

Халкым!

Нинди гүзәл, матур
минем халкым! –
Сәхнәләргә килеп чыга балкып!
Һай, кызлары!.. Сылулардан-сылу!
Их, егетләр! Бәхет – татар булу!
Их, туганнар! Бәхет – татар булу!

Нинди гүзәл, матур
минем халкым! –
Күз карашы күңелемә якын!
Талантка бай һәрбер кызы, улы,
Җырларында сандугачлар моңы!

Нинди гүзәл, матур
минем халкым! –
Гореф-гадәт, йолалары алтын!
Бәйрәмнәре нинди олы аның,
Сабан туге әйләнә Җир шарын!

Нинди гүзәл, матур
минем халкым! –
Кызлары – кояш, егетләре –
ялкын!

Шанлы тарих ята тамырыңда,
Исеме зур, эзле Җир шарыңда!

Нинди гүзәл, матур
минем халкым!
Яшәр мәңгә җир йөзәндә балкып!

шуннан соң пәрдә ябылды...

Мәдинә МАЛИКОВА

Татар әдәбиятында беренче хатын-кыз романист ул. Сүзөбез, әлбәттә, язучы, журналист, Тукай исемендәге дәүләт премиясе лауреаты Мәдинә Маликова турында. «Сөембикә» журналы редакциясе өчен ул аеруча якын: озак еллар «Азат хатын» журналында җаваплы секретарь булып эшләгән, үзенчәлекле язмалары белән матбугатка яңалык алып килгән. Ә укучыларыбыз күңелен, мөгаен, «Шәфкать», «Басып сайрар талы бар», «Кызыл гөл», «Юкә чәчәк аткан чак иде», «Чәчәк балы», «Арыш мае» кебек романнары, дистәләгән повесть-хикәяләре белән яулагандыр. Чөнки аларны укыганда тормыштагы вакыйгалар күз алдыннан үтә, геройларын да күптән беләбез кебек тоела. Нечкә тоемлы, һәр әсәрән йөрәге аша үткәреп иҗат иткән күренекле язучы Мәдинә Маликованы олуг юбилее – 90 яшь тулу көне белән котлыйбыз!

ШУННАН СОҢ ПӘРДӘ ЯБЫЛДЫ...

(«Басып сайрар талы бар» романыннан өзек)

Хәбир белән танышкан елларда Шәфикага кешеләр дөньяларын онытып текәләләр иде. Мәскәү метросының эскалаторында каршы яктан килгән халыкның башы гел аның тарафына борылган булыр иде. Күп муеннар каерды Шәфиканың чибәрлеген. Мәскәүгә китәр алдыннан гына әнисе аңа коммиссионный кибертән ап-ак тун белән бүрек алып кидергән иде. Австралия товары иде ул. Шуң бүрек астыннан бүселеп чыккан алтын бөдрәләр, янып торган бит очлары, зәңгәр күзләр һәм йөзнен һәр сызыгында камиллек, сафлык, эчкерсезлек...

Хәбир генә баштарак сер бирмәде, Шәфикага бөтенләй игътибар итмәгәндәй кыланып йөрде. Хәер, җае да булмагандыр, ул үзе башкаларның күз угында иде бит. Шулай булмый мөмкин дә түгел: студиягә кабул ителгән егетләрнең иң кәттәсе ул иде. Хром итекләр, галифе чалбар, иңбашларында погон эзләре ярылып яткан бер җыерчыксыз гимнастерка һәм аның аркылы кабарып торган гайрәтле күкрәк. Уен-муен түгел, артиллерия капитаны. Аның шома коңгырт чәченнән алып елтыр итек башларына хәтле дары исе сәңгән иде, ә бу истән ул елларда күп кызларның башы әйләнде. Әгәр дә алар этюдлары өчен партнер итеп аны – төз сынлы, нечкә билле, киң җилкәле фронтовикны сайларга тырышканнар икән, бу гажәпмени? Эмма Шәфика аны чибәрлегенә-кәттәлегенә өчен түгел, бөтенләй башка нәрсә өчен күңеленә якын итә иде. Сугыш ялкынын үз йөрәгенә аша үткәргән кыз өчен ул, беренче чиратта, коты очып, урамда ялгызы бәргәленеп чапкан балаларны газраилдән йолып алган һәм, үз гәүдәсе белән һәлакәт-тән ышыклап, шифалы йөрәк тибеше белән жанына жылы индергән изге зат иде. Тик моны Хәбир белми һәм шунлыктан Шәфиканы башкалардан аерып карамый иде.

Берзаман шулай Хәбирне өч-дүрт кыз берьюлы уратып алдылар. Минем этюд тегенди дә, минем этюд мондый, янәсе. Кая карарга белмәссең. Ә Шәфика этюдын бөгәрләп тоткан да, читтәрәк басып тора, егетнең бушаганын көтә.

Ниһаять, Хәбир талчыккан карашын аңа төбәде:

– Ягез, хәзер сезнең чират.

Аның битараф салкын кыяфәте, бигрәк тә «чират» дигән мыскыллы сүзе зиһенне чуалтып җибәрде. Шәфика егетне кинәт танымас булды, әйтерсез лә капитанны шуң минутта җен алыштырды – аны урлап китте дә урынына үзенең оятсыз, тәртипсез малаен бастырып калдырды. Шәфика башын югары күтәрде, нечкә үкчәләре белән тек-тек басып егетнең каршына килде һәм нишләгәннен үзе дә белештермичә, аяк очларына күтәрелеп, үрелеп, яңагына сугып җибәрде:

– Менә сезгә минем чират!

Хәбирнең болай да карасу-какча яңаклары тагын да каралыбрак китте, юка иреннәре кысылды, күзләре кабынды. Менә ул кулын күтәрде һәм... гимнастерка тәймәләрен барлап чыкты, бил каешы янындагы тукума жыерчыкларын гайрәт белән артка сыдырды. Аннары стройдагы кебек кругом борылды да бүлмәдән чыгып китте, кинәт урнашкан тынлыкта аның аяк тавышлары һәм хром итекләре шыгырдавы ғына ишетелеп торды.

Иртәгесен Шәфика дәрескә алданрак килгән иде, ишектән кәргән Хәбиргә йокысызлыктан тирәнәп калган күзләре белән куркынып карады. Егетнең тул-туры үзенә таба юнәлгән күргәч, сикереп торып чыгып качудан чак тыелып калды.

Әйе, Хәбир, тук-тук басып, итекләрен шыгырдатып аның каршына килде, башын игәндәй итеп маңгай чәчен сирпедә дә бик житди, хәтта рәсми тавыш белән:

– Кичәгә сүзем өчен мин сездән гафу үтенәм, – диде. – Ялгыш ычкынды. Мин сезне һич тә рәнжәтергә теләмәгән идем, үзем дә сезнең белән этюд уйнарга жыенган идем.

Ә Шәфика аның белән парлап уйнарга дип, этюдның үзәккә үтә торганын сайлаган иде. Бу әле аның сәләте ачылмаган, курсташларыннан калышып барган вакыты бит. Шуңа күрә көйдерлек кайнар хисләр роль уйнарга тели иде ул. Ә этюды мондый иде: бер яшь хатын үз иленең дошманына гашыйк була, мәхәббәттән башы әйләнеп, үзе дә аңлап бетермичә, ватанына хыянәт итә һәм шуның өчен каты жәзасын ала.

Хәбир этюдны зур дикъкат белән һәм бик уйчан кыяфәттә укып чыкты да:

– Минем дә әзерләгән этюдым бар иде, – диде. – Танышып карыйсызмы?

Аның сайлаганы «Курчак» булып чыкты. Шәфикага жан өргән, аны аякка бастырган, күчеленә ышаныч индәргән «Курчак» булды ул.

Каян белде икән Хәбир кызының жаны моңга, музыкага сусаганын? Ул чакта Шәфика моны үзе дә аңлап житкерми иде бит әле.

Артистка Абилованы беренче булып Хәбир ачты. Тик Шәфика ғына аның яхшылыгын бәяләп житкермәгән икән. Аннан соңгы рәнжүләр егетнең бу игелеген басып киткәндәй итте. Яшь чакларда безнең яхшылыкны-яманлыкны үлчи торган бизмәнебез бер якка авышучанрак була шул. Без аңа вак кына нәрсәне шапылда-тып китереп салабыз да, тирбәлдән туктаганын да көтеп тормыйча, бик мөһим, кайчакта бөтен язмышны хәл итәрлек нәтижеләр чыгарып куябыз. Кызганычка каршы, күнел бизмәннәре еллар узгач кына төгәл күрсәтә башлый.

Шәфика да шулай Хәбирне берьяклы ғына күргән икән. Баштарак гел яхшы, ал да гел итеп кенә күргән ул егетне.

«Курчак» этюды белән күп авылларны гизгәннән соң, жәйге каникулдан килгәндә Шәфиканың торыр урыны юк иде. Хәбирләрнең бер күршесе каядыр Төньякка китеп барган, бүлмәсе бушап калган икән. Шәфикага

шунда урнашу кулай булып чыкты. Егет кызы шул бүлмәне күрсәтергә алып китте, анда кәргәнчә, үзләренең ишеген ачты һәм каршы чыккан чал чәчле, ыспай гәүдәле апага: «Әни, килең белән таныш, – диде. – Аның исеме Шәфика». Алар икесе – унсигезе тулмаган беркатлы кыз белән үткен соры күзле, кырыс карашлы апа – бер-берсенә соң дәрәжәдә аптырашып караган килеш шактый озак сүз таба алмый тордылар. Хәбирнең һәр ишарәсенә буйсынырга күнеккән «Курчак» бу юлы да каршы килә алмады.

Хәбир – гаиләдәге алты баланың өлкәне, ә аның әнкәсе тирә-юньдә уңганлыгы, чисталыгы белән дан тоткан хатын булып чыкты. Ул бик зур энтузиазм белән килеңдә шундый ук өлгәр һәм оста хуҗабикә итү чараларын күрә башлады. Әмма аның бу изге омтылышына һич көтелмәгән яктан каршылык күрсәтелде.

Бер көнне дәрсә Ольга Ивановна Шәфикадан: – Нишләттең син кулларыңны? – дип бик усал итеп сорады.

Шәфика күгәрәнгән бармак очларын учына йомарлады:

– Бәрәңге әрчегәннеке генә ул.

– Килегез әле барыгыз да монда, карагыз әле бу кызының кулларына! – диде Ольга Ивановна барча шәкертләренә. Һәм Шәфиканың беләгеннән каты итеп тотып, кулын өскә күтәрде. – Бүген королева роленә репетиция ясарга килгән актриса бу. Королеваның кулы шундый буламыни? Кухарка син, королева түтел!

Кич белән кайнана килеңдә янә кухняга дәшкән иде. Хәбир:

– Кая, ни эш бар, хәзер үзем эшлим, – дип, гимнастерка жиңнәрен сызганырга кереште.

Әгәр дә Шәфика урынында дөнья рәтен яхшырак белгән, хәйләкәр һәм елгыр-уйнак берәр хатын булса, шул Хәбир белән матур ғына гомер кичерер иде. Кара эчле ир түгел бит ул. Ярсу атларны ияргә күнектерүнең үз ысуллары булган кебек, горур һәм дуамал холыклы ирләрне дә гаилә тәртәсенә кертүнең үз хикмәтләре бардыр, мөгаен. Гаилә – шул ук сәхнә майданы, анда театрдагыдан да яхшырак уйнарга кирәк, чөнки начар уйнасаң, иренче югалтуың бар. Әмма Шәфика бу хакта ныклап уйлый белмәде һәм хәзергә хәтле торышта уйнау осталыгына өйрәнеп житә алмады. Ул талга кунып сайраган былбыл кебек, жирдән бәрәп чыккан саф чишмә кебек риясыз һәм хәйләсез яшәвәндә булды, уенмәс сәхнәдә генә килешә, ә чын торыш эчкерсезлеккә, бер-берең ышанычка нигезләнеп, үзеннән-үзе барырга тиеш дип санады. Иренче ни уйлаганыңны ачыктан-ачык белгерт, хисләреңне яшермә, тыйма, ә ул сине аңлар – шулай дип уйлады ул һәм теге чакта яңагына чалтыраткач, Хәбирнең майлагандай жайланганы аның бу фикерен раслый да иде. Аңлашылмаучылык килеп чыкканда араларны шул рәвешле жайлап жибәрергә тагын бер тапкыр талпынып карады Шәфика. Ул болай булды.

Шәфиканы ниндидер танышлары Колонналы залга концертка чакырганнар иде. Шул танышларның бер

туганы – яшь, чибәр егет белән урыннары янәшә туры килде. Хәбир анда бара алмады, чөнки студиядә укыган чакта ук аны Кече театрға зур булмаган рольләр башкарырга чакыргалыйлар, ул шунда киткән иде. Теге егет Шәфикага елмаеп сүз кушкалады, тәнәфестә аның белән бергә йөрдә, мороженое белән сыйлады. Ахырдан танышлар бергәләшеп Шәфиканы өенә озатып куйдылар.

Ярый әле егет артык бәйләнчек булып чыкмады.

Шәфика белән ялгызы калырга тырышмады. Ул кичне Хәбир спектакльдән иртә бушаган иде. Колонналы залның бер колоннасы артына посып, хатынын күзәтеп торган икән. Аны шундый эшкә сәләтле дип кем уйлаган?

Кояштай балкып кайтып кергән Шәфиканы ишек төбөндә яңгыр болыты кебек кара коелган Хәбир каршылады. Хатынының кулыннан ак тунын йолкып алып, аяк астына ыргытты да:

– Син үзеңнең ир хатыны икәнәңне беләсәңме, юкмы? – диде. Аның күзләре ачулы, аяусыз, ә тавышында тимер катылыгы һәм салкыны бар иде. Гарьләнүдән Шәфиканың зиһене теге вакытта студиядәге кебек чуалып китте. Ул нәкъ шул чактагы төсле итеп аяк бармакларына күтәрелде дә, каралып чыккан, бу минута бөтенләй чит-ят булып күренгән йөзгә кизәнде. Шул мизгелдә беләге тимер келәшчәгә элгеп, сынып киткәндәй булды. Икенче келәшчә Шәфиканың аяк астыннан каптырып алды да, өскә күтәрә башлады. Ул аяклары идәннән аерылганын тойды. Хәбир аның йөзен үзенең салкын күзләре турысына ук күтәрде дә, әкрән генә, ләкин куркыныч итеп:

– Син бу гадәтеңне ташла, яме, – диде. – Капитан Батыркаевны тукмый торган адәм заты дөньяга тумаган әле.

Ни хикмәттер, беләгенә, иягенә авыртуы Шәфика күңелендә нәфрәт хисе уятмады. Тормыш хәлләрен әдәби әсәрләр белән чагыштырып баяләргә күнеккән кыз курку аша сокланып: «Отелло!» – дип уйлады. – Көнләшүеннән ничек ярысган бит мескенкәем! Димәк, яратуы чын икән!» Бичара, иренәң туп-туры «яратам» дип әйткәне юк иде шул аңа.

Иртәгесен Ольга Ивановнага иякнең һәм беләкнең нидән күгәрәп чыкканын аңлатырга кирәк иде. Ярый әле остаз бу юлы бик сак килде. Шәфика белән бөтен кеше алдында түгел, күзгә-күз калып кына сөйләште. Һәм бу вакыйгага бөтенләй көтелмәгәнчә бәя бирде.

– Сугышуын дәвам итә, димәк, фронтовик, – диде. – Сина, Шафочка, иренән кул күтәртәргә һич тә ярамый иде. Хәзер чыда ғына инде, ул сине атнага бер дөмбәсләп тора чак. Ирләрнең кулы бер ычкынса, тыям димә.

Ялгышты Ольга Ивановна, сүз рас килмәде. Атна саен кыйнау булмады анысы. Чөнки үз-үзен белештермәс дәрәжәгә житеп каны кызган чагы сирәк була иде Хәбирнең. Начар кеше түгел иде бит ул, шул рәвешле кызарга һәм үз-үзен белештермичә кул күтәреп сугышырга фронтның утлы, нәфрәтле, аяусыз юллары өйрәткән иде аны, канын сугыш бозган иде. «Сугыштан кайткан кеше кебек холыксыз», – дигән сүзләренә

Шәфика бик соң, театр тирәсендә болганып йөрүче Револ исемле яшь бер кеше авызыннан ишетте һәм шуны ишетүгә Хәбирне исенә төшерде, үзе кичергәннәрнең сәбәпләрен кинәт ачыклагандай булды.

Хәер, Шәфика үзе дә бик көйле, жайлы ғына яши алмагандыр. Аның да гаебе табылып тора иде бит. Хатыны янында Хәбир үзен кырыс һәм каты куллы ата кебегрәк тоты иде. Ә андый атадан Шәфика кебек тик-тормас балага эләккәләп тора шул инде.

Казанга кайтуга, Шәфика Абилованың тормышы тоташ ыгы-зыгы белән уралып уза башлады, спектакльләрдә төп рольләр, радио һәм телевидение тапшырулары, үзешчәннәргә ярдәм итү, театр училищесында укыту. Шәфиканың күңел кошы көнкүрештән биеккә, тамаша залыннан күтәрәнке булып, яктырып торган сәхнә мәйданына очына, шунда талпына иде. Ләкин канатлы кош та оча-оча да жиргә кунарга мәжбүр була. Ә жирдә баганадай нык һәм бөгелмәс Хәбир тора иде. Сәхнәдә алар – Курчак белән Оста, Отелло белән Дездемона – кызыгырлык пар иделәр. Ләкин кулисалар артына атлауга бу бердәмлек каядыр югала иде.

Шәфиканың әнисе Мөкәррәмә белән бергә яшәргә Хәбир риза булмады, яшь парга театр аерымы бүлмә бирде. Шәфика иренәң иңбашка таба киңәеп, билгә таба тараеп килгән өчпочмаклы аркасына карап кына да кәефен беләргә өйрәнеп житте. Аның ачулы икәнән сизсә, йөрәге жу итә, әмма ул иренәң кәефен үзгәртү – бер сүз яисә елмаю, ишарә белән аның күңелен күтәрәп, уйларын үзгәртеп жиберү җаена төшенә алмады.

Ярата идеме ул Хәбирне? Балки, яраткандыр да. Әмма бу хисне көчләргә, торган саен күңелне ешрак биләп алганы – курку хисе кысыклык башлады. Котың очып курыккан кешене яратып буламыни?

Шактый еллар шулай дәвам итте. Ләкин Шәфика кебек кеше кайчан да булса, ничек тә булса бу хәлгә чик куярга тиеш иде, һәм чик көтелмәгән рәвештә куелды.

Коммуналь квартираның зур ғына кухнясында, тагын өч гаилә янәшәсәндә, аларның да аерымы өстәле, керосинкасы, чүп чиләге тора иде. Шәфика шул керосинка янында, телевидение тапшыруында башкарачак ролен ятлый-ятлый, пылау пешереп азаплана иде. Кәефсез иде ул, тамагы авырта иде, ләкин тапшыруны өзәргә ярамый, әзерләнәргә кирәк. Ул чакта алдан барып язылулар юк иде бит әле, турыдан-туры эфирга чыгалар иде.

Хәбир репетициядән күтәрәнке кәеф белән кайтып керде.

– Циркка билет алдым.

Шәфиканың авырып торам диюенә артык исе китмичә:

– Юлбарыслар килгән анда. Жылырак киенерсең, – дип җавап бирде.

Шәфика циркта ерткыч жанварларның һәм акробатларның чыгышын аерата яратып карый, көчле жан ияләрен бер ым белән буйсындыра белгән кешеләр анда чиксез соклану уята. Хәбир моны яхшы белә иде.

Аяз, салкын төн иде. Цирктан кайтканда бик озак трамвай булмый торды, алар җаяу кайттылар, туңып

Рәсем: Наталья Васильева

беттеләр. Өйгә керүгә Хәбир, башым авырта, дип, диванга барып ауды. Шәфика кухнядан пылау жылытып алып керде. Кабып карагач, аның шактый ук тәмсез икәнен сизеп, беленмичәрәк үтмәсә дип, пар бөркегән тәлинкә янына бер шешә шәраб чыгарып куйды.

– Моңысы дару урынына, – диде. Ләкин хәйлә ярдәм итмәде, пылауны капкач, Хәбирнең сытык чырае тагын да ныграк каралды.

– Синең аркада әллә нинди афәтлөргә тарыйм инде, – дип, кашыгын кызгылт дөгә өстенә ташлады ул. Шуннан бирле Шәфиканың пылаудан тәмам гайрәте чигеп калды. – Сиңа ярыйм, сиңа ерткычлар күрсәтим дип, үземә салкын тидердем менә.

Дәшми үткәргәргә иде моны, тыярга иде Шәфикага үзенә тиктормас телен! Ләкин ул һәрвакыт, һәр очракта дәрәслекне өскә чыгарырга кирәк дигән кагыйдә белән яши, ул чакта да шулай иде, хәзер дә шулай.

– Син үзең алып кайттың бит билетларны, мине көчләп үзең алып чыгып киттең, – диде ул иренә.

Хәбир диваннан калкынгандай итте, Шәфика куркуыннан кызып, өстәлдән шәраб тулы стаканны алды.

– Якын киләсе булма, үтерәм!

– Кычкырма, тиле, күршеләр ишетер!

Чыннан да, тынып калган төнгә йортта аларның тавышы ерак яңгырый кебек иде. Хәбир өстәл артынан чыгып, хатынына таба атлады. Шәфика артка чигенә биреп стакандагы шәрабны аның йөзенә сипте, ак күлмәк буйлап аккан кызыл тамчылар аның өнен алды. Ул карашын иреннән аера алмады, үзе чөйдән тунын алмакчы булып кармаланды. Кинәт нидер гөрселдәде, чылтырады, Шәфиканың аяк астыннан ялтыравык кисәкләр сибелде. Көзгә төшеп ватылган икән. Шәфика, бөгелеп, ватыкларны жыймакчы булды, ялан балтыры, бармаклары кызылга буялганын күреп:

«Карале, бу шәрабка икәүләшеп коендык бит, ә», – дип уйлады.

– Нишлисең син? – диде Хәбир бу юлы йомшаграк тавыш белән. – Аягың киселде бит, кая бәйлим.

Аның йомшап төшкәнен күргәч, Шәфика отыры ярсыды:

– Якын киләсе булма! Аксын, бөтенләй агып бетсен каным! Болай яшәгәнче, үлгәнәң артык!

Ул сүзләрнең иң ачыларын, иренәң бәгырен кисәрлекләрен сайларга тырышты. Әгәр кешенең жаны сызлау ләззәт бирә икән, мондый очракта яратуга урын каламы?

Менә ул күпмедер кычкырганнан соң, ниһаять, тынып калды. Алар икесе кара-каршы баскан килеш сүзсез тордылар, күнелдә ачу-ярсу урынын бушлык, кара бушлык биләп алды. Әйтерсең лә алар бик озак бау тартышканнар, кинәт кенә бау уртадан өзәлде, икесе ике якка мәтәлгәннәр. Ләкин бу бау өзәлү генә түгел, бу – аралар өзәлү иде.

Травма пунктындагы врач – яшь чибәр егет Шәфиканың ярасын бәйләргә шәфкать тугашын чакырмады, бу эшнә үзе башкарды.

– Минем сезне сәхнәдә күп тапкырлар күргәнем бар, – диде ул, Шәфиканың балтыры тирәсендә ак марля төргәген әйләндергәндә. Егет бу сүзләрне башын күтәрми, әйтерсең лә Шәфика өчен оялып әйтте. – Сәхнәдә сезнең жаныгыз эчтән балкып тора. Минем сезгә ихтирамым әйтеп аңлатырлык кына да түгел. Үзегезгә дә ихтирамыгыз зуррак булсын иде дип тели күнел.

Шуннан соң гына ул маңгай астыннан Шәфикага мәгънәле итеп карап алды.

– Сез мине аңламадыгыз, ахрысы, – диде Шәфика. – Мин көзгәне үзем төшереп ваттым, аннары ватыкларына тезләндәм.

– Аңладым мин сезне, бик яхшы аңладым, сез генә мине аңлап житкермисез булса кирәк.

Ул башы белән ак ишеккә, аның теге ягында, коридорда әрле-бирле йөрәнгән Хәбир тарафына ишарәләде.

Яшь егет актрисаның аяк-кулларын бәйләп һәм күңел ярасын ачып, кайтарып жибәрде. Бу кыяфәт белән репетицияләргә йөрәп булмый инде – врач аның кулына бюллетень тоттырды. Төннең калган өлешен Шәфика кухняда, өстәлгә башын салган хәлдә үткәрдә, ире янына кермәде.

Иртәгесен Мөкәrrәмә килеп кергәч кенә, арада берни булмагандай кыланырга тырышып карады ул. Әнисен өйгә чакырды, чәй әзерләмәкче булды. Ләкин ананың үткен күзеннән берәр нәрсә яшереп буламы соң? Ул бүлмә уртасына кереп басты, бер кызына, бер киявенә карады да:

– Бүген төштә күргәннәрем рас булган икән, – диде.

Хәбир газета укып утыра иде, аның артыннан йөзен күрсәтмәде, бер сүз дә дәмәде.

– Әйдә, кызым, безгә барыйк әле, – диде Мөкәrrәмә. – Бик сагындым, бер сөйләшеп утырасы килә.

Хәбирне ширма урынына каплаган гәзит кымшанмады. Шәфика шатырдатып шкафын ачты да, кулына эләккән киём-салымын чемоданга ыргытырга тотынды. Чемоданның капкачы ябылмый иде, Шәфика аның өстенә менеп тезләнде. Шунда гына Хәбир, газетасын ташлап, урыныннан кузгалды:

– Кая, ябып бирим.

Ул бик тыныч, бер генә дә каушамаган иде. Чемоданны кире ачып, бик ипләп кенә әйберләренә пөхтәләп тутырды, капкачын ябып, бикләрен чалт итеп эләктерде, аннары тураеп басты да:

– Хәзер такси табып китерәм, – дип, пальтосы белән бүреген алып чыгып китте. Бәлки, ана белән кыз киңәшсеннәр, суынсыннар, бер-берсенә акыл бирешсеннәр, дип тә чыгып киткәндер ул. Ләкин Шәфика белән Мөкәrrәмә сүзсез аңлаштылар. Ана кызына бер генә авыз сүз әйтте:

– Соңгарак калдым бугай. Алданрак килергә кирәк иде.

Алай да ул кызы белән киявенә аңлашыр өчен шуннан соң да бер мөмкинлек бирде әле: Хәбир, такси алып килдем, дип кергәч, алданрак чыгып китте, артыннан ишекне ныклап ябып куйды. Ишеккә ул чактагы мода буенча кызыл плюш пәрдә эленгән иде. Нәкъ сәхнә пәрдәсә төсле. Алар шул пәрдә фонында моннан уникал элек башлап жибәргән спектакльнең эпизодын уйнадылар. Шунда гына Шәфика гаилә тормышының да спектакль икәннән, бу тамашада үзенә ролен начар башкарганын берәз аңлагандай булды. Эмма уенны башларга соң иде инде. Ул ире белән кара-каршы карашып торудан тизрәк котылырга теләп, чыгып китәргә омтылды, ләкин Хәбир ишеккә аркылы баскан, төп-төз тора, кузгалырга исәбә дә юк иде. Шәфика аңа орынмаска тырышып, пәрдәне эчке борыс ягынан күтәрде дә шуннан сузылып ишекне ачмакчы булды. Көчә житмәде. Хәбир бер адым читкә атлагач та, хатын пәрдәгә бута-

лып азапланды, каушап төште. Ниһаять, Хәбир аның иңбашы аша сузылып, ишекне төртеп ачып жибәрде. Әгәр шунда аның кулы жылкә аша өстән сузылып үтмичә, салмак ныклык белән Шәфиканың иңенә төшкән булса, аларның язмышы ничек дәвам иткән булыр иде икән? Аның кулынан килгән таныш тәмле истән Шәфиканың башы әйләнеп киткән иде бит инде. Ләкин Хәбирнең кулы үзенә тиешле эшнә машина төгәлләгә белән башкарды – ишекне этеп ачты, бәрхет пәрдә ябылды һәм спектакль шуның белән тәмамланды.

Дөрес, баштарак Шәфика моның соңгы күренеш булуына ышанмаган иде әле. Ул өйдән чемодан күтәрәп чыгып китүен үз-үзенә шаяру, ирен үчкеләү дип кенә аңлатмакчы булды. Хәбир килер, шаяруның да бер чиге була, әйдә, кайтыйк, дип әйтер дип көттә. Ләкин Хәбир килмәде, кайтыйк та димәде. Инде Шәфика больничныдан чыгып, репетиция барган көнне дә аның яныннан берни булмагандай керфек тә какмый үтеп китте.

Кичке спектакльдән чыккач та Хәбир аңа сүз кушмады. Шәфика аның артыннан урам аркылы чыкты, аңа иярәп, Кекин йортының сул ягынан, Галактионов урамының киң таш баскычлары буйлап төшә башлады. Хәбирнең аркасы ук әйтерсең лә: «Кирәген бер тиен», – ди иде. Ник, ичмасам, бер борылып карасын да, артыннан хатыны килгәннән белеп-тоеп баруын берәр ишарәсә белән булса да сиздерсен!

Ярым караңгы, тар, сөзәк Галактионов урамынан Пушкин урамына чыккач кына Шәфика үзенә ялгыш юлдан киткәннән аңлап алды: ул театрдан чыгуга сулга – Толстой урамына, әнисе квартирына юнәлгә тиеш иде бит!

Ә Хәбир ерагая, ерагая, менә ул боздай ялтырап яткан рельсларны атлап үттә, әнә эчтән балкып торган трамвайга керде, аның тимер тоткычына тотынып, Шәфикага яны белән басты. Ләкин аның тарафына башын да бормады.

Шунда Шәфикага нидер булды. Якты урам – кап-караңгы, салкынча жыл эссе булып тоелды, күңелне шом басты, тын куырылды. Бу бушлыктан, эсселектән котыласы, юк буласы килде. Аннан да бигрәк, Хәбирне ничек тә туктатасы, һич булмаса үзенә текәлдереп бер каратасы килде. Шәфика атылып трамвай каршына чыкты, жир белән тигез яткан рельска абынды, егылганын тойгач, куркудан бигрәк, кинәнде: «Менә хәзер күрерсең, карарсың! Белерсең үзеңнең нинди таш күңелле икәнеңне!» Аның өстенә тимер тау ябырылды, ләкин шунда кемдер тупас итеп жылкәсеннән тотып тартты, көчләп аягына бастырды, трамвай ишегеннән кара берет кигән хатын-кыз башы сузылды:

– Акылдан шашканмы әллә ул?

Колак төбәндә: «Исеректер!», «Ай Алла, әйбәт кенә киенгән үзе», – диделәр. Яннан зыңгылдап трамвай узып китте. Хәбир башын да бормаган, таш сын кебек алга карап баскан хәлдә иде.

Ике ят егет Шәфиканы әнисе өенә озатып куйдылар.

«ТЕЛСЕЗ КҮКЕ» УЕНЫН КЕМ УИНЫИ?

«Сөембикә» журналының июль санында психолог Зиләра Бережныхның «Ир-ат һәм хатын-кыз дашмәвә» дигән язмасы басылган иде. Әлеге язманы укыганнан соң сезгә хат язарга булдым. Ирәм белән 30 ел бергә яшибез. Аның да шулай сөйләшми йөри торган гадәте бар. Берәр нәрсәгә үпкәләсә, миңа ачуы килсә, бик озак сөйләшми йөри ала. Кайчагында моның сәбәбен дә аңламый калам, сорасаң да әйтми ул. Имеш, шулай дашми йөрел, мине «акылга утыртмакчы». Мин инде тизрәк дуслашмакчы булып, беренче адымны гел үзем ясарга омтылам, булмаган гаепне үз өстемә алып, гафу үтенәм. Ә ул назлы кияү кебек ялындыра әле. 30 ел яшәп тә, ирәм шулай дашмичә йөргәндә үземне ничек тотарга кирәген һич өйрәнә алмадым.

Исемем редакция өчен генә.

Дашмәү – кешенең барлыгын инкарь итү, аны күрмәмешкә, белмәмешкә салышу. Моңы күпләр авыр кичерә. Хат авторына алдан ук әйтеп куям: гаеп сездә түгел. Дашмичә йөрү манипуляциянең бер ысулы ул, һәм моңы, әлбәттә, эмоциональ яктан өлгереп җитмәгән кешеләр генә куллана. Алар олы кешеләр кебек барысын да ачыктан-ачык сөйләшеп, сүз белән хәл итә белмиләр.

Дашмәү күп нәрсәне белдерә ала. Әйтик, конфликттан качарга омтылуны. Мәсәлән, ул сезгә белдерергә курыккан хисләреннән шулай качмакчы. Үзенең кичерешләрен белдерсә, конфликт чыгуы бар дип уйлый, үзе генә карар кабул итүдән курка һәм барлык җаваплылыкны сезнең өскә йөкли. Конфликтка китерү ихтималы булган ситуацияләрдә үзен шулай тотуы аның балачактан ук откан сценарие булырга мөмкин. Бу очракта ул ни өчен мин үземне шулай тотам дип уйланырга, моның сәбәбен аңларга, сезгә мондый авырлык китермәскә тырышырга тиеш. Дашмәү пассив агрессиянең бер төре дә була ала. Ул аны җәза бирү ысулы буларак куллана. Хис-кичерешләрен ачыктан-ачык әйтә, ни өчен канәгать булмавының сәбәпләрен белдерә алмаганга дашмичә йөри. Моңысы да балачактан ук өйрәнеп алган сценарий була ала, һәм бу очракта да сезгә бәйле түгел.

Дашми йөрү – партнерны контрольдә тоту һәм аның өстеннән хакимлек итү инструменты да әле ул. Бу ешрак абьюзив мөнәсәбәтләрдә очрый. Дашмичә йөрүем белән мин сиңа җәза бирәм, ә син борчыл һәм үзеңнең ни өчен җәза алуың турында уйлан. Эмоциональ таганнар менә шулай барлыкка килә дә: бүген мин сине үземә якын китерәм, иртәгә исә кире кагам. Мондый халәт кешедә курку-шөбһә хисе тудыра, ул бүгенге яшәештә үзенең дә барлыгын тоймый.

Дашмәү – үзең теләгәнчә ирешү ысулы да ул. Шуңа күрә партнерны ниндидер карар кабул итәргә яисә ниндидер бер гамәлгә этәрү. Бу да аның балачагынан килә.

Берсенең дашми йөрүе гаиләдәге икенче кешегә ничек йогынты ясый? Нәтиҗәләре нинди?

Даими көтү халәтәндә яшәү киеренкелек тудыра, сез тормышыгызның хәзерге мизгелендә үзегезнең барлыгыгызны тоймыйсыз, тиешле сүзләр эзлисез, һәм болар барысы да күңелдә шөбһә уята. Бу исә эмоциональ яктан йончуга һәм төрле авыруларга китереп җиткерергә мөмкин.

Үз тормышыңа контрольне югалтасыз. Мондый хәл кабатланмасын дип, партнерга ярарга тырышасыз. Хис-кичерешләрегезне йөгәнләмәкче буласыз. Бу шулай ук сәламәтлекке какшата.

Бу ситуациядән ничек чыгарга?

Үзегез белән бар да тәртиптә икәнән аңлагыз һәм башка берәүнең сәламәт булмаган реакциясен үзгәртәргә тырышмагыз. Үзен шулай тотуына партнер үзе генә җаваплы. Игътибарны үзегезгә генә юнәлтә, түбәндәге сорауларга җавап бирегез әле: «Чынлап та хәзер кемгәдер авырлык китердегезме? Дөрестән дә гаебез бармы, ниндидер кагыйдәләргә боздыгымы? Кемнедер рәнҗеттегезме?»

Партнерыгыз дашмичә йөргәндә дә тормыш давам итүен исегездән чыгармагыз. Мөгаен, яраткан эшләрегез бардыр, шулар белән шөгыльләнегез. Партнерыгыз да дашми йөрүеннән файда юклығын аңлар. Аның дашми йөрүен ошатмавыгызны турыдан-туры әйтегез. Мондый «телсез күке» уенын уйныйсыгыз килмәвен һәм уйнарга җыенмавыгызны белдерегез. Игътибарыгызны үзегезгә юнәлтә, үз кызыксынуларыгызга «чумып», аңа дашми йөрүең файдасыз гамәл булуын аңлатырсыз.

Әгәр инде аның дашми йөрүендә абьюзерлык ятса, манипуляторга нинди хисләр кичерүегез барыбер, аңа сезнең өстән хакимлек итү генә кирәк һәм ул моңа төрле юллар белән ирешергә тырышчак. Үзегезне алдамайча, дәрәсәң әйтегез: «Бу кеше белән мин ни өчен әлеге кадәр бергә? 70 кә җиткәч, мин нәрсә өчен үкенәчәкмен?» Шушы сорауларга җавап биреп, бәлки, билгеле бер карарга килерсез.

Аккредитацияле
психолог Зиләра
БЕРЕЖНЫХ

Кадрле
«Сөембикә»
редакциясе!

Ел саен башкалабызның Мәгариф бүлеге һәм Абдулла Алиш исемендәге балалар үзәге хезмәткәрләре мәктәп музейларының конкурсын оештыра. Аның быелгысы Бөек Жигүннең 80 еллыгына багышланып, «Хәтерезгә лаек булмыйк» девизы астында узды.

«Avante! Алга! Вперед!» патриотик тәрбия бүлеге мәдире, халыкара конкурслар лауреаты Равилә Һадиева әйтүенчә, мондый чара музейлар эшчәнлегенә методик ярдәм йөзеннән оештырыла. «Халык мәгарифе отличнигы», «Мәгарифтәге казанышлары өчен» мактау билгеләре, Рәхмәт хатлары иясе, ярты гасырдан артык педагогик стажы булган Равилә Закировна мәктәп музейларында ватанпәрвәрлек эшенең югары куелганлыгын әйтә.

Олут мәгърифәтче Каюм Насыри исемен йөрткән татар-рус гомуми белем бирү мәктәбендә ачылган «Мәктәп тарихы» музей – моңа матур үрнәк. Бу музей өчен экспонатларны заманында рус теле һәм әдәбияты укытучысы Тәһирә Тәминдарова туплаган.

XIX гасырда татар тормышында кискен борылыш ясаган, уяну-яңарыш дәверенә – Ренессанска юл ачкан фикер иясе, мәшһүр мәгърифәтче Шиһабетдин Мәржани исемендәге гимназиядәге музей да сокландырды! Бу бөек реформатор һәм энциклопедик галимнең тормышы, китаплары, шәхси экспонатлары турында Татарстанның халык укытучысы, Каюм Насыри премиясе лауреаты Гөлчирә ханым Шәмсетдинова яратып, тәфсилләп сөйләде. Ул – Шиһабетдин Мәржани музейне оештырып, аны житәкләүче, һәр экспонатын кадрләп саклаучы, Россия Федерациясенең атказанган укытучысы, гомере бие милли мәгарифне үстерү өлкәсендә фидакәр хезмәт итүче кеше. Шунысы үзенчәлекле: бу музейда ясалма фәһем дә кулланылган – бөек фикер иясе Шиһабетдин Мәржани экранда үзе «сөйләшә», акыллы фикерләре белән уртаклаша...

– Мәржанине «татар Геродоты», татар тарихының атасы дип атый-

лар! Аның «Вәфият әл-әсләф вә тәхият әл-әхләф» дип аталган алты томлык хезмәте илаһият фәне үсешенә бик зур өлеш керткән, – дип сөйләде музей житәкчесе Гөлчирә Шәмсетдинова.

Безне, комиссия әгъзаларын, башка мәктәпләрдәге музейлар да сокландырды. Күп телдә белем бирүче «Адымнар» гимназиясендә – Татарстанның халык язучысы Аяз Гыйләҗевка багышланган музей, Яңа Савин районының күппрофильле 170 нче лицеедагы татар язучысы Фатих Әмирхан музей, Авиатөзелеш районында урнашкан 112 нче мәктәптәге Татарстанның халык шагыйре Сибгат Хәким музейе...

Казанның Г. Ибраһимов исемендәге 17 нче гимназиясендә дә чын милли рух хөкем сөрә. Биредә язучы Галимжан Ибраһимов әдәби музейе эшли. Ул – республикабызда атаклы язучыга, татар мәдәниятен, әдәбиятын, милли үзәннең үзгәрткән әдипкә багышланган бердәнбер әдәби музей. Гимназия директоры Әлфия Галиева безне музей житәкчесе Динара Әгъзәмова һәм шагыйрь Шәүкәт Галиев музейе житәкчесе Рамилә Абдуллина белән таныштырды.

Милли мәгърифәтчеләребезнең, язучы-шагыйрьләребезнең иҗаты, мирасы онытылмый, аларга мәктәп-гимназияләребездә музейлар ачылып тора, шөкер! Дан, ватанпәрвәрлек, мәктәп тарихы музейлары да актив эшли. Башкалабызның Кадыш, Бишбалта, Дәрвишләр, Салмачи бистәләрендә гимназия тарихы музейлары бар. Максатчан, алдынгы фикерле балалар тәрбияләүдә мәктәп музейларының роле зур бит ул!

Равилә МӨБАРӘКШИНА,
Татарстан Журналистлар берлеге
әгъзасы.

«Сөембикә» журналын 50 елдан артык – «Азат хатын» чагыннан ук яратып укып баручы, олы хөрмәткә лаек булган Равия Вилдан кызы Хәбибуллина бу жәйдә 90 яшьлек юбилеен билгеләп үтте.

Апас районының Дәүләки авылында туып-үскән кызының бөхетә, эчәр сулары, ризыгы, язмышы Кама Тамагы районының Каратай авылында насып булган икән.

Тырыш, тәвәккәл, уңган, сабыр, Равия апа кияүгә киткәнче үк әти-әнисенә йорт салып китә. Ул йортта бүген дә энесенә хатыны яши.

Бергә кавышкач, ире Әлфит абый белән дә үз йортларын күтәрәләр. Тырышып озак еллар колхоз бухгалтериясендә хезмәт куя Равия апа. Авыл китапханәсендә дә эшли. Госстрахта эшләп лаеклы ялга чыга.

Уллары Маратны чын ир-егет итеп үстерәләр. Югары белем алып, ул бүген Казан сәнәгать берләшмәләренең берсендә житәкче урында хезмәт итә. Шәфкатые, миһербанлы ул-килененең ярдәмен һәрдаим тоеп яшиләр Равия апа белән Әлфит абый. Маратның әти-әнисенә күрсәткән хөрмәтенә авылдашлары да таң кала – аларның кәефсез чакларында 200 чакрым араны көн саен эшеннән кайтып-китеп йөри ул.

Тормыш сынауларын күп күргән Равия апа. Иренәң авыру энесе Илдус абыйны озак еллар үз баласыдай карап тәрбияләде. Өс-башы пөхтә, чиста иде, тамагы гел тук булды. Равия апа шул чакларда ник бер сукранып карасын! Аны ким-хур итмәс өчен күп көчен сарыф итте.

1991 елның февраль аенда Равия апа белән Әлфит абыйның никадәр тырышлыктар белән төзегән йортларына ут кабып, Илдус абый шунда янып үлде. Бернәрсәсез калган, туганын югалткан ул хәсрәтле көннәрен ничек кичергәннәрен үзләре генә белгәндер... Акчалар алышынган чак, бәяләр үзгәргән, тормышлар авырлашкан чор, улларының Казанга укырга киткән генә елы...

Сынмыйча, сыгылмыйча, авырлыкларны жиңеп, көчле булып кала белгән ир белән хатын йорт салырга

тотыналар. Булышкан, авыр чакта ярдәм тигән һәркемгә рәхмәт укып, изге теләкләрен ирештереп, ярты ел эчендә яңа йортка аяк басалар.

Алар әле дә матур итеп, авылдашларына үрнәк гайлә булып гомер итә. Газета-журналлар укырга ярата-лар, бүген дә төрле газеталар алдыралар. Мохтаҗларга хәлләреннән килгәнчә ярдәм кулы сузарга һәрвакыт әзер алар. Сокланырлык кешеләр! Әлфит абый оста умартачы. Ел саен, бал аерткач, якыннарына, туганнарына, дусларына, үзе өйтмешли, яхшы кешеләргә бал тарата.

Эшлэгән эшләренең әжер-савап-лары күп булсын! Сәламәтлек, тигезлек белән алдагы тормышлары да балдай татлы булсын берүк...

Р. С. (Заманында әни белән ике-безне хәер-рәхмәтләреннән калдырмыйча, ярдәм кулы сузганнары өчен иксез-чиксез рәхмәтле мин аларга.)

Надия КӘРИМОВА.

Кама Тамагы районы,
Каратай авылы.

Чишмәбаш авылында искиткеч матур бәйрәм үтте. «Мәхәббәт көянтәсе» дип атала иде ул. Оештыручылар – Байсар һәм Чишмәбаш мәдәният йортлары житәкчеләре Фәнзилә Хәйриева, Илгиз Гыйздәтуллинга рәхмәт! Әби-бабаларыбызның гореләтләрен әнә шулай искә төшереп, яңартып торалар һәрчак.

Апа-жиңгиләр, кызлар-киленнәр иңсәләренә көянтә асып, пар чиләкләр белән су да ташып күрсәтте, үзләренең көянтәләре тарихы белән дә таныштырды. «Милли бизәклә көянтә», «Асылмалы көянтә», «Иң жиңел көянтә», «Иң кечкенә көянтә», «Өткәм ясаган көянтә», «Яшылек көянтәсе», «Мәхәббәт көянтәсе»... Әнә шундый номинацияләрдә ярыштылар. Мин дә Байсар килеңе бит: «Иң жиңел көянтә» дигән номинациядә катнаштым. Көянтә – күрше Даниянеке, кияүгә чыкканда алып килгән. Ә чиләкләрем – килеңең Миләүшәнеке. Көянтә-чиләкләр асқан яшь килеңгә су юлы күрсәтү йоласы бар бит бездә. Кодагылар яшәгән Төтештә юк икән андый гадәт – шаккатты баш-

та. Аннары пар чиләкләр хәстәрләп, берсенә кискән токмач, икенчесенә конфет-прәннек тутырып килделәр кыз ягыннан. Миләүшәгә чишмә юлын күрсәттек. Баяннар уйнап, «Фазыл чишмәсе»н җырлап суга бардык, җырлый-җырлый кайттык.

Мин үзем Иске Богады авылынан. Яшь чакта «Әхмәт чишмәсе», Гыйльман коесы» дигән чишмәләрдән су ташый идек. Тыкрыктан сукмак буйлап төшсәң дә, тау астындагы чишмәгә чиләкне тыгып су аласың. Балачагым урман куенында утырган Яңа Солтанголда үтте.

Шул бер урамлы гына авылның очында сиртмәле тирән кое бар иде. 16 литрлы потлы чиләкләр белән шуннан су ташыйм. «Алай авыр күтәрмә, бәбкәм, аягың кәкре булып калыр», – ди иде олылар. Ә минем суну күбрәк алып кайтасы килә! Көянтәне өткәй ясап бирә. Ул бөтен эшкә оста иде: чана да бөгә, моржа да чыгара, киезката да баса, өй дә сала, рамнар да ясый, тәрәзә пияласы да куя, сәгать тә төзәтә... Көянтә ясагы истә калган. Урманнан карама йөкә агачы алып кайтып каезлыгый, шуны суга салып тора. Йомшагач, бөгүе жиңел. Бөккәч, ишкән бавы белән кысып бөйләп, кибәргә эләр. Ул көянтә рәвешенә кереп катта. Аннары калайдан йөкә юан тимерчыбыктан ыргаклар ясап, очларына беркетә. Яңа көянтәләр асып, суга йөгәрәбез.

Кызганыч, колонкалар куя башлагач, коеларны күмделәр. Авылларны ямьләп тора иде бит алар!

...Көянтә бәйрәме сөендерде дә, уйландырды, да, хатирәләргә дә күмде шулай.

Сәлимә ЯКУПОВА.

Актаныш районы.

**Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтпә калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур., 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru**

МОГЖИЗА

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

– Буй җитеп килгән чагым. Эти инде исән түгел, ә апа укырга китте. Өйдә бик куркыныч була башлады – әни өйгә чит ир-атларны алып кайта... Кайбер төннәрне йокламыйча, кулыма йә кайчы, йә пычак тотып, тәрәз төбөндә утырып чыгам. Әгәр яныма керсәләр, урамга сикерергә яки үземне якларга әзерләнәм... Бу хәлләрдән арып, берничә тапкыр веналарымны кисеп карадым. Мин үлсәм, әни эчүдән туктар, дип уйлый идем. Ялгышканмын... Берсендә хәтта кулымны аның күз алдында кисә башладым. Исе дә китмәде: «Ярар, ярар, үл!» – диде. Исәреkkә аңа берни дә кирәкми, аның бернәрсәгә дә йөрәге янмый... Аларның – бертуган биш баланың – һәрберсенең тормышы икегә бүленгән. Беренче өлеше кара пәрдәгә чорналган, анда уйларның иң авырлары: «беркемгә кирәкмибез», «беркайчан берни үзгәртмәячәк...», «киләчәк юк...»... Язмыш инде аларга бөтенләй башка тормыш әзерләп куйганын балалар соң кайдан белсен?! Күз яшьле әңгәмә булды бу: Мәликә (исеме үзгәртелде) – күңелендәге авыр хатирәләргә кабат кагылудан елый, мин – ишеткәннәрдән тетрәнүдән. Әмма икебез дә беләбез – сөйләргә кирәк: кемнәрнеңдер күңелендә өмет уяту өчен сөйләргә кирәк. Мондый авыр хәлләрдән чыгарга юл күрсәтү өчен.

Әниләре Башкортстаннан аларның. Ике яктан да дәү әниләре кайдадыр очрашып, балаларын бер-берсенә димлиләр. Мәликә хәзергәчә җавап тапмаган сораулар болар: нигә дип әниләре – 20 яшьлек япъ-яшь кыз бала шулкадәр ерак җирдән Татарстанга, бер тапкыр күрмәгән ир-атка кияүгә килә? Нигә үзенә тормышын 40 яшьлек ир белән бәйли? Һәм ни өчен аның эчүенә сабыр итеп, изелеп яши?

– Әни авырлы чакта әтинең аны типкәләп-типкәләп кыйнаганын хәтерлим... «Кияүләрегез белән кайтып йөрергә йорт булсын дим, шуңа түзәм», – дия иде ул. Кайтканыбыз да юк әнә – бүгенге көндә ишелеп, таралып ята. Беребезгә дә кирәкми... Ул йорт безгә гомере буена сузылырлык авыр хатирәләр генә калдырды... Югыйсә икесе дә шундый уңган кешеләр иде. Эти – тирә-юньгә данлыклы балта остасы. Күпме кешене йортлы иткән! Без үскән зур, матур йортны да әни белән икәү салып чыкканнар. Эти бик булдыклы тиерчә дә иде. Ә әни оста чигүче һәм тегүче! Рәсемнәре бик матур ясый – йортыбызның тәрзә йөзлекләре рәсемнәрен дә башта кәгазьгә ул төшерә, әти аннары шулар буенча агачтан эшли. Тормышларын арагы юкка чыгарды аларның...

Балачагын исенә дә төшерәсе килми Мәликәнең. Эчкәч әтиләре холыксыз: кулында пычак та балта. Җәен – бакчада, бәрәңгә буразнасы арасында, кышын – кеше печәнлекләрендә (үз лапасында гына куркыныч – эзләп табуы бар) йоклап үсә алар. Өйдә урынга чишенеп яту юк: әтиләре исереп кайтса, шундук чыгып чабарга кирәк. Ә аның исереп кайтмаган көне булмый да... Әтиләренә эчүе – бер хәл, әниләре дә салгалый. Икәү утырып эчәләр дә аннан инде сугышалар...

– Иң яратмаган бәйрәмем Яңа ел иде... Бөтен кешегә дә туганнар, дуслар җыелыша – гөрләшеп бәйрәм итәләр. Ә эти белән әни көндөз үк исереп сугыша, без инде кая барырга белмичә, урамда йөрибез. Сабантуйда да шулай...

Иң авыр хатирәләр мәктәп еллары белән бәйле. Авылда бернәрсәне дә яшерә алмыйсың. Эчкәч баласы икәнәңне дә... Дәрәс, беренче укытучысы бик әйбәт була Мәликәнең: кызының чәчләренә кадәр үзе тарап үрә, чиста формага кадәр алып кидертә. Ә менә 3–4 нче сыйныфларда аларны укыткан укытучы бөтен классны аңа каршы куя. Башкалардан аерып, аны иң арткы партага утырта. Мәликә белән класста беркем аралашырга теләми. Өйдә үз көнен үзе күргән балага ярдәм иң кирәк чакта... Кулына бантик тотып: «Асылынам», – дип йөргәнә әле дә хәтерли ул. Мәктәпкә барасы, укыйсы килми – көндәлегә «ике»ләләр белән тула.

– Укытучының роле бик зур шул... Апаның сумкасын бер укытучы бөтен класс алдында бушатып, тотып селкегән иде. Гомерлек яра ясым дип уйламагандыр инде... Ә без тәртипне, чисталыкны кайдан белик соң?! Эти исереп куалап чыгарса, шатлык

Ситуациядән чыга алмый торган йомшак кешеләр була бит – ӘНИ ШУНДЫЙ ИДЕ.

кына – өйдә дә, бакчада да берни эшлисе юк, көне буге уйнарга ярый. Сыерны да карамыйсың. Мондый тормышның дәрәс түгеллеген 5–6 нчы классларда укыганда гына аңладым. Елый-елый өйне җыештыра башладым. Эшләргә бүлештек: апа ашарга пешерә, мин юам-җыям. Энекәш белән сеңелкәшнә дә бүлештек: әти исереп кайтса, берсен – мин, икенчесен апа күтәрәп йөгәрә... Качарга өлгөрмәгәндә яки әнине коткарырга дип алар арасына кергәндә кыйнау безгә дә аз эләкмәде. Шуңа да абый армиядән кире кайтмады. Арыган иде инде ул... Йодрык аңа да күп төште. «Мин анда «исерек малае» гына булачакмын», – диде. Абый хаклы иде. Авылда барыбызга да «исерек балалары» дип кенә карадылар. Алгарак китеп әйтәм инде, буй җиткәч, безне озата кайткан егет тә булмады...

5 нче класска Мәликәләргә күрше авылга йөри башлыйлар. Беренче чирекне үк кыз «дүрт»ле һәм «биш»ле билгеләренә генә тәмамлый. Шуннан соң ул гел алдынгылар рәтендә була инде. Укырга бик ярата – әле дә туктаганы юк! Апасының да укуы әйбәтләнә. Ул укытучы булырга хыяллана, тик югары уку йортына керә алмый: башта – СПТУны, аннан техникумны кызыл дипломга тәмамлай. «Әни математиканы, рус телен яхшы белә, бик грамоталы яза иде, без аңа охшаганбыз, күрсәң», – ди Мәликә.

Кызының мәктәптә дәрәжәсе үсә, дус кызлар да табыла. Биергә ярата, зуррак классларда укыганда, кечерәк балалар өчен түгәрәк оештырып, аларны биергә өйрәтә. Мәктәп кичәләре өчен сценарийлар яза, үзе алып бара. Өйдә генә барысы да үзгәрешсез кала.

– Әни ашарга бик тәмле пешерә иде безнең. Аек чагында... Тик мәктәптән кайткан җиргә өйдә ашарга берни булмаган вакытлар ешрак иде шул... Нидер пешерергә дә бернәрсә юк. Ашарга булмагач, чынаякка су салып, песок бутап, шуны эчә идек. Ә песок гел бар – чөгәндер эшкәрткәнгә колхоз анысын күп итеп бирә... Берсендә карават астынан ипи кисәгә табып, шундый сөенүем исемдә. Эти пенсиясен ала иде дә, кибеттән тәмле нәрсәләр алып кайтып, үзе генә ашый – бүлмәсенә бикләп куя иде. Юлын таптык: бәрәңгегә дип базга төшәбез дә, беребез шунда качып кала. Эти эшкә киткәч, баздан чыгып, бүлмә ишеген ачабыз – безгә дә нидер ашарга кирәк бит... Арадан сөңлемне генә ярата иде ул, энемне исә бөтенләй күрә алмады. Азрак үскәч, без әтигә каршы тора башладык – инде үзебезне элеккечә каты кыйнатмадык.

Мин үземне беркайчан мескен итеп хис итмәдем, хәлемне кызлардан да яшермәдем.

Берсендә мәктәптән кайттым – тәрәзә ватык. «Тагын нәрсә эшләдегез?» – дим. Эти шунда мине чәчемнән сөйрәп урамга чыгарып атты. Чәчем учма-учма коелды... Шул көнне апа кайтты. Аңардан куркып, эти бүлмәсенә кереп бикләнде...

Мәликә 9 нчы классны тәмамлаган жәйне әтиләре үлеп китә. Зур шатлык була бу – димәк, хәзер яхшырак яши башлаячаклар. Бөтен гаеп әтиләрендә дип беләләр. Ә тормышлары тагын да начарлана.

– Әни туктамыйча эчә башлады, өйгә дә кайтмыйча... Апа 11 нче классны тәмамлаган ел бу. «Бәлки миңа китмәскәдер?» – дигән иде. Икәү утырып киңәштек тә: «Укырга кирәк», – дидек. Кечкенә балалар минем өстә калды. Без инде үз проблемаларыбызны үзәбез хәл итәргә өйрәнгән идек. Шулар янына әнигә ияреп кайткан чит-ят ир-атлардан курку өстәлде. Күп вакыт мәктәпкә бөтенләй йокламыйча барам. Иртән торып сыер саварга да кирәк. Ашарга-эчәргә берни юк. Мондый мохиттә яшәү эзсез уза алмый бит: бик тиз ярысып кабына башладым. Класс житәкчемә дә тавыш күтәрәм. Рәхмәт аңа, аңлады, сабыр итте – берсен дә зурга жибәрмәде... Эти үлеп, бер ел узгач, өйдә терлекләр бетте – караучы юк иде. Без, балалар, үзәбез кирәк дип тапкан эшне генә эшләдек. Минем, мәсәлән, көне буге йоклаган чакларым да булды... 11 нче класска барасы елны жәй буге колхозда эшләдем. Хезмәт хакын көтәм: мәктәп алдыннан киенергә, дәфтәр, сумкалар алырга кирәк бит. Колхоз рәисенә кердем: «Миңа алданрак бирә алмассызмы?» – дим. «Акча юк», – дип чыгарды. Гомер онытасым юк... Эти үлгәч, безгә пенсия чыкты. Без апа белән үзәбезнекен – үзәбез, әни балаларныкын ала иде. «Нигә аларга бирәсез, нигә законны бозасың?» – дип, почтальон янына барып тавыш та чыгарып карады. Әнигә бирсә, без бернәрсәсез каласын белә иде бит ул почтальон апа. Шул акчага энем белән сеңлемә киёмнәр ала идек. Авыл халкының ярдәм иткәне дә аз булмады. Без бу вакыт әниле килеш әнисез идек бит инде... Каршыбызда бер классташым тора иде, аның әнисе миңа бик булышты, сөт, йомырка биреп торды. Әтиңең бертуган абыйлары да якында гына яши, тик алар акчасыз берни бирми. Эти кыйнаганда качып керсәк тә, тизрәк безне чыгарып жиберергә ашыгалар иде... Бер дус кызымның әнисенә: «Нигә балаңны аның белән аралаштырасың?» – диючеләр булган. Монысын бөтенләй аңламадым: мин бит беркайчан бозык юлда йөрмәдем, эчмәдем, тартма-

дым... Ул чакта аңламаган нәрсәләрем күп иде. Берсендә ачы тавышка йокыдан уянып киттем. Кемнедер кыйныйлар. Колагымны да томалап карыйм, барыбыр ишетелә, ә чыгарга куркам. Мин ул тавышны хәзер дә ишетәм кебек... Әниңе берсе мунчада кыйнаган икән. Нәрсәгә кирәк булган икән аңа кем беләндер йөрәп, кемнәрдә буй житкән кызы янына өенә алып кайтырга? Мин бит күрше бүлмәдә барысын да ишетеп ятам. Хәер, миннән бернәрсәне яшерергә жыенган кеше юк иде...

Мәликә сөйләүдән туктый да, тагын: «Киләчәк юк кебек тоела иде», – ди. Ә чынлыкта...

...Нәкъ менә шул вакыт аларның авыл клубына яшә кенә бер егетне мәдир итеп куялар. Егетләр-кызлар клубка ябышып ята: концерт-театр куялар, аны хәтта күрше авылларга да барып күрсәтәләр. Репетицияләр тәмамлануга, мәдир барысын да үзә янына тезеп утырта һәм... вәгазә сөйли башлый. Ул күптән түгел генә исламга килгән һәм менә үзә белгән, ишеткән алар белән дә бүлешә. Һәр жөмләсен нигәдер гел куркытудан башлый: «Алай эшләмәсәгез, болай була...» Мәликә клубтан юл буге йөгереп кайта һәм өйгә кергәч, ишек келәсен үк төшереп куя – үзенчә нәрсәдәндер кача. «Аллаһы Тәгаләдәндер инде», – дип елмая ул хәзер... Дус кызлары мәчеткә дәрескә йөри башлый. Аны да чакыралар. Тик ул бит биергә ярата, ә дин жыр-биюне тыя икән: аның тормышыннан боларны да тартып алсаң, анда тагын ни кала соң?! «Өйдә, бер тапкыр гына бар, ошамаса, башка буге хакта сүз кузгатмабыз», – ди кызлар. Шулай итеп Мәликә беренче тапкыр мәчет бусагасын атлап керә. Һәм аның жанына тынычлык иңә... Шул көнне үк ул мәчеттән тәсбих һәм Рәшидә абыстай Исхакыйның «Намазга өйрәтү» китабын алып кайта. Кайтуга, китапка карап, намаз укып карый...

Ул чакта дус кызлар барысы бергә жулык яба, озын итәк кия. Мөселманча матур итеп бик киенәсе килә дә, тик кибетләрдә андый киём юк, алырга акча да юк. «Нигә болай төрендегез?» – дип, укыучылар бертуктамый ачулана торгач (өйгә хәтта участковый килә!), безадан жулыкларын салырга туры килә. Ә намаз... Намаз кала! Мәликәдән ишетеп, апасы дин белән кызыксынып китә. Авылга яшә хәзрәт килеп, дәресләр үткәрә башлагач, әнәсе белән сеңлесә мәчеткә йөри башлый.

Мәктәпне тәмамлагач, әнәсе белән сеңлесен калдырып китәргә бик кызганса да, Россия Ислам университетына укырга керергә карар итә Мәликә. Казанга чыгып киткәндә, кесәсендә нибары 200 сум акча була аның. Соңгы айның пенсиясен почтальоннан әнисе алырга өлгерә... Беренче курста тулай торакта торып укый, ә икенче курста фатирга чыгарга туры килә.

– 1 мең сум пенсия ала идем. Фатир өчен дә нәкъ шуның кадәр түләргә кирәк. Яшәргә акчам

бөтенләй калмый. Сентябрь, октябрь, ноябрь узды. Укудан соң эшлим, бер мөселман кишетендә сатам, әмма хезмәт хакы бик аз. Ашарыма житми – ябыга барам. Кызлар кызыгалар, син матурландың, диләр... Бүлмәдәшләрем бик әйбәт туры килде. Берсенәң әтисе умартачы иде, кайткан саен минем өчен аерым бал жибәрә: беренче тапкыр шунда бал күрдем... Ураза керде. Уйлым: мин бит алга таба үз-үземне тәмин итә алмыйм, йә укуны ташларга кирәк, йә... Рамазанда дога кылдым: «Миңа шундый-шундый ир насып ит!» – дип сорадым...

Кемдер аша телефон номерын алып, Айдары аңа Рамазан узганчы ук шалтырата. Нибары өч тапкыр күрешәләр. Дүртенчесендә аны инде сорарга дип киләләр һәм... никах укытып, Мәликәне үзләре белән алып китеп тә баралар. 19 яшьлек кыз ни булганын аңларга да өлгерми кала. Ирен ярату исә соңрак килә. Имам булып эшләгән Айдарның кешеләргә, бигрәк тә олыларга булган ихтирамын күреп шакката ул – гашыйк була.

Кияүгә чыккач, Мәликә өчен иң гажәбе – аңа кул күтәрмәүләре, кыйнамаулары була. Ир белән хатын менә шулай да яши ала икән... Өйдә гел ашарга булуы да гажәп тоела аңа. Бар гына түгел, ризык бик күп! Тик ире алдында ашарга ояла, ул эшкә киткәч кенә табынга утыра. Беренче балалары тугач, Айдарның аны ни дәрәжәдә яратуын күреп тагын шакката: ата кешегә бала шулай якын да була ала микәнни? Үзен әтисе бер тапкыр кочуын гына хәтерли әнә Мәликә...

Ә аннан әнисенәң үлгән хәбәрә килә. Аның жөзасасы өстендә басып торган биш баланың дүртесе бу вакыт инде намазда була.

– Әтидән соң биш ел гына яшәде, әле 49 яшьтә генә иде. Әниң нинди генә булса да, аны озаткач күңелдә бушлык кала икән. Бик авыр кичердем... Аны бу көнгә китереп житкәргән сәбәпләренә эзләдем. Беренче баласы тугач, әни: «Торып булмый, аерылам», – дип, Башкортстанга кайта. Әмма аны: «Түз, монда кайда яшәмәкче буласың?!» – дип кире боралар. Нәрсәндер үзгәртеп булыр дигән өметә өзәлә, күрәсәң – күңелен чарасызлык биләп ала. Аның нигә сала башлавын аңлайм да кебек. Чит-ят жир, бер якыны, бер дустан юк – ул япа-ялгыз иде. Берсендә асылынам дип, каядыр барган жиреннән: «Ә сезне кемгә калдырыйм?!» – дип кире борылганы истә. Бик кечкенә идем әле... Безгә кул күтәрмәде, әтидән якларга теләде. Баштарак Сабантуйга да гел яңа киём тегеп кидертергә тырышты. Дәрәс әзерләргә дә булышкан чаклары булды. Әниң берьюлы ике-өч эштә эшләгән чакларын да берәз хәтерлим әле. Ә аннан ул биреште. Әти кемгәдер йорт сала да, эшләгән акчасын эчеп бетерә. Өйдә берни юк, булганны да исерек килеш вата, жимерә.

Без әти белән әнине гафу иттекме-юкмы? Башка туганнарым турында әйтә алмыйм, мин үзем әлегә

юк бугай... Абый белән апа өйдән иртәрәк китте, алар әниңең иң ямьсез вакытларын күрмәде. Бөтенбездә бергә жыелышкан чакларда еш кына үткәннәрен искә төшерәбез. Энем белән сеңлем бездән соң өйдә ниләр булганын сөйләгәндә хәзер дә куркыныч... Әни вафат булгач, сеңлемне – апа белән жизни, энемне абыйлар тәрбияләде. 9 нчы класстан соң сеңлем мәдрәсәгә укырга керде. Ул анда шундый үзгәрдә, ачылды. «Сәләт» лагерьна берничә тапкыр вожатый булып та барды.

Әти белән әни бишбездә дә балачактан мөхрүм итте. Моның өчен мин аларга һаман да үпкәлә. Балачакта кичергәннәр кешене гомер буга озата – ниндидер бер комплектка әйләнә. Мин, мәсәлән, үземә тавыш күтәргәннәрен кичерә алмыйм, шундук үпкәлим. Айдарга да башта ук әйтеп куйдым: «Яшибез икән – матур яшибез, сөйләшеп, аңлашып», – дидем. Шөкер, бик яхшы ир туры килде миңа!.. Киём жыю «авыруы» да бәхетсез балачагым белән бәйле. Үземә, балаларыма... Мин алган аяк киёмнәрен санасагыз! Бу чирдән арынып киләм, хәзер акчаны укуга гына түгәм...

Ә укудан Мәликәнең туктаганы юк! Россия Ислам университетын тәмамлагач, ул кабат укырга керә – педагог дипломы ала. Иң гажәбе: беренче кабул итеп алган классында ук әнисе эчкәче булган бер кыз бала укый. Ул да әнисеннән ояла, ул да кечкенә классларда классташлары белән аралашмаган, ул да инде кулындагы кан тамырларын кисәргә өлгергән... Әйтсәң Аллаһы Тәгалә Мәликәне шулай сыный: «Йә, инде үзең укытучы, үзеңне ничек тотарсың?» – ди. Ул кызны имтиханга әзерләргә гомер буга математика укыткан кайнаңасы булыша. «Дүрт»легә бер балл гына житми... Аннан мәктәп директоры белән икәү барып, укырга да кертеп кайталар.

– Бүген укыткан мәктәбемдә дә мондый гаиләдә үсүче балаларны күбрәк кайгырталар, ниндидер бер жылыга, назга төрәләр. Кызганыч, безгә ул элекмәде... Начар юлга кереп китүләрдән, ялгышлардан безне Аллаһы Тәгалә үзе саклаган. Ничек йөрсәк тә, кайда йөрсәк тә, өйдә сүз әйтүче юк иде бит... Аллаһы Тәгалә үзенең барлыгын күрсәтте: бүгенге тормышыбыз – аңардан елый-елый сорап алган тормышыбыз. Абыйлар – өч, апалар – алты, сеңлемнәр – дүрт, энемнәр бер бала үстерә. Мин – өч бала әнисе! Иремнең алты туганы да намазда. Бәйрәмнәрдә төп йортка – безгә жыелалар. Мин хыялланганча! Бүгенге тормышым миңа бик кадерле...

Соңгы сүз урынына. Алдарак биш баланың дүртесе намазда дип язган идем. Бишесе дә! Соңгы кайтуында абыйлары да намазлык сорап алган – инде шактыйдан биш вакыт намазын калдырмый икән!

Аллаһы Тәгаләнең хикмәтләре чиксез.

КОЯШ ЧЫГЫШЫ ИЛЕНДӘ

Энҗе ШӘЙХЕТДИНОВА

– Әни, син безнең Япониядә икәнлеккә ышанасыңмы? Кызымның соравыннан айнып киткәндәй булдым. Елмаеп куйдым. Мин инде шактый чит илләрдә булдым: күбрәк йөргән, күргән саен шаккату авыррак. Кояш чыгышы иленә бару планымда да, хәтта уемда да юк иде. Көтмәгәндә булды: сәфәргә җыенган кызыма, ялда булу сәбәпле, мин дә иярдем. Әллә шуңа, Япониядә йөрүемә берничә көн ышана алмадым...

Адәм баласын ашыйсы ризык йөртә, диләрме әле? Мин менә поездда Нара шәһәренә, андагы хикмәтле боланнарны күрергә барам. Поезд тәрәзесеннән Японияне, аның табигатен күзәтәм. Күз алдыннан таулар, төзек йортлар, биналар, биек-биек күперләр йөгереп уза. Японнар чисталык ярата дип ишеткәнем бар иде. Дөрес икән, торган жирләрән матурлыкка күмә беләләр. Йортлары каршында – зәвык белән утыртылган кәрлә агачлар, чәчәкләр. Артык берни юк! Бу йортлар үзләре дә, алар тирәсендәге территория дә зур түгел. 126 миллион халкы булган илдә һәр кешегә 15–20 шәр сутый жир таратмыйлардыр шул.

Әйе, төш түгел, өн бу – мин чынлап та Япониядә. Виза кулыма килеп кермичә, баруга өметләнмәдем. Ә аны алу мин уйлаганча катлаулы түгел икән: Япония илчелеге дүрт көндә бушлай эшләп бирде. Документлар дөрес җыелса, самолетка билетларың булса, проблема килеп чыкмый. Нинди кагазьләр кирәклегә, таләпләр илчелек сайтында күрсәтелгән. Илчелек Мәскәүдә урнашкан. Үзең барып йөрисең килмәсә, документларны эшләп бирүдә ярдәм итүче оешмаларга мөрәҗғәгать итәргә мөмкин. Казандагы турагентстволар аша 15 мең сумга эшләтеп алырга була. Интернеттан эзләп тапкан бер оешма безгә 4 мең сумга гына булышты. Визаны өч айга бирделәр.

Социаль чөптәрдә кояш чыгуы илгә барырга җыенучылар һәм инде барып кайтучыларны берләштергән төркемнәр бар. Кайларга барырга, нәрсәләр карарга – кыскасы, мең төрле сорауга җавап таба аласың.

Без Япониягә Кытай аша бардык. Казаннан Кытайга туры самолетлар очуы бик җайлы хәзер. Шанхай шәһәренә 9 сәгать юл. Вақытны ничек кенә уздырырмын дигән идем, сизмәдем дә. 500 пассажирлык очкыч бик зур, иркен. Ике тапкыр ашатарлар, кино карыйсың килсә, һәр утыргыч каршында экран бар, китап та укый аласың. Шанхайда 3 сәгать кенә булдык та, аннан Япониянең Осака шәһәренә юл тоттык. 9 сәгать очканнан соң 3 сәгатькә якин вакыт берни түгел икән. Осака аэропор-

тында тикшерү узгач та, шәһәргә чыгарга ашыкмадык: башта евроларны япон акчасына – иеналарга алыштырдык. Шәһәрдә эзләп йөргәнчә, эшнә бетереп куюың хәерле... Телефонга яңа симка алдык: турфирма аша бармагач, бөтен жиргә үз юлыбыз белән йөрисе – интернетсыз булмый. Метро, автобусларда йөрү өчен картаны да аэропортта ук алдык, шунда ук акча да салдык. Япония – уңайлыklar иле икәнлеген барып төшүгә тойдык. Беренчедән, бәяләр тотрыклылыгы. Башка илләрдә аэропортта акча алыштыру беркайчан да турист файдасына түгел, ә Япониядә аның курсы һәркайда бертөрле. Бер юл йөрү карта-сы алсаң, ул да Япониянең барлык шәһәрләрендә дә эшли. Телефонга симканың исә төрле вариантлары бар. Без ике атнага дип алдык – интернет нәкъ ике атнага җитте.

Япониядә метро, тимер юл вокзалы, аэропортка бару юлы һәм бихисап сәүдә нокталары – барысы бер жирдәрәк урнашкан. Моңысы бик җайлы. Тик менә шуннан соң турист өчен квест башлана инде. Инглиз яки япон телен белмәсәң, кычкырып еларга гына кала, әмма... барыбер файдасы булмаячак. Чөнки бик теләсәләр дә, беркем дә ярдәм итә алмаячак. Син тел белмәгәч соң...

Самолетка билетларны Япониянең башкаласы Токиога түгел, илнең көньягындарак урнашкан Осакага алдык. Арзангарак та төште, сәяхәт итү өчен безгә җайлырак та булды.

Нара

Нара шәһәренә кадәр Осакадан метро белән 40–50 минутлар тирәсе барасы. Юлдан соң арысак та (өстәвенә, 6 сәгать аерма!), кызым белән Нара шәһәренә – боланнар күрергә киттек. Япониядә алар изге хайван санала. Биредә 1880 елда ук 600 гектарга якин мәйданны биләгән, тарихи гыйбадәтханәләренә дә үз эченә алган зур парк төзелгән. Шунда 1 мең 200 дән артык болан яши. Нара шәһәрен Япония барлыкка килгән урын дип тә саныйлар. Заманында ул буддизм һәм сәүдә үзгә булып саналган. Атаклы Ефәк юлы да шушында төгәлләнгән.

Боланнар – паркта тулы хокуклы хужалар. Алар өчен биредә махсус печенье сатыла – безнең акчага 100 сум тирәсе. Туристлар боланнарны шул печенье белән сыйлый. Акыллылар: ашаган саен рәхмәт әйтеп башларын ияләр. Арада бик чаялары, әрсезрәкләре дә бар. Печенье бирми китсәң, сизмәгәндә генә арттан килеп йомшак жиреңне эләктереп тә алалар. Шуңа күрә дөньяңны онытып йөрергә ярамый.

Парк мәйданында бик борынгы агач гыйбадәтханә урнашкан. 738 елда – безнең эрага кадәр төзелгән Тодай-дзи гыйбадәтханәсендә дөньядагы иң биек Будда сыйны урнашкан. 15 метрлы! Гыйбадәтханәнең үзенең биеклегә дә 16 катлы йорт кадәр.

Кайтыр якка борылдык. Паркка керү юлында борынга бик тәмле исләр бөрелгән иде: тамак ялгап алыгач дип, шул якка киттек. Һәр халыкның үз милли ризыгы. Мин японнарның онигири дигән ризыкларын бик яраттым. Әллә формасы буенча өчпочмакка охшаганга инде. Өчпочмак сыман салынган дөгә сүсемлектән эшләнгән нори белән тышланган. Эчәндә соуслы тунец балыгы. Ә инде баллы ризыкларга килгәндә, дөгә оныннан ясалган моти искиткеч тәмле, эчлегендә – җиләк.

Ашау-эчү турында сүз кузгатканмын икән, мондагы кибетләр турында да сөйлим әле. Япония шәһәрләрендә кафелар кичкә сигездән дә калмый ябыла. Шимбә, якшәмбедә кайберсе бөтенләй ачылмый. Аның каравы, аларда төүлек буге эшләрчә ашамлык кибетләре бар. Анда ризыклардан тыш, азмь-күпме башка кирәк-яраклар, әйтик, дарулар сатыла. Экскурсияләрдән соң кайтканда яки бик иртә кузгалганда безне шул кибетләр коткарды. Аларда ризык арзан да, туклыклы да. Гомумән, ашауга акча күп тотмадык, чөнки бәяләре бездәгедән арзангарак чыга. Шуңа ук кибетләрдә яшелчәле, креветкалы, балыклы салатлар, мин яратырга өлгергән онигириләр, итле ризыклар бар – кыскасы, сайлау мөмкинлегә зур. Японнар да безнең кебек сөтлө чәй ярата икән. Аны шешәгә тутырып саталар.

Осака

Осака шәһәрәндә дөньядагы иң зур океанариум урнашкан. Туристлар күп йөри торган мондый урыннарға билетларны алдан онлайн алып куярга кирәк. 1990 елда ачылган ул. Биредә 30 меңләп экспонат тупланган: 620 төрдәге хайваннар, үсемлекләр, балыклар, дөньядагы иң зур акулалар... Ул балыклар Тын океан төбөндә ничек иркен йөзсәләр, монда да үзләрен шулай ук хис итәләр кебек, чөнки аларға бирелгән мәйданның зурлығы әйтеп бетергесез. Нинди генә балыклар күрмәдек без анда: зур авызлы, зәңгәр төстөгә, кызыл төстөгә, зур канатлы... Карап йөри торгач, төшке аш вақыты да күптән узып киткән. Бер кафега тукталдык. Видеоларда күргән бар иде: зур залда өстәлләр, ә уртада зал буйлап әйләнеп тора торган җайланма урнашкан. Ролларга яки сушига заказ бирәсең, заказың эзер булгач, шул җайланма бунча ул сиңа килә. Япониядә роллар һәм сушилар Казандагыдан аерыла. Бездә эченә сыр, кыяр, тагын ниләрдер тутыралар. Монда – бар да үз тәме белән: дөгә, балык, нори. Дингез ризыклары бар да сыйфатлы, иң мөһиме – аны мул салалар.

Kioto

Япониядә өч йолдызлы отельләр кайбер җирләрдәгә дүрт-биш йолдызлыдан һич калышмый – бар нәрсә дә бар. Халат, тапочка кебек әйберләренә, чемоданда урын тыгызлап, үзең белән алып киләсе дә түгел икән. Чәч резинкасына кадәр куйганнар. Кунакханәләрдә «онсен» дип аталучы мунчалар да эшли. Анда да бөтен кирәк-яракны бирәләр. Юынасың, душ керәсең дә 40 градуслы кайнар бассейнга чумасың. Кайнар су бөтен арганнарыңны ала, ял иттерә... Көнә буге йөрөп кайтканнан соң массаж ясый торган креслода да ял итә аласың. Анысы да бушлай. Әле сиңа кичен тәмле эчемлек тә бирәләр. Теләсәң сок, коктейль эчә аласың. Бер генә уңайсызлык – бүлмәләр кечкенә: 9–10 квадрат метр тирәсе генә. Моннысын сүз уңаеннан гына әйтүем, иртән чыгып китеп, кич йокларга

■ Инари гыйбадәтханәсе

■ Тогэцу-кё күпере – Киото шәһәрәненең иң күренекле урыннарының берсе. Кацура елгасы аша салынган ул һәм Арасима тауларын каршы яр белән тоташтырып тора.

кайткан туристларга җитә үзе. Шулкадәр җир узып кунакханәдә яту өчен килмисең лә...

Японнар тәрбиялә халык, сиңа баш иеп рәхмәт әйтәләр, гел елмаялар. Аптырап нишләргә белми торсаң, ярдәмгә ашыгалар. Ни кирәген аңлата алсаң, булышалар. Алар бер җирдә дә этешеп-төртешеп йөрми. Мисал өчен, транспортка кергәндә чиратка басалар, бер-берсенә вакытын һәм нервларын сактыйлар: соңрак килгән кеше берничек тә алданрак кереп китми. Әгәр автобуста халык күп икән, кисмәктәгә балыклар кебек тыгылышмыйлар – киләсен көтеп калалар. Автобусларның арасы 5-6 минут кына. Транспортта барганда сөйләшмиләр, бигрәк тә телефоннан сөйләшүче юк. Японнар бик озак эшли: аларда эш урынына иртәрәк килү, соңрак китү яхшы гадәт дип бәяләнә.

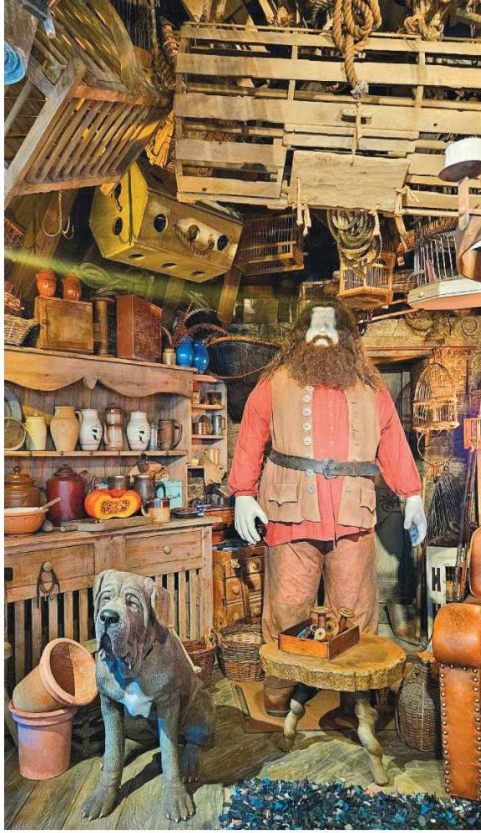
Киото – японнарның тарихи атмосферасын саклап калган калаларның берсе. Озак еллар ул Япониянең башкаласы саналган. Биредә борынгы гыйбадәтханәләр бихисап күп. Алар белән танышу бушлай. Иң популярларының берсе – Киемидзүдэра. Аны чиста су гыйбадәтханәсе дип тә йөртәләр, чөнки территориясендә шарлавык урнашкан. Гаҗәеп матур урынга – тау башында VIII гасырда ук салынган бу тарихи бинага японнар үзләренә тиң яр,

мәхәббәт сорап килә икән. Шуңадыр, күрәсең, биредә милли киёмле яшь кызлар бик күп очрый.

Киотода шәһәр читенә урнашкан бамбук урманына бару мөмкинлегә дә бар. Шундый биек булып үсә икән ул бамбук дигәннәре. Биеклегә – бер хәл, аның әле аскы өлешендә яфраклары да юк – күе булып агач очларында гына күренәләр. Бамбук урманының шавы үзгә. Бездә урманнар вакыт-вакыт шомландырып шаулый. Ә монда әйтерсең лә җәйге салмак яңгыр тавышы килә. Бамбукның биектәгә яфраклары җилдә йомшак кына, сак кына лепердәшә – японнарның үзләре кебек үк ниндидер бер тәртипне, тынлыкны саклай кебек... Әнә шул бик биектән килгән йомшак шаулау сине үзенә тарта, аны бертуктаусыз тыңлыйсы килә...

Үзенә бертөрлө – аңлатып булмый торган мондый хисне 10 меңнән артык кызыл төстөгә капканы берләштергән Фусими Инари гыйбадәтханәсендә дә тоясың. Әлегә капкалар бер-берсенә шулкадәр якын урнашкан – тулы бер коридор барлыкка килгән. Шул капкалар арасынан узганда үзеңне ниндидер язмыш сукмагынан барган кебек хис итәсең. Кызыл капкалар юлы бик озын, баскычлар буйлап ул сине тауга таба алып бара. Аңа менеп җитәр өчен сабырлык, көч кирәк.

■ Токиода Гарри Поттер музей бар. Анда Гарриның тылсымлы таягын сатып алырга да, ул яшәгән өйгә керергә дә мөмкин. Тылсым серләренә өйрәтә торган урынга – Хогвартска да барырга була. Илаһи сәләткә ия балаларны алып киткән кызыл поезд эченә дә керә аласың... Музейда ул йортларың, биналарыңның нәкъ фильмдагы күчәрмәсә эшләнгән. Төшерү серләре, анда кулланылган тылсымнар хақында да күрсәтелгән. Гарри Поттерның себеркесенә утырып очарга да була. Анысыннан мин дә читтә калмадым. Утырып очтым да, фотога да төштем, шундук видеосын да ясап бирделәр. Музейны әйләнеп чыгу өчен 4 сәгать вакыт кирәк, ләкин аны тоймый да каласың. Бу музей – кино сәнгатең мөмкинлекләрен күрсәтә торган урын.

Киотода японнарның милли ризыкларын ашап карау мөмкинлегә зуррак. Кафеларда бик кызык: пешерү бүлмәсә дә, ашау урыннары да бер майданчыкта. Заказыңны ничек әзерләгәннәрен карап, тәмле исләрен индә сизеп утырасың. Тавык итен кечкенә кисәкләргә бүлеп, бамбук таякларга тезәләр һәм «тарэ» дигән соус сылап, күмер өстендә кыздыралар. Бу ризык якитори (японча «кыздырылган кош») дип йөртелә. Японнар тавыкның бер генә жирен дә әрәм-шәрәм итми. Алар бавырын, йөрәген, хәтта тиресен дә кыздырып бирә. Юк, анысын ук кабып карарга жөрйәт итмәдек. Тамак туйгач, японнарның популяр матча чәен эчеп карарга булдык. «Матча» – төелгән чэй дигәнне аңлата. Тәме үзгә, бөтен кешегә дә ошамаска мөмкин, әмма бик файдалы, диләр. Ул яшел төстәге порошок хәлендә: кайнар су салгач, тулысынча эреп бетә, һәм кие яшел эчемлек барлыкка килә.

Японнарның тагын бер популяр ризыгы – рамэн. Кие шулпалы бу ашка ит, озын, юан токмач, пешкән йомырка, яшелчәләр салына. Үзләре ике таяк арасына кыстырып токмачын бик оста гына авызга шудыра. Барысын да ашап бетергәч, шулпасын эчеп куялар. Безгә берәз тирләргә туры килде индә, шулай да рамэнны тәмләп ашадык.

Токио

Зур шәһәрләр арасында «Синкансэн» дип аталучы поездлар йөри Япониядә. Бәясе арзан түгел: Киотодан Токиога кадәр, мәсәлән, билет 8 мең сум тора. Ләкин сәгатенә 320 километр тизлек белән жилдән житез жилдерүче мондый поездга тагын кайчан утырасың дип кул селтәдек тә киттек. Вагоннар бик уңайлы, утыргыч аралары иркен. Вай-фай эшли. Үзәң белән юлга ризыклар, эчемлекләр алырга да рөхсәт ителә. Борылышларда поезд кайсы якка борыла, вагон шул якка берәз янтаеп та ала. Шуңа күрә вагон эчендә артык селкенүләр сизелми. Ике сәгәтгә Токиога барып та життек.

Осака һәм Киото шәһәрләреннән соң Токио безне шау-шуы, башны артка ташлап карарлык биек йортлары, ике катлы юллары белән каршы алды. Үзәңне фантастик фильмнарда күрсәтелә торган киләчәк заманга эләккән кебек хис итәсең. Шәһәрнең чисталыгына шаккатарлык! Поезддан төшкәч, кунакханәгә автобус белән кайтырга тиеш идек. Тукталышка барып бастык, автобус килеп туктауга, чемоданнарны күтәрәп кермәкче идек, йөртүчесе бик итагатыле генә туктатты. Чемодан белән шәһәр автобусларында йөрергә ярамый икән – куркынычсызлык таләпләренә туры килми. Такси чакырттык.

Токиода заманча музейлар карауны планлаштырган идек. Шуларның берсе – цифрлы сәнгать музейе. Монда күргәннәрең барлык күзәнәкләрең аша күңеләңгә үтеп керә, сокландыра, тынычландыра, дөньяга карашыңны үзгәртә... Музейга сәяхәт бик үзәнчәлекле башлана. Сулы сукмак буйлап яланаяк эчкә узасың. Барысы да уйланган: су хлорлы. Сулы коридорны узгач, сөлге белән аякларыңны сөртеп, яланаяк икенче залга керәсең. Анда идән урынына – көзгә, идәннән түбәгә кадәр төрлө төсләргә кереп янып торучы утлар, музыка... Бер мизгелдә арыганнар бетә, кәеф күтәрелә. Чын релакс! Алга таба тагын да кызыграк. Кабат тездән суга керәсең. Ул шулкадәр жылы, су өстендә, әйләнә-тирәдә исә төрлө төсләрдәге утлар балкый. Көзгедә үзәң дә чагыласың... Алга таба сине хайваннар дөньясы каршы ала. Алар да төрлө утлар, ачык төсләр ярдәмендә эшләнгән: кайсы кая чаба, туктап кала, сиңа карап тора... Янәшәдәге бүлмәдә балыклар, китлар, дельфиннар йөзә. Сиңа шундук кәгазь, карандаш бирәләр – үзәң теләгән балыкны ясыйсың. Аннары хезмәткәр аны компьютерга кертеп һәм 1 секунд эчендә син ясаган балык яисә дельфин башкалар янында йөзә башлый...

Музейга сәяхәт орхидея чәчәкләре залында тәмамлана. Биредә 13 мең төп орхидея түбәгә беркетелгән жайланмаларга эленгән. Син алар арасына кереп йөрисең – кешеләр йөргәндә чәчәкләр дә хәрәкәтләнә. Матурлыкны аңлатып бетерерлек түгел! Орхидеялар – жир йөзәндә урын алган соңгы чәчәкләр. Аларның тамырлары һавадан туклана. Һәм японнар орхидеялардан торган күргәзмәгә мөһим мәгънә салган – без барыбыз да бер тамырдан, без барыбыз да бер һаваны сулыйбыз.

...Меңләгән чакрымнар узып, башка халыкларның тормышы белән танышу, жирнең матурлыгын күрү, үзәң өчен яңа дөньялар ачу – зур бәхет. Япония дә тормышымың бер мизгеле булып хәтер янчыгында урын алды.

ЖӘЙ ЧЕЛЛӘСЕ. НИЧЕК САКЛАНЫРГА?

Июль-август – елның иң эссе айлары. Жәйне ничек кенә түземсезләнеп көтсәк тә, ничек кенә яратсак та, чөллә вакытында күпләр үзләрен начар хис итә. Эссе көннәрне жиңелрәк һәм сәламәтлеккә зыян китерми генә кичерү өчен билгеле бер кагыйдәләр бар. Сүзебез энә шул хакта.

Илүзә КАМАЕВА,
Казан шәһәре
21 нче сырхауханәсенең
терапия бүлгәе мөдире

Эссе сугу ачык һавада кояш астында торганда гына була дип уйлаучылар ялгыша. Тынчу һәм эссе бинада да эссе сугу ихтималы зур. Эсселек аркасында организмның төп функцияләре: сулыш алу, йөрәк-кан әйләнеше, нерв системасы эшчәнлегә бозыла. Эссе һәм бөркү һава хроник авыруларның кискенләшүенә китерергә мөмкин. Бу бигрәк тә өлкән яшьтәгеләргә, йөрәк-кан тамырлары зәгыйфьлегә, астма, шикәр чире, психик авыруы булганнарга кагыла.

ЭССЕДӘ ҮЗЕННӨ НИЧЕК ТОТАРГА?

Бик зур ихтияж булмаганда, көн үзәгендә эссе кояш астында тормаска. Безнең тирәлектә жәен көндөзгә унбердән кичкә бишкә кадәр көннең иң кызу вакыты. Ачык һавада башкарасы эшләргә яки иртән, яки кичкә биштән соң планлаштырырга кирәк. Кием ачык төстә, табигый тукумадан һәм иркен булсын. Жәй өчен житен, киче-мамук тукумалардан тегелгән киемнәр сайлагыз. Алар аша һава үтә, тән кызмый, парланмый. Башны капларга онытмагыз. Баш киеменең шулай ук ачык төстә булуы ышлы. Кояшта озаграк булырга туры килсә, киң кырлы эшләпәләр уңай. Мөмкинлек булса, авыр физик эшләргә эсселәр киегәннән соңга күчәргә. Эсседә авыр эш башкару хәтәр. Андый мөмкинлек булмаганда, ешрак тәнәфес ясап, тәнәгезне суытып алыгыз. Эсседән кинәт кенә салкынга керү – организм өчен стресс. Кондиционер кулланганда, температураны кисәк кенә төшермәгез.

ЭССЕ СУГУНЫҢ БИЛГЕЛӘРЕ

Организм эссенә авыр кичерә. Аның билгеләре:

- хәл китү;
- баш әйләнү;
- күңел болгану;
- йөрәк кагу;
- зиһен чуалу;
- температура күтәрелү;
- эсседән тән чабырып чыгу;
- аяк-куллар шешенү.

Шушы билгеләрнең берсе яки берничәсе күзәтелсә, тизрәк организмны суыту чараларын күрергә кирәк.

БУ МӨННӨ

Балаларны һәм өлкән яшьтәгеләрне эссе тизрәк суга. Бу аларның организмда терморегуляциянең камил булмавыннан килә. Бөркү бинада тик кенә утырып торганда да эссе сугарга мөмкин икәннән истән чыгармагыз.

ЭССЕДӘ НИЧЕК ТУКЛАНЫРГА?

Суны күп эчегез. Мондый вакытта организмның сусаганын көтәргә кирәкми. Гади су, баллы булмаган компот, морс, минераль сулар яхшы. Ә менә чай һәм кофе бәвелне арттырганлыктан, тагын да эчәсене китерергә, эсседә кан басымын күтәрергә мөмкин.

Оеган сөт ризыклары: әйрән, катык, кефир, йогурт эчәклектәгә дәрәс микрофлораны сакларга ярдәм итә. Эсседә бу аеруча да мөһим. Алкогольлә эчемлекләр турында сүз дә була алмый. Эсседә аларны эчү бөтенләй тыела.

Эссе көнне ашыксы килмәсә дә, организм барыбер туклануга мохтаж. Жиңел ризыкларга өстенлек бирегез. Рационның күп өлешен яшелчә салатлары һәм яшелчәләрдән әзерләгән рагу, ашлар алып торсын. Организм хәлсезләнмәсен өчен аксым кирәген дә истән чыгармагыз. Мондый чакта суда яки парда гына пешкән майсыз ит, балык яхшы. Майлы, кыздырылган, баллы ризыklar авыр эшкәртелә, эчәсене китерә, әлегә андыйлардан тыелыгыз.

ЭССЕ СУКСА, НИШЛӘРГӘ?

- Салкынча урынга керергә, һич югында күлгәгә булса да күчәргә;
- салкын су эчәргә;
- тәнне суытырга: битне, муенны салкын су белән юарга, маңгайга һәм баш артына суда чылаткан сөлге куярга, өскә юеш жәймә капларга;
- тәнне кысып торган киемнәрдән арынырга;
- утырып торырлык хәл булмаса, аякларны берәз күтәртәбрәк ятарга;
- хәл уңайланмаса, ашыгыч ярдәм чакыртырга, чөнки эссе сукканнан көзән жыерырга, аңны югалтырга, саташа башларга мөмкин.

Кадерле укучылар!
«Сорау–жавап»
сәхифәсенә сездән
сораулар кабул итәбез.
Пенсияларне билгеләү
яки хокук өлкәсенә
кагылышлы сорауларыгыз
булса, безгә юллагыз.
Аларга Россия Социаль
фонды белгечләре һәм
юристлар җавап бирәчәк.
Үзегезне борчыган
сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77
телефоны аша,
420066, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы,
2 нче йорт адресы буенча
яки
ssuum@yandex.ru электрон
адресына «Сорау–жавап»
дип язып җибәрә аласыз.

Сорауларга юрист
Салих ГАЙНЕТДИНОВ
җавап бирә.

? Арендага алынган җир участогында рәхсәтсез генә (самовольно) салынган йортны хосусый милек итеп рәсмиләштереп буламы? Әгәр булса, моны ничек башкарырга?

Россия Федерациясе Гражданнар кодексының 222 нче маддәсендәге 1 нче пункт буенча, йорт салу өчен тәгаенләнмәгән җир участогында салынган яки рәхсәтсез салынган, яисә төзелеш нормаларын һәм кагыйдәләрен үтәмичә салынган теләсә кайсы торак йорт, бина үзбелдегең белән (ягъни самовольно) салынган дип санала. Үзбелдегең белән салынган йорт сүтелергә тиеш. Моны салган кеше үз хисабына башкара (шул ук маддәнең 3 нче пунктында язылган очраклардан тыш).

Гражданнар кодексының 222 нче маддәсендәге 3 нче пункттан күренгәнчә, үзбелдегең белән салынган йортлар суд тарафыннан законлы дип тә танылырга мөмкин. Әлеге маддәгә нигезләнеп, сорауның авторына түбәндәгечә җавап бирергә була: торак төзү өчен арендага бирелгән җир участогында рәхсәтсез генә салынган йорт башка затларның закон белән саклана торган хокукларын һәм мәнфәгатьләрен бозмаган очракта, башка гражданнарның тормышына һәм гомеренә куркыныч тудырмаганда, сез милеккә хокукыгызны рәсми рәвештә терки аласыз.

? Кредитка акча алган кеше вафат булган очракта, әжәтне аның поручителе генә түләргә тиешме яки моны аның мирасын кабул итеп алучылар түлиме? Вафат булган кешенең мирасын кабул итәргә хокуклы туганнары бар, ләкин кабул итәрлек мирасы юк.

Россия Федерациясе Гражданнар кодексының 361 нче һәм 363 нче маддәләреннән күренгәнчә, поручительлек килешүе буенча, поручитель икенче бер затның кредитор алдындагы бурычларын тулысынча яки өлешчә үтәве өчен җаваплылыкны үз өстенә ала. Әжәткә акча алган кеше бурычын түләмәсә, кредитор алдында ул да, аның поручителе дә җавап тотар.

Россия Федерациясе Гражданнар кодексының 1112 нче маддәсе буенча, мәрхүмнең мирасына мирас ачылган көнгә булган милек хокуклары һәм бурычлары да керә. Гражданнар кодексының 1175 нче маддәсе буенча, мәрхүмнең мирасын кабул итеп алучылар аның бурычлары өчен дә җавап бирә (бурыч кабул ителгән мирас бәясенә бәрабәр булырга тиеш). Кредиторлар түләнмәгән бурычны мирасны кабул итеп алучылардан таләп итәргә хокуклы.

Әгәр мәрхүмнең мирасы бөтенләй юк яисә әлеге бурычны капларлык бәядә булмаса, кредитны түләү бурычы тулысынча яисә өлешчә бетерелә (РФ ГК 416 нчы маддәсенәң 1 нче пункты).

? Элеккеге ирем белән рәсми рәвештә аерылыштык. Хәзер улыбыз Казанга укырга китәргә җыена. Анда әтисенең фатирсы бар. Әтисе каршы булса да, улыбызның бу фатирда яшәп торырга хақы бармы?

Россия Федерациясе Торак кодексының 31 нче маддәсенәң 4 нче өлешендә билгеләнгәнчә, торак хужасы белән гаилә мөнәсәбәтләре рәсми рәвештә туктатылганнан соң (аерылышканнан соң), гаиләнең элеккеге әгъзаларының әлеге торактан файдалану хокукы сакланмый (торак хужасы һәм элеккеге гаилә әгъзалары арасында башкача килешү төзелмәгән очракта).

Шул ук вакытта Россия Федерациясенең Гаилә кодексы буенча, әти-әнисе тарафыннан баланың хокуклары һәм законлы мәнфәгатьләре кайгыртылырга тиеш (РФ СК 56 нчы маддә, 1 нче пункт). Әти-әни баланың тәрбиясе, укуы, физик һәм рухи сәламәтлеге өчен җаваплы. Баланың бу хокуклары гаилә таркалганда да саклана. Гаилә кодексында язылганнарда нигезләнеп, баланы әтисенең яки әнисенең торагыннан файдаланудан мәрхүм итү аның хокукларын бозу булып санала.

СӘЯХӘТ ӘДӘБЕ

Сәяхәт – күңелле мизгелләр, онытылмас тәэсирләр, яңа кешеләр һәм башка мәдәният белән танышу. Һәр илнең үз кагыйдәсе, үз гадәте, үз фәлсәфәсе. Безнең өчен гадәти булган әйберләр, башка илдә кабул ителмәгән яки хәтта хурлыклы булырга мөмкин. Шуңа күрә кая гына барсагыз да, турист әдәбе кагыйдәләрен белү кирәк, һәм ул бик әһәмиятле. Этикет буенча эксперт Айсылу ГАРИПОВА киңәшләре.

?

Нигә турист әдәбе мөһим?

Кая гына барырга ниятләсәгез дә, бу – җаваплы адым. Моңа бик җитди карагыз. Юлга чыкканчы, барасы җирегез турында алдан ук кызыксыныгыз: нинди ил бу, нинди гореф-гадәтләре бар, нәрсә әйтергә ярый, нәрсә тыелган. Күпме генә үзегезне монда үз йортымдагы кебек хис итәм, дисәгез дә, онытмагыз – сез чит җирдә. Үзегезнең кунак икәнегезне бер генә минутка да истән чыгармагыз. Монда башка кагыйдәләр, башка тәртип. Җирле халыкка хөрмәт күрсәтегез. Һич тә алар белән бәхәскә кермәгез. Сәясәт, дин, яшәү рәвеше турындагы фикерләрегезне, гомумән, үзегездә генә калдырыгыз.

?

Кануннарны өйрәнгез

Барысын да аңлыйм һәм беләм дип уйласагыз да, чит илнең үз тәртибе. Кануннарны да тиккә генә язмыйлар. Кайбер илләрдә кагыйдәләрен бозу җитди җаваплылыкка китерергә мөмкин. Шуңа күрә юлга чыгар алдыннан җирле законнарда да күз салыгыз. Гидның киңәшләрен игътибар белән тыңлагыз һәм онытмагыз.

?

Җирле телдә берничә сүз өйрәнгез

Телне камил белү мәҗбүри түгел. Ләкин аларча «исәнмесез», «сау булыгыз», «рәхмәт», «зинһар» кебек сүзләрен белү яхшы булыр. Бу – хөрмәт билгесе. Әлеге сүзләрен хәтта очкычта барганда ук өйрәнәләр була. Сез барган һәр җирдә кешеләрен ничек сәләмләргә кирәклеге белү бик мөһим. Тел өйрәнү, җирле сөйләмне аңлау, гади генә булса да аралашу күнекмәләре – болар барысы да чит илдә үзегезне ышанычлырак хис итәргә ярдәм итәр. Кешеләр белән ачык итеп һәм ихлас сөйләшү – юлдагы уңышның нигезе.

?

Киём сайлаганда игътибарлы булыгыз

Күп илләрдә җәмәгать урыннарында киенүнең үз кагыйдәләре бар. Кайбер илләрдә, аеруча хатын-кызларга, ачык итеп киенергә ярамый. Бу сезнең образыгызга туры килмәсә дә, кунак икәнсез, җирле кагыйдәләргә ихтирам күрсәтергә кирәк. Кайдадыр гыйбадәтханәләргә аяк киemen салып керәләр – бу да ихтирам билгесе. Алдан ук шундый нечкәлекләрен өйрәнгез.

?

Чит җирдә аш-су әдәбе

Милли кухня – гадәти булмаган тәм-нәр, көтелмәгән тәмләткечләр. Ризыкның тәме ят тоелса да, бу хакта сүз куерту, ризыкны гаепләү, бигрәк тә капкан ризыкны авыздан кире чыгару – һич килеш торган гамәл түгел. Киресенчә, кабып карагыз, ихлас елмаегыз, ризык әзерләгән кешеләргә рәхмәт белдерегез. Бу – югары зәвык билгесе.

?

Кунакханәдә үзегезне ничек тотарга?

Отельга урнашканнан соң сезнең һәр үтенечне персонал шундук үтәргә тиеш кебек тоелырга мөмкин. Әмма уйлап карагыз: сез төнгә икедә бүлмәне алыштырырга телсез, чөнки тәрзәдәге күренеш ошамый. Ә бу вакытта хезмәткәрнең сменасы әле генә тәмамланган... Мондый таләпчән кунак булмагыз. Нәрсәдер ошамаса – ресепшнга зыялы һәм тыныч кына: «Гафу итегез, бу мәсьәләне хәл итеп булмасмы икән?» – дип мөрәҗғәгать итегез. Мондый мөгамәләне персоналлар бәяләми калмас, һичшиксез ярдәм итәргә тырышыр. Тагын бер киңәш: яшәгән бүлмәгезне чүпкәккә әйләндермәгез. Урын-җирне тигезләп җыймасагыз да, чүпләрегезне пакетка җыегыз, әйберләрегезне таратып калдырмагыз. Бүлмә җыештырган хезмәткәргә рәхмәт белдерәсәгез килсә, күренеп торган урынга берәз акча куеп, «рәхмәт» дип язылган кечкенә язу калдырыгыз. Бу – җылы мөнәсәбәт. Аннан сезгә дә, персоналга да рәхәт булачак.

Фото: Марина Мартюшева

БӘХЕТЛЕ БУЛЫРГА РӨХСӘТ ИТ

Кеше гомере ахырында өч нәрсәгә үкенә: үз тормышы белән яшәмәгәнә (яратмаган эшенә йөргән, хыялын чынга ашырмаган), якыннарына аз вакыт һәм игътибар биргәнә, сәламәтлеге турында кайгыртмаганына. Ничек кенә күңел потенциалын тоярга, ишетергә һәм, ниять, үзеңә бәхетле булырга рөхсәт итәргә? Алда язылачак 10 адым ярдәм итәчәк.

■ Үзеңне аңларга, кабул итәргә һәм яратырга өйрән

Үз-үзең белән генә һава сулап йөрөп кайт, «очрашу» үткәр. «Нәрсә телим? Күңелемне нәрсә күтәрә ала?» – дип сора. Безне яратуларын телибез. Ә үзебезне яратабызмы соң? Безгә вакыт бүлүләрен, игътибар биүләрен сорыйбыз. Ә үзебезгә вакыт табабызмы, игътибар итәбезме?

■ Үзеңне беркем белән дә чагыштырма

Син – уникаль. Үзеңә нәкъ менә шушы формада ачылырга рөхсәт ит. Бу тормышта һәркем индивидуаль: син аларны да, үзеңне дә ничек бар, шулай кабул ит.

■ Вакытның кадерен бел

Үткәннәрне калдыр! Ул – иң авыр йөкләрнең берсе. Хәтер кайвакыт үкенергә, үзгәртеп булмый торган нәрсәләр хакында янарга мәжбүр итә һәм шуның белән бүгенгенең төмен тоюдан мәхрүм итә. Безгә кемнәрдә үткәндә калдырырга, ул кеше белән бәйлә матур мизгелләренә җибәрергә кыюлык җитми. Чынбарлыкны җимерүче һәм киләчәккә күзалларга комачаулаучы иллюзиядән арынырга вакыт. Тормышыңа яңалык керту өчен искеләрдән арынырга кирәк.

■ Рәхәтлек бирмәгән тирәлектән кит

Беркем дә синең яшьләрңә лаек түгел. Лаеклы кеше сине елатмас. Кемдер синең тормышыңа бары тик үз мәнфәгатьләрен генә кайгыртырга килә икән, бик авыр булса да, аралашуны туктат. Әйе, баштагы мәлләрдә авыр булыр, әмма көчәңне һәм үзеңне югалтмас өчен бу бердәнбер ысул.

■ Якыннарыңа вакыт тап

Яратканнар исемлегендә иң беренче үзеңне күрергә өйрән. Ресурсы булмаган кеше якыннарына җылысын бирә алмый. Кайгыртуны үзеңнән башла.

■ Шәхси чикләреңне сакла

Хәтта яратканнарың белән дә. «Теләмәсәм дә, синеңчә эшләдем» дигән сүzlәр танышмы? Шуңа күрә нинди дә булса карар кылганчы, уйла: сиңа кирәкме бу, ахыры нәрсә белән тәмамланыр? Кемнәдер өметләндергәнче, эчкә халәтеңне аңлау, үзеңне ишетү күпкә кыйммәтләрәк.

■ Курку турында оныт

Лексиконның курку сүзен гомерлеккә алып ташла. Курку – кулларга һәм аякларга богау салучы иң беренче дошманың. Күп вакытта шуның аркасында теләгән адымнар ясалмый кала. Курку белән очрашканда гади бер сорау киеренкелектән коткара: бу адымны ясасаң иң куркынычы нәрсә булырга мөмкин? Үзебезнең һәм якыннарыбызның гомеренә куркыныч янамый икән, димәк, бар да яхшы.

■ Синең тормышың – иң мәһиме

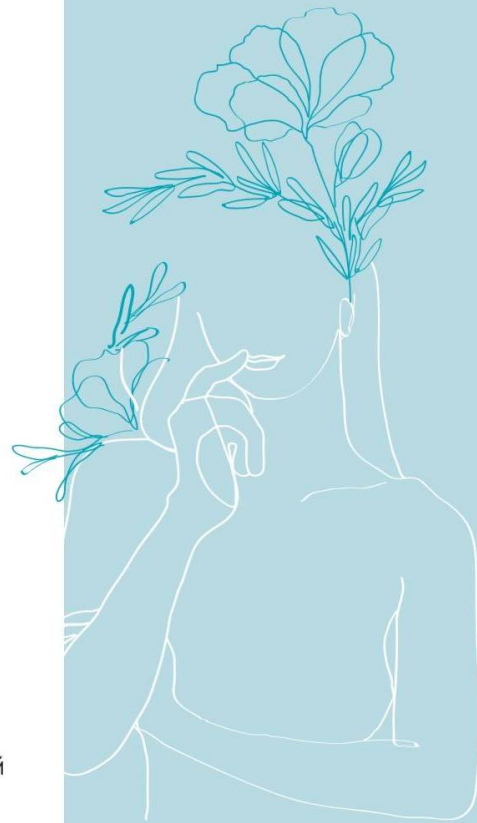
Тормыш юлың читендә кояш нурлары җылысын көтеп утырырга телисеңме, әллә инде үзеңә кояш булып балкыргамы? Юлыбызны яктыртканын көтеп, бәхетебез өчен җаваплылыкны кемгәдер биргәндә, без яшәмибез. Үз бәхетеңне, бәхетле тормышыңны төзүче бул!

■ Киләчәккә планнар төзе

Алдагы адымнарны аңлау, күзаллау булмаган очракта, нәрсәләрдә тормышка ашыру авыр. Нәрсә теләвеңне һәм аның өчен күпме ресурс кирәк булуын белү зарур. Николай Островский, беләсезме, нәрсә дигән? «Шундый итеп яшәргә кирәк, бер мәгънәсез яшәгән гомер өчен соңыннан йөрәк янмаслык булсын».

■ Үзеңне алдама

Гомерең ахырында күңелеңә тигәнә нәрсә булыр иде икән? Менә шуннан башла. Һәм син үзеңдә яңа «мин»не ачарсың. Бүгенге гәмәлләрәм мине бер елдан, биш елдан, гомерем көзендә кая алып барачак дигән сорауга ачык, ихлас җавап биргән очракта, иртәгә башкача булуыңны көт тә тор. «Болай яшәргә теләимиз бүтән» дигән сүzlәрдән соң тормыш бөтенләй башка юнәлеш ала ул.

Яратып, Илүзә ӘМИНОВА,
психолог-коуч

Сәхифәбезнең кунагы Лилия ӘСКӘРОВА – тумышы белән Минзәлә районының Тауасты Байлар авылыннан. Әтиләре Рәис белән әниләре Верага ике кыз үскәннәр. «Сеңлем Роза бәйләргә яратса, мин кечкенәдән аш бүлмәсеннән чыкмадым. 10 яшемдә кулинария рецептлары дәфтәре бүләк иткәннәр иде. Әле дә саклыйм. Бик калын инде ул. Рәхмәт әти белән әнигә. Шул вакытта, ризыкларны бозма әле син, дип, аш бүлмәсеннән куып чыгармадылар...» – дип искә ала Лилия гамьсез балачак елларын. Мәктәптән соң Яр Чаллы дәүләт педагогика институтының татар филологиясе факультетында белем ала ул. Аннары аспирантура... Балтач районы Ор авылы егете Хәниф белән гаилә корулары... Уллары Айнура белән Алмаз туу... Айнурагында инде медицина университетының алтынчы курс студенты. Алмаз унынчы сыйныф укучысы, биш яшеннән футбол дип «женләнгән»... Ә Лилия үзе 25 ел Татарстан Фәннәр академиясенең Татар энциклопедиясе һәм төбәкне өйрәнү институтында эшли. Рус телендә басылган алты томлык, татарчага тәржемәсе белән жиде том булган Татар энциклопедиясенә аның да хезмәте күп керткән. Төп эшеннән тыш, ВКонтакте чөптәрендә кулинария блогы да алып бара ул. Ике ел эчендә аның «Лилия тәм-томнары»на 35 меңнән артык кеше язылган. «Мин аңа күңеләм кушканга гына алындым. Кешеләр өчен файдалы булсын дип тырышам. Блогыма куелган һәр рецепт сыналган. Күбесе үзем әзерләгәннәр, балачак дәфтәрәмнән алынганнары да бар. Әниемнең рецептлары белән дә уртаклашам, башка блогерларныкын да куям. Кайчагында үзем дә гаҗәпләнәм: гап-гади генә рецептларны да өчәр йөз мең кеше кереп карый. Ә иң кызыгы: язылчуларым арасында ирләр дә күп. Алай гына да түгел, «пешереп карадым, тәмле булды», дип тә яза алар», – ди Лилия. Август ае – бакчаларда яшелчәләр мулдан өлгергән чак. Ташкабакларыгызны да ничек кулланып бетерергә белмисездер әле, мөгаен. Шулай икән, Лилия тәкъдим иткән менә бу рецепт белән сез дә әзерләп карагыз әле. Үзегез дә: «Пешердем, тәмле булды», – диячәксез!

Ташкабактан урама

Кирәк

- уртача зурлыктагы 2 ташкабак;
- 1-2 помидор;
- 1 тавык түше;
- 150 г кибет каймагы;
- 3 тырнак сарымсак;
- 150 г каты сыр;
- тоз-борыч;
- үсемлек мае.

Эш барышы

■ ташкабакларны 0,5 см калынлыгында теләбез. Майлаган табага тезеп, өстенә аз гына май сибәбез һәм йомшарып китсен өчен 5 минутка 190 градуслы мичкә куеп алабыз.

■ Тавык түшен башта урталайга бүлөп, шулай ук озынчага юка итеп турыйбыз. Һәр кисәккә чүкчә белән тапап йомшартабыз.

■ Помидорны ярымтөгәрмәчләп турыйбыз. Сарымсакны издереп, каймакка кушабыз. Тәменчә тоз-борыч салабыз. Соус әзер.

■ Суынган ташкабак телемнәрәнә юка гына итеп соусны ягабыз. Һәр телем өстенә бер кисәк тапаган итне куябыз. Иткә тоз-борыч сибәбез.

■ Ташкабакның бер башына помидор телеме салабыз һәм шул читеннән тотынып, рулет итеп төрәбез.

■ Рулетны артык зур булмаган форма төбөнә бастырып куябыз. Шул рәвешле һәрбер ташкабак телемен аерым-аерым төрәбез.

■ Рулетлар өстенә калган соусны ягып, форманы 40 минутка 190 градуслы мичкә куябыз.

■ Пешеп чыгарга 10 минут кала, өстенә уылган сыр түшибез һәм пешерүне давам итәбез. Сыр эреп, кызара башлагач, ризыгыбыз әзер.

Ашларыгыз тәмле, табыннарыгыз мул, еллар имин булсын!

Фото: Анна Арахамия. Видео: Лилия Гәрәева.

Видеоны карар өчен смартфонның камерасын QR-кодка якынайтыгыз >>

Кадрле энилэр!
Бала белән бергәләп
башкарыр өчен без сезгә
кабат гади генә, ләкин
бик файдалы биремнәр
тупланмасы әзерләдек.
Әлеге өстөл уеннары
баланың игътибарын,
логик фикерләвен
үстөрөгә ярдәм итеп,
анда тәртипкә омтылу,
хәтта төсләргә, компози-
циягә зәвык тәрбияләргә
дә булыша, һәм болар
барысы да жиңелчә генә,
уен формасында гына
башкарыла. Берәз гына
вакыт, кәгазь бите яки
планшет экраны – һәм
сез вакытны бергәләп
файдалы да, күңелле дә
итеп уздырасыз.
Исегезгә төшерәбез, язма
астына урнаштырылган
QR-код аша сайтыбызга
керең, биремнәрне
компьютерга күчерегә
һәм аларны принтердан
чыгарып, ламинация-
ләргә була. Хәзер сатуда
ламинаторларның төр-
ләсе бар, артык кыйммәт
булмаган бәягә дә
сыйфатлысын табарга
мөмкин. Ламинациялән-
гән кәгазь өстеннән
махсус маркер белән
буярга, аны сөртөргә һәм
кабат буярга була.
Уңышлар теләп, Камилә
ДИМӨХӘММӘТОВА.

НӘРСӘ ҮЗГӘРДЕ?

■ Икесе дә бер-
төсле дип әйтер-
лек рәсемдә бер-
ничә генә аерма
бар – бала белән
шул аерманы
табыгыз!
Бу күнегү игъти-
барны һәм күрү
хәтерен арттыра.

■ Дүрт картина
һәм дүрт төсләр
палитрасы – кай-
сысына кайсы төс-
ләр палитрасы
туры килә? Бу уен
төсләрне тоемлау-
ны һәм күзәтүчән-
лекне үстәрә.

ДӨРӨС ТӨСЛӘРНЕ ТАП

БҮЛМӘЛӘРГӘ ТАРАТ

тиешле төс белән әйләндереп ал

юыну бүлмәсе

кунак бүлмәсе

■ Бала предмет-
ларны бүлмәләргә
таратырга тиеш:
юыну бүлмәсендә
ниләр ята, аш
бүлмәсендә нинди
предметлар, йокы
яки кунак
бүлмәсенә
нәрсәләр куярга?
Логиканы һәм
көн күрешне
күзаллауны фор-
малаштыру өчен
менә дигән уен.

БҮЛМӘЛӘРГӘ ТАРАТ

тиешле төс белән әйләндереп ал

аш бүлмәсе

йокы бүлмәсе

БАЛАЛАР СӨЙЛӨШӨ

Айзат, 4-5 яшьләр тирәсе.

Әнисе белән «Золушка» әкиятен укыйлар. «Принцка Золушка бик ошады, хәтта күзен дә ала алмады...» дигән урынга җиткәч, Айзат, куркып, әнисен бүлдерә:

– Әни, ә аңа Золушканың күзе нәрсәгә кирәк?

Әнисе башта сорауны аңлап бетерми.

– Әнә ич, күзен дә ала алмады, дигән... – дип ачыклык кертә Айзат. – Күзен аласы булганмыни?

Әнисенә әлегә гыйбарәнең фразеологизм гына булуын, принцның андый явыз нияте булмавын аңлатырга туры килә.

Зилә, 4 яшь.

Әбисе Зиләгә әнисе әзерләп калдырган котлет белән бәрәңге боламыгы ашатырга тырышмакчы. Зиләнең ашыйсы килми, киреләнә.

– Әниң кайткач, кызың бүген бернәрсә дә ашамады, дип әйтәм, – ди әбисе, Зиләне берәз шөлләтмәкче булып.

– Юк, әйтмә, ул аңа сюрприз булсын, – ди Зилә.

Ләйсән, 3 яшь.

Авылдан килешли, күчтәнәч кертәп чыгарга дип, әбисе Ләйсәннәргә керә. Аның өйдә үзе генә йөргәнә аптырап:

– Сине үзеңне генә калдырдылармы әллә?

Әниң белән әтиң кайда? – дип сорый.

– Әни эштә, ә әти мине йоклата, – дип җавап бирә Ләйсән. Баксаң, кызын йоклатам дип, әтисе үзе йокыга киткән икән.

Руслан, 5 яшь.

Әтисенә машина юганын (капотын кошлар пычраткан булган) карап тора да, көрсенеп:

– Кошлар үпкәләр инде безгә, – дип әйтеп куя.

– Ник үпкәләсеннәр икән? – дип сораша әтисе.

– Ник-ник... Әйтерләр инде:

«Без тырышып буядык, ә алар юган», – диярләр...

Кучкар. Алдыгызда мөмкинлекләр ачылырга тора, яңа кешеләр белән танышырсыз. Хәзер башланган танышлык киләчәктә файдалы булып. Эш урынында активлык күрсәтергә туры килер, моңа әзер булып торыгыз. Финанс ягыннан вакытлыча кыенлыklar булуы мөмкин.

Үзгәбозау. Эмоциональ яктан килеренкә чор, түземлелек кирәк булачак. Карьерада уңыш көтелә, керемнәрегез дә артыр. Ләкин шулай да әлегә зур чыгымнардан сакланыгыз. Якыннарыгыз белән мөнәсәбәтләр тагын да җылыначак.

Изгәкләр. Күңелегез изге эшләргә, ижтимагый активлыкка өндәр. Яңа проектлар башлап җибәрү яки яңа эшкә өйрәнү өчен яхшы вакыт. Шәхси тормышта берәз килеренкелек күзәтелгә мөмкин. Ял итәргә вакыт табарга тырышыгыз.

Кысла. Финанс өлкәсендә уңыш елмаер. Үз эшегезне ачарга, бизнес проектлар башларга уйлассагыз, моңа хәзер тотына аласыз. Эш урынында өстегезгә яңа бурычлар йөкләнәчәк. Кичекмәстән хал итәргә тиешле мәсьәләләрне чишәргә туры килер.

Арыслан. Август – сезнең ай, шуңа күрә тормышның һәр өлкәсендә уңышка ирешерсез. Яңа башлангычлар өчен кулай чор. Карьерасын үстергә теләгән Арысланнар моңа курыкмыйча тотынсын. Читләр белән күп аралашудан тыялыгыз, энергиягезне саклагыз.

Сәмбелә. Яңа белемнәр алырга, яңа эшкә өйрәнергә теләгән булсагыз, хәзер нәкъ вакыты. Эш урынында да яңа мөмкинлекләр ачылырга тора. Якын кешеләрегезгә ярдәмгез кирәк булуы бар. Аларның күңелен күрдән җаныгызга рәхәтлек килер.

Бизмән. Социаль активлыгыгыз артыр. Төрле чараларга, очрашуларга чакырсаң, баш тартмагыз, кеше арасында булу файда китерәчәк. Команда белән башкара торган эшләр уңышлы килеп чыгар. Шәхси тормышыгызда үзгәрешләр көтелә.

Чаян. Мотивациялә ай. Яңа идеяләрне гамәлгә ашыру җиңел бирелер. Тиз арада хал итә торган эшләр килеп чыгуы бар. Аңкаларыгызны исәпләп тотыгыз, әлегә зур чыгымнардан баш тартыгыз. Гаиләгездә күңелле аңкалыklar көтелә, якыннарыгыз сезне шатландырачак.

Укчы. Рухи үсеш чоры. Яңа белемнәр үзләштереп калырга тырышыгыз. Карьерада яңа мөмкинлекләр ачылачак. Шәхси тормышта гармониягә ирешерсез. Кешеләр белән аралашканда түземлелек күрсәтегез. Ял итү форсатыннан баш тартмагыз.

Кәҗәмөгез. Зур эшләр башкарырга туры килер. Карьера үсеше турында хыялланган Кәҗәмөгезләргә язмыш шөп форсат бирә. Яңа эшләр башларга теләсәгез, җиң сызганып керешегез, моның өчен физик көчегез дә, рухи көчегез дә бар.

Сукояр. Яңа танышлыклардан баш тартмагыз, алар сезгә файдалы булачак. Көтелмәгән җирдән керем алырсыз, ләкин аны туздырырга ашыкмагыз. Команда белән башкара торган эшләр аеруча яхшы килеп чыгар. Сәламәтлегегезгә күбрәк игътибар бирегез.

Балыклар. Рухи яктан берәз бушлык тоярсыз. Ял итү һәм җаныгызны тынычландыру начар булмас иде. Ниндидер ашыгыч эшләргә төгәлләргә туры килер. Эштә бу тырышлыгыгызны тиешенчә бәяләрләр. Мөһим карарлар кабул иткәндә якыннарыгыз сүзенә колак салыгыз.

йолдызнамә
август

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзерләде.

ШӘМАЙЛӘРЕННӘН ЯКТЫЛЫК БӨРКЕЛӘ

Россия һәм Татарстан Рәссамнар берлеге әгъзасы, талантлы рәссам-каллиграф Чулпан Шәрифуллина Яр Чаллыда туган. Шәһәрнең 1 нче балалар сынлы сәнгать мәктәбеннән соң Яр Чаллы дәүләт педагогика институтының сынлы сәнгать-графика факультетын уңышлы тәмамлаган. 2005–2009 елларда Чулпан Казанның «Мөхәммәдия» мәдрәсәсендә гыйлем эстәгән. Берничә ел педагогика өлкәсендә эшләгәннән соң каланың педагогика, Кама сәнгать һәм дизайн институтларында студентларга белем биргән.

Бүгенге көндә ул үз сәнгать студиясендә балаларны һәм олыларны рәсем ясарга, гамәли сәнгатькә, гарәп каллиграфиясенә өйрәтә, мәдәни мирасыбызга якынайта. «Институтта укыганда ук мәктәптә рәсем дәресләре дә алып барган идем инде. Студент елларында һәм мәдәни сәнгать ысулга өйрәнергә тырыштым, хәзер дә һөнәри белемнәремне ныгытсам. Шөкер, «Мөхәммәдия»дәге укытучыбыз Әхмәт хәзрәт Сабиров гарәп каллиграфиясенә юнәлеш бирде. 2005 елда беренче шәмайләрәмне иҗат иттем», – ди Чулпан.

Чулпан Илгизәр кызы әүвәл кодрәтле Аятел-Көрсидогасын кат-кат язган. Тора-бара хезмәтләрен тагын да катлауландырган, камилләштергән. Шәмайл сәнгате остасының хезмәтләре күмәк күргәзмәләренә бизи. 2016 елда ул «Шәмайл – гаиләм ядкаре» Бөтенроссия бәйгесендә «Кышкы Әжем мәчете» әсәре белән «Заманча традицион татар шәмайле» номинациясендә жинде. Шәхси күргәзмәләрен дә бик теләп ача. Аның әсәрләре белән Мисыр, Иран халкы да таныш инде. Чулпан ханым был Тәһранда узган XXXII Изге Коръән халыкара күргәзмәсенә дә чакырулы булып,

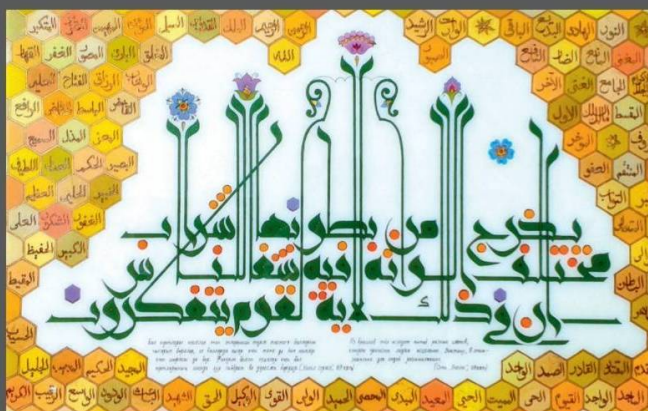
андагы түгәрәк өстәлләрдә, конференцияләрдә катнашты, аның катлаулы бизәлештәге каллиграфик әсәрләре төрле ил тамашачылары, иҗатчылары күңелендә зур кызыксыну уятты. Аның гармония һәм чиксезлек символы булган түгәрәкләр эчен тутырып ясалган шәмайләрендәге геометрик бизәкләр үк күңелләренә тынычландыра.

– Шәмайләрәмне сюжетлы композицияләр, натюрморт, пейзаж жанрлары белән бәйләгәч, күләмле әсәрләремнең саны артты, – ди рәссам. – Тик алар тиз ясалмыйлар. Яңа шәмайл идеясе хакында озак уйланам, төпле бер фикергә килгәч кенә эскизларга алынам. Әзер эскизны өслеккә көзгедәгечә итеп әйләндереп салып, пыялага күчәрә башлыйм. Бизәкләрне акрил буяулар яисә темпера кулланып буйыйм.

Рәссамның пыялалардагы буяу катламнары искиткеч пөхтәлек белән ягылган! Шәмайләрдән кала, хатын-кыз исемнәре язылган бизәклә тугралар да иҗат итә ул. Ә менә «Жәннәт – аналарның аяк астында» хезмәте исә борынгы чулпыларыбыз сурәтләре аша барланып, аларның һәрберсендә ислам дине тарихында әһәмиятле эз калдырган хатын-кызлар: Хава (р.г.), Асия (р.г.), Мәрьям (р.г.), Һажәр (р.г.), Әминә (р.г.), Хәдичә (р.г.), Гайшә (р.г.) һәм Фатыйма (р.г.) исемнәре искәртелгән.

Ул республика күләмдә оештырылган «Шәмайл-арт» күргәзмәләренен дә актив катнашучысы булып санала, был да Чулпан Шәрифуллинаның хезмәтләре бик югары бәяләнеп, «Шәмайл-арт 2025» күргәзмәсенен «Халык сәнгате (пыяладагы шәмайләр)» традицияләрен яңарту» номинациясендә жинү яуладылар.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

Чулпан ШӘРИФУЛЛИНА

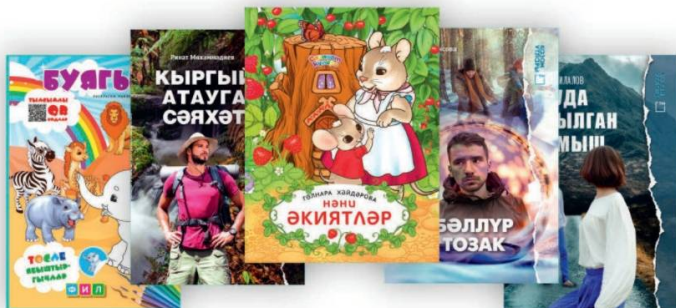
«ТАТМЕДИА» БАСМАЛАРЫ МАРКЕТПЛЕЙСЛАРДА

БЕЗНЕ НИЧЕК ТАБАРГА?

Q ТАТМЕДИА →

КИТАПЛАР

ЖУРНАЛЛАР

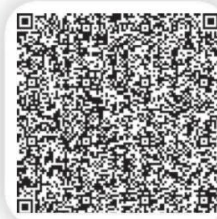
ТӘБРИКЛӘМӘЛӘР

OZON

Я.М. Маркет

WILDBERRIES

Реклама. 16+. АО «ТАТМЕДИА». Адрес: 420066 Казань шәһәре, Декабристов ур., 2 нче йорт. ГРН 1071690057834